

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**KADIN DİN GÖREVLİLERİNİN HADİS-SÜNNET
KÜLTÜRÜ: İSTANBUL-ESENYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevda ECDER

İstanbul

Kasım-2021

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KADIN DİN GÖREVLİLERİNİN HADİS-SÜNNET KÜLTÜRÜ:
İSTANBUL-ESENYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevda ECDER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Özcan HİDİR

İstanbul

Kasım-2021

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Temel İslam Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Özcan HIDİR

.....

Üye Prof. Dr. Kadir CANATAN

.....

Üye Doç. Dr. Süleyman DOĞAN

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Kadın Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü: İstanbul-Esenyurt İlçesi Örneği**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Sevda ECDER

Kasım-2021

ÖNSÖZ

Allah Teala insanoğluna, rehberlik yapmaları ve onları eğitmeleri için peygamberler göndermiştir. Peygamberlerin görevi insanlara İlahi mesajı tebliğ etmektir. Hz. Peygamber bu görevi Müslümanlara yaşantısıyla örnek olma şeklinde yapmıştır. Bu sebeple İslam'ın Kur'ân-ı Kerîm'den sonra ikinci temel kaynağını oluşturan sünnet, sahâbe döneminden günümüze kadar Müslümanları kuşatan evrensel ve ebedî bir hayat modelidir. Sünnetin evrensel ve ebedî nitelikte olması onun önemini ortaya koymaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'in hayatı, İslamî hükümlerin ve değerlerin yaşantı haline dönüşmesidir. Öyle ki sünnet İslam medeniyetini ve kültürünü oluşturan kaynaklardan biridir. Ayrıca Hz. Peygamber'in sîreti Kur'an'ın hayata yansımaları olduğu için onun anlaşılması Kur'an'ın anlaşılmasını sağlayacak önemli bir kaynaktır. Nitekim İslam kültürünün devamını sağlamak ve İslam'ı iyi anlamanın yolu Hz. Peygamber'i doğru tanımaktan geçer. Müslümanların Hz. Peygamber'in örnek kişiliği ve rehberliğine ihtiyacı vardır. Bu sebeple Müslümanlar ilk zamanlardan günümüze kadar Rasûlullah'ın örnek hayatını uygulayarak İslam kültürünü oluşturmuş ve nesiller boyu Onun hamurunda yoğrulmuşlardır.

Bununla birlikte Müslümanlara İslam kültürünü anlatacak ve bu kültürün sürekliliğini sağlayacak nesillere ihtiyaç vardır. Hadis-sünnetin topluma doğru bir şekilde anlatılması ancak bu konuda bilgi birikimi ve sahîh bir sünnet anlayışıyla mümkündür. Zira Hz. Peygamber'in hayatını ve rehberliğini anlamayan kimseler hadis-sünneti topluma aktaramazlar. Günümüzde bu görevi büyük oranla Diyanet İşler Başkanlığı (DİB) yapmakla birlikte diğer İslamî kuruluşlarında etkisi bulunmaktadır. Bu meyanda DİB bünyesinde yaygın olarak çalışan din görevlilerinin diğer İslamî alanlarda olduğu gibi hadis-sünneti topluma anlatma konusunda da yeterli bilgi birikimine sahip olup bu alanda donanımlı olması gerekmektedir. Bu bilgi birikimi DİB bünyesinde görev yapan tüm personel için geçerli olduğu gibi kadın din görevlileri içinde öneme haizdir.

Bu sebeple İslam Dinini topluma anlatmada önemli misyon üstlenmiş olan kadın din görevlilerinin hadis alanındaki bilgi birikimleri, insanlara bu bilgiyi anlatmadaki fonksiyonları, sünneti yaşamada topluma örnek olmaları ve hadis-sünnetin etkili ve verimli bir şekilde hayata aktarılmasındaki çabaları bu çalışmayla araştırılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple biz bu çalışmamızda Esenyurt İlçe Müftülüğünde görev yapan 50 kadın din görevlisinin hadis-sünnet kültürünü ele aldık. Bu kadın din görevlilerine

46 anket sorusu sorulup verilen cevaplar incelenip değerlendirilmiştir. Araştırma karma anket şeklinde yapıp, değişik yollarla (toplantı, birebir görüşme) dağıtılıp toplanan veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Yapılan çalışmamız “Dört bölüm” den oluşmaktadır. “Birinci bölüm” giriş, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve konunun kaynaklarından oluşmaktadır. İkinci bölümde ise ilk olarak çalışmamızın alanı olan Esenyurt İlçesinin tarihi, demografik yapısı, eğitim ve sosyo-kültürel durumu incelenmiştir. Daha sonra İstanbul Müftülüğü tanıtıldıktan sonra İstanbul’da görev yapmış olan müftülerin hadis alanında yapmış oldukları çalışmalar hakkında kısa bilgi verilmiş ve müftülükte yapılan faaliyetler ele alınmıştır. Ardından İstanbul/Esenyurt İlçe Müftülüğü, kadro ve personel durumu, Kur’an kursu faaliyetleri, aile ve dini rehberlik bürosu ve hadis-sünnet kültürüne yönelik faaliyetler şeklinde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın asıl konusu olan dördüncü bölüm ise Esenyurt Müftülüğündeki kadın din görevlilerinin hadis usûlü ve temel hadis kaynak bilgi düzeyi, dini metin ve meşhur sözlerin kaynağını bilme düzeyleri, hadis-sünnet kültürünün yaygınlaştırılmasında karşılaştıkları zorluklar ve hassasiyetleri, farklı dini etkinliklere katılımları ile ilgili bulgular, sonuç ve öneriler olarak ele alınmıştır.

Çalışmamızda her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Özcan HIDİR’a, şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Araştırmama katılarak beni destekleyen Esenyurt ilçesinde görev yapan değerli kadın din görevlisi meslektaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca İstanbul ve Esenyurt İlçe Müftülüğü hakkında gerekli bilgileri elde etmemde bana yardımcı olan başta Esenyurt İlçe Müftüsü Abdulsamet Erkul’a ve müftülük çalışanlarına şükranlarımı sunarım. Her zaman yanımda olan değerli aileme de teşekkürlerimi sunarım.

Sevda ECDER

İstanbul- 2021

ÖZET

KADIN DİN GÖREVLİLERİNİN HADİS-SÜNNET KÜLTÜRÜ: İSTANBUL-ESENYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ

Sevda ECDER

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özcan HIDİR
Kasım-2021, 138+XVII Sayfa

Bu çalışma, İstanbul-Esenyurt Müftülüğü kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürü üzerine bir alan çalışmasıdır. Araştırmanın evrenini İstanbul-Esenyurt'ta kuran kursu öğreticisi ve vaizlik görevi yapan kadın din görevlileri oluşturmaktadır. Araştırmamıza İstanbul-Esenyurt Müftülüğünde görev yapan toplam 58 kadın din görevlisinden 50 kadın din görevlisi katılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problematiği, önemi, amacı, varsayımları, sınırlılıkları ve konunun kaynakları verilmiştir. İkinci bölümde Esenyurt İlçesinin tarihi, demografik yapısı, eğitim ve sosyo-kültürel durumu araştırılmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı ve İstanbul Müftülüğünde hadis-sünnet faaliyetleri, Esenyurt İlçe Müftülüğünün tarihsel gelişimi ve hadis-sünnet kültürü de araştırılmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde ise kadın din görevlilerinin hadis-sünnet bilgisi, hadis-sünnet kültürünün yaygınlaştırılmasında yöntemleri, sosyo-kültürel faaliyetleri ve karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket esas alınıp sonuçların frekans ve yüzde dağılımı alınmıştır.

Araştırmanın sonucunda kadın din görevlilerinin hadis kaynak kullanımı, kaynak çeşitliliği ve konuyla ilgili bilgi düzeyinin yeterince yüksek olmadığı görülmüştür. Nitekim bazı katılımcıların ayete hadis hadise ayet dediği tespit edilmiştir. Ayrıca sünnet bilinci oluşturmak için yapılan faaliyetlere katılım oranının çok düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sünnet, Hadis Kültürü, Kadın Din Görevlisi, Esenyurt İlçe Müftülüğü

ABSTRACT

HADITH-SUNNAH CULTURE OF FEMALE RELIGIOUS OFFICIALS: THE CASE OF ISTANBUL-ESENYURT DISTRICT

Sevda ECDER

Master's Thesis, Basic Islamic Sciences

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Özcan HIDIR

November-2021, 138+XVII Pages

This study is a field study on the hadith-sunnah culture of the female religious officials of the District Muftiate of Istanbul-Esenyurt. The universe of the research consists of female religious officials who teach Qur'an and serve as preachers in Istanbul-Esenyurt. 50 female religious officials out of a total of 58 female religious officials working in the District Muftiate of Istanbul-Esenyurt participated in our research. In the first part of the study, the problematic, importance, aim, assumptions, limitations of the research and the sources of the subject are given. In the second part, the history, demographic structure, education and socio-cultural situation of Esenyurt District were investigated. In addition, the hadith-sunnah activities in the Directorate of Religious Affairs and the Muftiate of Istanbul, the historical development of the Esenyurt District Muftiate and the hadith-sunnah culture were also investigated. In the third part, information about the method of the research is given. In the fourth part, the hadith-sunnah knowledge, methods of disseminating hadith-sunnah culture, socio-cultural activities of female religious officers and problems faced by them were examined. In the research, the frequency and percentage distribution of the results was taken as the basis of the questionnaire as a data collection tool. As a result of the research, it was seen that the use of hadith sources, the diversity of sources and the level of knowledge on the subject of female religious officials were not high enough. As a matter of fact, it has been determined that some participants know hadith as verse some know verse as hadith. In addition, it has been observed that the rate of participation in activities carried out to raise awareness of sunnah is very low.

Keywords: Hadith, Sunnah, Hadith Culture, Female Religious Official, Esenyurt District Muftiate

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Hipotezleri.....	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.6. Kaynaklar	8
1.6.1. Genel Kaynaklar	8
1.6.2. Özel Kaynaklar	10
a) Tezler	10
b) Makaleler	13
İKİNCİ BÖLÜM	15
İSTANBUL/ESENYURT İLÇESİNİN TARİHİ, SOSYO-KÜLTÜREL DURUMU VE ESENYURT MÜFTÜLÜĞÜ	15
2.1. Esenyurt İlçesi.....	15
2.1.1. Esenyurt'un Tarihi	15
2.1.2. Esenyurt'ta Demografik Yapı	17

2.1.3. Esenyurt'un Eğitim ve Sosyo- Kültürel Durumu	19
2.2. Diyanet ve İstanbul Müftülüğünde Hadis-Sünnet Faaliyetleri	21
2.2.1. Hadis-Sünnet Kültürünün Yaygınlaştırılmasında Başkanlığın Yayınladığı Eserler	21
2.2.2. İstanbul Müftülüğü ve Hadis-Sünnet Çalışmaları	23
2.3. İstanbul/Esenyurt İlçe Müftülüğü ve Hadis-Sünnet Kültürü	25
2.3.1. Kadro ve Personel Durumu	26
2.3.2. Kur'an Kursu Faaliyetleri	26
2.3.3. Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Faaliyetleri:	27
2.3.4. Hadis-Sünnet Kültürüne Yönelik Faaliyetler	29
a) Hadis Ders Halkaları Oluşturma:	29
b) Sabah Namazı Sonrası Hadis Okumaları:	29
c) Gençlere Yönelik Faaliyetler:	30
d) Esenyurt Müftülüğü Kadın Din Görevlilerinde Hadis-Sünnet Kültürü	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	32
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	32
3.1. Araştırmanın Modeli	32
3.2. Evren ve Örneklem	32
3.3. Veri Toplama Aracı	32
3.4. Verilerin Toplanması	33
3.5. Verilerin Çözümlemesi	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	34
ARAŞTIRMA BULGULARI	34
4.1. Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlileri hakkında genel bilgiler	34
4.2. Hadis Metodolojisine Dair Anket Bulguları	41
4.2.1. Hadis-Sünnet Tanımına Dair Anket Bulguları	42
4.2.2. Sahih Hadis Tanımına Dair Anket Bulguları	44

4.2.3. Zayıf Hadis Tanımına Dair Anket Bulguları	46
4.2.4. Mevzû Hadis Tanımına Dair Anket Bulguları.....	47
4.2.5. Hadis-Sünnetin Tespitine Dair Anket Bulguları.....	48
4.2.6. Faydalandıkları Hadis Kaynaklarına Dair Anket Bulguları	50
4.2.7. Sık Kullandıkları Hadislere Dair Anket Bulguları	51
4.2.8. İmam Buhârî'nin Tanınırlığına Dair Anket Bulguları	59
4.2.9. Başkanlığın Hadis-Sünnet Çalışmaları Hakkında Düşüncelere Dair Anket Bulguları	61
4.2.10. Genel Değerlendirme	62
4.3. Hadis-Sünnetin Temel Kaynaklarından Faydalanma Düzeyine Dair Anket Bulguları.....	63
4.3.1. Hadis Kaynaklarını Okuma Düzeyine Dair Anket Bulguları	63
4.3.2. Hadis Yöntem ve Metodolojisi Alanlarında Kitap Okuma Düzeyine Dair Anket Bulguları	71
4.3.3. Hadis-Sünnet Okuma Sıklığı ve Gündeme Taşıma Düzeyine Dair Anket Bulguları	72
4.3.4. Hadis-Sünnet Kültürü ve Kadın Din Görevlilerine Dair Anket Bulguları	77
4.3.5. Hadis-Sünnet Kültürünün Yaygınlaştırılmasında Sosyal Medyanın Etkisine Dair Anket Bulguları	83
4.3.6. Genel Değerlendirme	86
4.4. Dini Metinler ve Meşhur Sözlerinin Kaynağının Bilinirliğine Dair Anket Bulguları.....	86
4.4.1. Fetih Hadisinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları	86
4.4.2. “ <i>Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.</i> ” Rivayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları	89
4.4.3. Namaza Meyli Olmayanın Kulağı Ezanda Olamaz Rivayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları.....	91
4.4.4. “ <i>...Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkar...</i> ” Ayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları	93
4.4.5. “Her Geleni Hızır, Her Geceyi Kadir Bil” Rivayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları	95

4.4.6. “Ölüyü Üç Şey Takip Eder...” Hadisin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları	96
4.4.7. “Cennet Sevilmeyen Şeylerle, Cennet ise Şehvetle Çevrelenmiştir.” Hadisin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları	98
4.4.8. “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığı Ben Yarattım...” Kutsi Hadisin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları.....	100
4.4.9. Genel Değerlendirme	102
4.5. Hadis-Sünnet Kültürünün Yaygınlaştırma Yöntem ve Faaliyetlerine Dair Anket Bulguları.....	103
4.5.1. Sosyal-Kültürel ve Spor Faaliyetlerine Dair Anket Bulguları.....	103
4.5.2. Farklı Kurumlardaki Faaliyetlere Dair Anket Bulguları.....	106
4.5.3. Mahalli Faaliyetlere Dair Anket Bulguları	108
4.5.4. Genel Değerlendirme	110
4.6. Esenyurt Müftülüğünde Görev Yapan Kadın Din Görevlilerin Hadis-Sünnet Kültürü Bağlamında Yaşadığı Sıkıntılara Dair Anket Bulgular	110
4.6.1.Hadis-Sünnet Anlatımında Hassasiyetlerine Dair Anket Bulguları	111
4.6.2. Hadis-Sünnet Kültürü ile İlgili En Fazla Yapılan Tartışma Konuları ve Sıkça Sorulan Sorulara Dair Anket Bulguları.....	114
4.6.3. Hadis-Sünnet Sıhhat Bilgisine Dair Anket Bulguları.....	116
4.6.4. Sahih Bilinen Bir Hadisin Uydurma Olduğunun Söylenmesine Karşı Tutumlarına Dair Anket Bulguları.....	116
4.6.5. Hadislere Mesafeli Kişilere Yönelik Tutumlarına Dair Anket Bulguları.....	117
4.6.6. Farklı Mezhep ve Dini Gurupların Etkinliklerine Katılımlarına Dair Anket Bulguları	118
4.6.7. Mülteci Öğrenci ve Problemlerine Dair Anket Bulguları.....	119
4.6.8. Genel Değerlendirme	119
4.7. Sonuç.....	120
4.8. Öneriler	123
KAYNAKÇA	124
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	138

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1: İstanbul/Esenyurt ilçesi nüfusu.....	17
Tablo 2.2: Esenyurt'un eğitim ve sosyo- kültürel durumu	19
Tablo 2.3: İstanbul Müftülük personel dağılımı	24
Tablo 4.1: Medeni duruma göre dağılım	34
Tablo 4.2: Yaş dağılımı.....	35
Tablo 4.3: Eğitim durumu	36
Tablo 4.4: Görev unvanı	37
Tablo 4.5: Kurumda görev süresi	38
Tablo 4.6: Esenyurt'ta görev süresi.....	39
Tablo 4.7: Kurumda görev süresi ile Esenyurt'ta görev süresinin karşılaştırılması	39
Tablo 4.8: Esenyurt'ta kadın din görevlilerin bulunduğu mahallelere göre dağılım.....	40
Tablo 4.9: Hadisin anlamına dair görüşler	42
Tablo 4.10: Sünnetin anlamına dair görüşler	43
Tablo 4.11: "Hadis" ve "Sünnet" arasındaki farklar	43
Tablo 4.12: Sahîh hadisin anlamı.....	44
Tablo 4.13: Zayıf hadisin anlamı	46
Tablo 4.14: Mevzû hadisin anlamı	48
Tablo 4.15: Hadis-sünnetin tespiti.....	49
Tablo 4.16: Sohbet ve vaazlarda kaynak kullanımı	50
Tablo 4.17: Esenyurt'taki kadın din görevlileri sohbet ve vaazlarında sıklıkla kullandıkları hadisler.....	51
Tablo 4.18: Vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları hadislerden ilki.....	54
Tablo 4.19: Vaaz ve sohbetlerde sık kullanılan hadislerden ikincisi	55

Tablo 4.20: Vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları hadislerden üçüncüsü	57
Tablo 4.21: İmam Buhârî kimdir?	59
Tablo 4.22: Diyanetin hadis çalışmalarına yönelik düşünceler	61
Tablo 4.23: Kadın din görevlilerinin eğitim durumuna göre Diyanetin hadis çalışmalarına yönelik düşünceleri	61
Tablo 4.24: <i>Riyâzü's-Salihîn</i> bilgisi	63
Tablo 4.25: <i>Sahîh-i Buhârî</i> bilgisi	64
Tablo 4.26: <i>Sahîh-i Müslim</i> bilgisi	64
Tablo 4.27: <i>Sünen-i Tirmizi</i> bilgisi	64
Tablo 4.28: <i>Sünen-i Ebû Dâvûd</i> bilgisi	65
Tablo 4.29: <i>Sünen-i Nesâî</i> bilgisi	65
Tablo 4.30: <i>Sünen-i İbn Mâce</i> bilgisi	66
Tablo 4.31: <i>el-Muvatta</i> bilgisi	66
Tablo 4.32: <i>Hadislerle İslam</i> bilgisi	66
Tablo 4.33: <i>el-Müsned</i> bilgisi	67
Tablo 4.34: Esenyurt'ta kadın din görevlileri hadis kaynakları okuma seviyelerini karşılaştırma bilgisi	67
Tablo 4.35: Hadis Kaynakları Eğitim Düzeyine Göre Okuma Bilgisi	69
Tablo 4.36: Hadis kaynakları kurumda görev süresine göre okuma bilgisi ...	70
Tablo 4.37: Yöntem ve Metodoloji kitapları kullanımı	71
Tablo 4.38: Haftalık okunan hadis sayısı	72
Tablo 4.39: Ezber bilinen hadis sayısı	73
Tablo 4.40: Eğitim düzeyine göre hadis metin ezber sayısı	73
Tablo 4.41: Görev süresine göre hadis metin ezber sayısı	74
Tablo 4.42: Haftalık verilen sohbet sayısı	75
Tablo 4.43: Eğitim durumuna göre haftalık verilen sohbet sayısı	75
Tablo 4.44: Görev süresine göre haftalık verilen sohbet sayısı	76

Tablo 4.45: Kendilerini sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görme	77
Tablo 4.46: Kendilerini sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görmenin eğitim durumuna göre bilgisi	78
Tablo 4.47: Kendilerini sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görmenin kurumda görev süresine göre bilgisi	78
Tablo 4.48: Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluğu yerine getirme	79
Tablo 4.49: Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluğu yerine getirmenin eğitim durumuna göre bilgisi	80
Tablo 4.50: Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluğu yerine getirmenin kurumda görev süresine göre bilgisi	80
Tablo 4.51:Toplumda sünnet kültürünün azaldığı düşüncesi.....	81
Tablo 4.52:Toplumda sünnet kültürünün azaldığı düşüncesinin eğitim durumuna göre bilgisi	82
Tablo 4.53:Toplumda sünnet kültürünün azaldığı düşüncesinin görev süresine göre bilgisi	82
Tablo 4.54: Sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına yönelik düşünceler	84
Tablo 4.55: Sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına yönelik düşüncelerin eğitim durumuna göre bilgisi	85
Tablo 4.56: Sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına yönelik düşüncelerin eğitim durumuna göre bilgisi	85
Tablo 4.57: Fetih hadisin bilinirliği	87
Tablo 4.58: Fetih hadisinin bilinirliğinin eğitim durumuna göre bilgi düzeyi ...	87
Tablo 4.59: Fetih hadisinin bilinirliğinin kurumda görev süresine göre bilgi düzeyi	88
Tablo 4.60: “ <i>Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.</i> ” Rivayeti ile ilgili kaynak bilgisi	89
Tablo 4.61: “ <i>Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.</i> ” Rivayeti ile ilgili kaynağın eğitim durumuna göre bilgisi	90
Tablo 4.62: “ <i>Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.</i> ” Rivayeti ile ilgili kaynağın kurumda görev süresine göre bilgisi	90

Tablo 4.63: Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz kaynağı90**Error! Bookmark not defined.**

Tablo 4.64: Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz kaynağının eğitim durumuna göre bilgisi92

Tablo 4.65: Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz kaynağının kurumda görev süresine göre bilgisi92

Tablo 4.66: “...Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar...” ayetin bilinirlik düzeyi.....93

Tablo 4.67: “...Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar...” ayetin eğitim durumuna göre bilinirlik düzeyi.....94

Tablo 4.68: “...Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar...” ayetin kurumda görev süresine göre bilinirlik düzeyi94

Tablo 4.69: “Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil” sözünün kaynak bilgisi ...95

Tablo 4.70: “Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil” sözünün eğitim durumuna göre kaynak bilgisi95

Tablo 4.71: “Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil” sözünün kurumda görev süresine göre kaynak bilgisi96

Tablo 4.72: “Ölüyü üç şey takip eder...” hadisin kaynak bilgisi.....97

Tablo 4.73: “Ölüyü üç şey takip eder...” hadisin eğitim durumuna göre kaynak bilgisi.....97

Tablo 4.74: “Ölüyü üç şey takip eder...” hadisin kurumda görev süresine göre kaynak bilgisi.....98

Tablo 4.75: “Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem şehvetle çevrelenmiştir.” hadisin kaynak bilgisi98

Tablo 4.76: “Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem şehvetle çevrelenmiştir.” hadisin eğitim seviyesine göre kaynak bilgisi99

Tablo 4.77: “Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem şehvetle çevrelenmiştir.” hadisin kurumda görev süresine göre kaynak bilgisi.....100

Tablo 4.78: “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığın Ben Yarattım...” kutsi hadisin kaynak bilgisi100

Tablo 4.79: “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığın Ben Yarattım...” kutsi hadisin eğitim durumuna göre bilgisi.....101

Tablo 4.80: “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığın Ben Yarattım...” kutsi hadisin kurumda görev süresine göre bilgisi.....102

Tablo 4.81: Hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta yapılan faaliyetler bilgisi.....	104
Tablo 4.82: Hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta yapılan faaliyetlerin eğitim durumu bilgisi	104
Tablo 4.83: Hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta yapılan faaliyetlerin kurumda görev süresine göre bilgisi.....	105
Tablo 4.84: Farklı kurumlardaki faaliyet alanları	106
Tablo 4.85: Farklı kurumlardaki faaliyet alanları eğitim bilgisi.....	107
Tablo 4.86: Farklı kurumlardaki faaliyet alanları kurumda görev süresine göre bilgisi	107
Tablo 4.87: Sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan fiili etkinlikler	108
Tablo 4.88: Sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan fiili etkinliklerin eğitim durumuna göre bilgisi	109
Tablo 4.89: Sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan fiili etkinliklerin kurumda görev süresine göre bilgisi	109
Tablo 4.90: Vaaz ve sohbetlerde kaynak ve ravi belirtmek.....	111
Tablo 4.91: Vaaz ve sohbetlerde kaynak ve ravi belirtmenin eğitim durumuna göre bilgisi.....	112
Tablo 4.92: Vaaz ve sohbetlerde kaynak ve ravi belirtmenin kurumda görev süresine göre bilgisi	112
Tablo 4.93: Hadiste Şüpheyi giderme bilgisi.....	116
Tablo 4.94: Sahih bilinen hadis için “bu uydurma hadistir.” diyene karşı uygulanan yöntemler	116
Tablo 4.95: Hadise mesafeli tutum takınan kişiler cami ve kursta bulunması bulguları	118
Tablo 4.96: Farklı mezhep ve din mensupları etkinliğine katılımı bulguları .	118
Tablo 4.97: Kursta mülteci öğrenci var olması bulguları	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1: Medeni duruma göre dağılım.....	35
Şekil 4.2: Yaş dağılımı.....	36
Şekil 4.3: Eğitim durumu	37
Şekil 4.4: Kurumda görev süresi.....	38
Şekil 4.5: Esenyurt'ta görev süresi	39

KISALTMALAR LİSTESİ

Hz.	: Hazreti
Age.	: Adı Geçen Eser
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ADRB	: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
SPSS	: (Statistic Packets For Social Sciencens) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi
Bkz.	: Bakınız
t.y.	: Tarihi Yok
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yüce dinimizin kitabı Kur'ân-ı Kerîm'in doğru olarak anlaşılmasının en temel şartlarından birinin onun tebliğcisi, ilk ve en yetkili yorumcusu olan Hz. Peygamber ile onun açıklamalarını başka bir ifadeyle hadislerini bilmek olduğu genel kabul görmüş bir gerçektir (Yücel, 2015a:11). Çünkü İslam dinini Müslümanlar Hz. Peygamber'in açıklamaları, hadisleriyle öğrenmektedirler. Çünkü Kitap'ta (Kur'an) açıklanmamış bazı kurallar Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla bize ulaşmıştır. Bundan dolayı Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasında sünnetin rolü büyüktür. Hadis-i Şerif te: *“En güzel söz Allah'ın sözü, en güzel yol Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yoludur* (Buhari, Edep, 70)”. Burada beyan edilen hadisten de anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber'in yolu Allah Teala'nın sözünden ayrı düşünülemez. Ayrıca bu yol Müslüman toplumunun istikrarının sağlanması için önemlidir. Çünkü Hadis-sünnet Kitapla (Kur'an) birlikte Müslüman toplumların denge ve istikrarının sağlanmasında mühim bir unsur olarak yer almakta dini ve siyasi problemlerin çözümüne katkıda bulunmaktadır (Çoşkun, 2002: 7). Bu sebeple Müslümanlar dini ve siyasi sorunların çözümü için Hz. Peygamber'in uygulamalarına başvurmaktadır. Nitekim, evrensel bir din olan İslam'ın içtimaî meselelerdeki reçeteleri diğer dinlere nazaran çok daha düzenleyici ve fonksiyoneldir (Hıdır, 2001a: 55-62). İslam dini bunu başta Kur'an'la ve ikinci kaynak olan sünnet-hadis vasıtasıyla başarmıştır.

Ayrıca Sünnet-hadis bir bakıma İslam kültür ve medeniyetini oluşturan bir olgu olup aynı zamanda nesiller boyu yaşatılan canlı bir kültür aktarımıdır (Şeker, 2011: 175). Bu canlı kültür sahabe döneminden bu zamana kadar bütün canlılığıyla devam etmiştir. Böylelikle İslam medeniyetinin temel dinamiğinden olan sünnet, İslam kültürünü oluşturduğu da anlaşılmaktadır. Peki kültür nedir? Kısaca açıklayacak olursak, Kültürün çeşitli tanımları bulunmaktadır. Kültürü tanımlamak ve tanımlarını sınırlamak çok zordur. Bazılarına göre kültür, Umumi olarak inançlar, değer hükümleri, örf ve adetler, zevkler, kısaca insan tarafından yapılmış ve inşa edilmiş her şeydir (Turhan, 1997: 34-37). Öyleyse kültürü insan yapar; insanı da kültür inşa eder (Özafşar, 2001: 83). Kültür'ün odağında insan vardır (Gökberk, 1997: 34). Kültür, insanın eseridir ve ancak insanın olduğu yerde kültür vardır (Aydın, 2003: 226). Kısacası kültür, toplumların maddi manevi değerler bütünüdür. İslam kültürü ise

Müslümanların Kur'an ve sünnet ekseninde benimseyerek oluşturdukları ve ittiba ederek yaşattıkları değerlerdir (Şeker, 2011: 178). Bu sebeple Hz. Peygamber temel ilke ve prensipleriyle bütün insanlığa ebedî ve evrensel bir hayat tarzı sunmaktadır. Onun ebedî ve evrensel olma vasfı, kolaylığı, örnekliliği, esnekliği gibi nitelikleri gelişen ve değişen şartlara göre yeniden yorumlamasına imkân vermektedir (A.g.e.: 175). Ancak bu durum sünnetin aslının değiştirilmesi olarak anlaşılmamalıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in örnekliliğini kendi dönemindeki canlılığı ve anlamlılığı içinde yaşatmak istiyorsak hadis ve sünnetten elde edeceğimiz verileri illet ve maksat çerçevesinde değerlendirerek, o günden bugüne taşınabilecek unsurları iyi tespit etmemiz gerekir (Ünal,2003: 28). Çünkü Peygamber'i yanlış tanımak ve O'nu yanlış anlamak dini emirlerin tahrifine neden olmaktadır. Bu sebeple topluma bu bilgileri doğru bir şekil de anlatacak ve alan bilgisi olan insanlara ihtiyaç vardır.

Günümüzde bunu yapan Hz. Peygamber'in izinden giden, rehberlik ve irşad faaliyetini devam ettiren DİB personeli bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere kurulmuş bir teşkilattır. Bu teşkilatta toplumu aydınlatmak, dini konularda bilgilendirmek, irşad ve rehberlik hizmeti sunmak için görev yapan kadın din görevlileri de bulunmaktadır. Buralarda görev yapan din görevlileri belli bir eğitim almış kişilerdir. Bu kişiler en az imam hatip mezunu olmak zorundadır. Nitekim İmam hatip liselerinde ve ilahiyat fakültelerinde İslamî ilimle ilgili birçok ders verilmekte bunların içinde hadiste bulunmaktadır. Böylelikle topluma rehberlik yapacak kişi de alan bilgisinin olması gerektiği düşünülmekte ve eksiklikler giderilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmada, sünnet-hadis hakkında kadın din görevlilerinin bilgi seviyelerini ölçmek için yöneltilen sorularla ayet, hadis, atasözü ve mevzû rivayetler sorulmuştur. Çünkü insanlar tarafından bunlar tam manasıyla bilinmemektedir. Hatta atasözü olan bir lafzın ayet olduğunu söyleyebilmektedirler. Bunun da tek sebebi araştırılmadan kulaktan dolma bilgi ile yetinilmesidir. Nitekim bu araştırmada kadın din görevlilerinin kaynak bilgisini ölçmek için, on tane hadis kitabının adı verilip okuyup okumadıkları sorulmaktadır. Bununla birlikte hadis usûlü ve hadis tarihi ile ilgili eser okuyup okumadıkları da sorulmaktadır. Farklı bir soruda da okudukları eser adları yazmaları istenilmektedir. Ayrıca geçmişten günümüze kadar kaynaklarda yer alan,

toplum tarafından sıhhat derecesi yanlış bilinen hadislerin, sahih, hasen, zayıf, mevzû olarak sıhhat derecelerine göre değerlendirmesi yapılmış olup, bu çalışmada kadın din görevlilerine yöneltilen anket sorularıyla bu hadislerin sıhhat değerlendirmesi de yapılmaktadır.

Bu bölümde; Araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar, sınırlılıklar, faydalanılan kaynaklar bölümlerine yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Müslümanlar sosyal hayatlarını düzenleme de Kur'an ve sünneti dikkate almaktadırlar. Ayetlerde kapalı olan bazı ifadeler Peygamber uygulamalarıyla hayata aktarılmış ve bu doğrultuda şekillendirilmiştir. Hadisleri geçmiş kültürlerle irtibatlandıran bazı şarkiyatçılar (Hıdır, 2005b: 11) ve hadislerin gereksiz olduğunu düşünen bazı ilim adamları, Kur'an üzerinde herhangi bir tahribata yeltenemeyip, hadisler üzerinde emellerine ulaşmaya çalışmışlardır. Bu sebeple, günümüzde hadis ve sünnetin nasıl bir işlev gördüğünün araştırılması büyük önem arz etmektedir.

Reslullah'ın uygulamaları Müslümanlar için örnek teşkil etmektedir. Zira Hz. Peygamber'in örnekliliği ve toplumu şekillendirmesi asıl sosyal hayata yönelik olmuştur (olak, 2013: 43). Çünkü sosyal hayatı etkileyen tüm kuralların en ince detayları sünnette bulunmaktadır. İnsanların kafalarını karıştırmak isteyen kötü niyetli kişilere karşı hadis alanı hakkında bilgi birikimi olan kişilere ihtiyaç vardır. Nitekim, Müslümanların araştırmaları, Hz. Peygamber'e ait olduğu iddia edilen bilgilerin O'na (s.a.v.) ait olup olmadığını/sıhhatini tespit etmeyi amaçlarken; oryantalistlerin çalışmaları bu bilgilerin Müslümanlar tarafından O'na nispet edildiğini tespit etmeye yöneliktir (Yücel, 2015b: 11). Oryantalistler bu tür düşünceleri yayarak İslam toplumundaki sünnet kültürünü yok etmeye çalışmışlardır. Oysa İslam kültürünün sünnet olduğu gerçeği yok edilemez. Çünkü sünnet İslam toplumunun fert, aile ve toplum hayatının inşası konusunda Müslümanlara rehberlik etmektedir. Bu sebeple İslam kültüründe sünnetin önemi ve işlevini topluma anlatacak alan bilgisi olan kişilere ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde bu görev büyük ölçüde DİB personeli ve diğer dini guruplar tarafından yapılmaktadır. Bunların içinde kadın din görevlilerinin de etkin bir fonksiyonu bulunmaktadır.

Nitekim hadis-sünnetin önemini sahabe döneminden günümüze kadar birçok hadis alimi hadis alanında araştırma yapıp kitap yazarak bunu insanlara anlatmışlardır. Sahabe döneminden sonra hadis alimleri Hz. Peygamber'in örnek yaşam biçimini Müslüman toplumlarına yaymış ve Müslüman kimliğinin oluşmasına da katkı sağlamışlardır. Zira hadis alimleri Nebevi sünneti yayarak ortak bir davranış ve sosyal hayat tarzını hâkim kılmasalar ve hadisi bir referans olarak yerleştirmemiş olsalardı ne nesiller ne de bölgeler arası bir müşterek kültür ortaya çıkmazdı (Şentürk, 2003: 5). Bu sebeple sünnetin evrensel ve ebediliğinin iyi anlaşılması önem arz etmektedir. Aksi takdirde sünneti tahrif etmek, isteyenler için fırsat doğmuş olur. Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarını kabul etmeyip tartışma oluşturan kişilere karşı kadın din görevlilerinin de nasıl tavır takındıkları burada araştırılması gereken bir konudur. Nitekim İslam toplumunun sosyo-kültürel yapısını anlamak, Müslümanların sünnet, hadis bilgi ve davranış olarak ne durumda olduğunun anlaşılması için günümüzde bu tür bilimsel usullerle araştırılmaktadır.

Ayrıca sosyo-kültürel araştırmaların bir başka boyutu olarak da halkın dilinde yaygın olan hadis diye bilinen sözlere de bakmak gerekmektedir. Halk arasında yaygın olan bazı hadislerin sıhhatine bakıldığında insanlar tarafından uydurulmuş oldukları ortaya çıkmaktadır. İslamî ilimlerin ikinci kaynağı olan hadis, yazılmış olan bazı kitaplarda illetler mevcut olduğu hadis alimleri tarafından bilinmektedir. Bazı eserlerde sahih hadislerle çelişen rivayetler de yer almaktadır. Bu rivayetler zaman içerisinde toplum ile bütünleşerek kültürün bir parçası haline gelmiştir. Geçmişten günümüze kadar hadislerin sıhhatiyle ilgili eserler yazılmış olup, halk arasında dolaşan hadislerin sağlam olup olmadığına dikkat çekilmektedir. Aynı ihtiyaç bugün de kendini hissettirmektedir (Köktaş, 2015: 11). Hadislerin sıhhatiyle ilgili birçok araştırma yapılmış ve yapılmaya devam edeceği de aşikardır. Kadın din görevlilerinin hadislerin sıhhati konusunda nasıl bir tavır takındıkları bu araştırmayla anlaşılmaya çalışılmıştır. Nitekim hadislerin sıhhat derecesi önemli olduğu gibi toplum içinde algısı, fonksiyonu da önemlidir. Bu sebeple günümüzdeki hadis çalışmaları sadece hadislerin sıhhat meselesi ile uğraşmaktan ziyade, hadisin toplum içindeki yeri ve fonksiyonu, Sünnet ile amel etmenin toplum hayatındaki ve sosyal ilişkilerdeki yeri gibi mevzulara da gerektiği gibi yer vermelidir (Şentürk, 2003: 526). Son dönemlerde İslam'ın Kur'an'ın kökenine dair klasik dönemdeki genel çalışmalar ile buna dair argümanlardan daha spesifik çalışmalara geçiş olmuştur. Bu tür çalışmalara ihtiyaç gün geçtikçe daha da

artmaktadır. Buna göre bir yandan İslam kaynaklarının oluşum dönemine dair detaylı konteks/bağlam/dini-sosyal-kültürel araştırmaları devam ederken diğer yandan da bu bağlamda oluştuğunu düşündükleri Kur'an, hadisler ve sîret rivayetlerine dair metinsel analizler yapılmaktadır (Hıdır, 2017c: 61). Toplumu bu güncel konularda bilgilendirecek kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Din hizmetleriyle meşgul olan kadın din görevlileri ne kadar bu konu hakkında bilgi sahibi olduğu da araştırılması gereken bir konudur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürü: İstanbul/Esenyurt İlçesi örneği incelenmektedir. Bu bağlamda kadın din görevlilerinin sünnete yaklaşımı, hadis-sünnet anlatımlarındaki hassasiyetleri ve karşılaştığı zorlukların neler olduğu araştırılmıştır. Bütün bunlar ışığında çalışmamız şu soru/sorunsalı etrafında şekillenmiştir. Genel anlamda İstanbul özelde de İstanbul-Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürünün boyutları nelerdir? Bu temel soru etrafında çalışmanın şu sorularına da cevap aranmıştır

1. Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlilerinin hadis usûl bilgisi yeterli düzeyde midir?
2. Toplumun hadis-sünnet bilgi durumu, sosyal iletişim ağlarının sünnete etkisi nelerdir?
3. Kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürüne katkısı ve faaliyetleri nelerdir?
4. Görev mahallinde kadın din görevlilerine en fazla hangi sorular soruluyor ve tartışma yapılan konular nelerdir?
5. Kadın din görevlilerinin hadis-sünnete mesafeli tutum takınan kişilere karşı tutumları nedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanlar hadis bilgilerini hocalarından aldığı düşünüldüğünde kadın din görevlileri hakkında yapılan hadis bilgisi araştırmaları ne kadar önemli olduğu bu araştırmalar sayesinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür araştırmaların sonucunda çıkan eksiklikler

giderilerek toplumun hadis eğitimi daha iyi bir seviyeye çıkarılacağı düşünülmektedir. Zira kadın din görevlileri topluma ve aile müessesesinin kılcal damarlarına nüfus alanında daha önemli rol oynadığı genel anlamda söylenebilir. Yalnızca Kur'an kurslarında değil çeşitli vesilelerle kurs dışında yapılan program ve projelerde görev almakta, bu vesilelerle insanları aydınlatmaya çalışmaktadırlar. Bu sebeple görev yaparken İslam'ın ikinci temel kaynağı olan hadis-sünnetten azami derecede yararlandıkları, yararlanmaları gerektiği aşikardır. Bu durum kadın din görevlilerinin iyi bir hadis kültürüne ve yeterli bir hadis birikimine sahip olmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte hadis alanı geniş ve kapsamlı bir ilim olduğu için ilmî derinliğe ulaşmak büyük bir çabayı gerektirir. Bu çaba DİB kurumlarında görevli olan tüm personeli kapsadığı gibi kadın din görevlileri de hadis ilmi ile ilgili konularda kendilerini geliştirerek bu bilgileri sahada kullanmaktadırlar. Çalışmamız din görevlilerinin bu eksiklerini tespit etme ve sorunun giderilme konusunda pilot bir çalışma olacaktır. Zira bir şeyin gerekliliğini ortaya koymak için onun tespit edilip sonra teşhisini ortaya koyup sorunun tedavi edilmesi gerekmektedir. Bu çalışma tespit ve teşhis çalışmasıdır. Tedaviye yönelik çözüm önerilerinin ortaya konulması için kendi alanında yapılmış mütevazi bir çalışmadır. Bu teşhis ve tedavinin yapılabilmesi için bir tür envanterler kabilinden olan bu tür çalışmamız gibi çalışmalara ihtiyaç vardır. Aslında bunun İstanbul bölgesindeki bütün Müftülüklerde yapılması uygun olur. Umarım bizim çalışmamızda bu yöndeki çalışmalara bir örnek teşkil eder.

Bu aynı zamanda bir envanter çalışması olacaktır. Bu envanterlerin tespit ve teşhisin yapılabilmesi için sahada araştırmalara ihtiyaç vardır. Bizim çalışmamız ve Esenyurt'taki kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürünü ölçmede bu tespitleri yapmada önemli rol oynamaktadır. Bu sebeple hadis-sünnet bilgisi ve yaklaşımları ile ilgili Esenyurt'taki kadın din görevlilerine bazı sorular yöneltilmiş ve bu sorulara katılım durumuna göre sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Bu sorulardan bazıları doğrudan bilgi seviyelerini ölçmeye yönelik iken, bazıları da hadis ve sünnete yaklaşımlarını tespit etmeye yöneliktir. Topluma rehberlik yapan bu kesimin bilgi düzeyleri buldukları toplum hakkında bir nevi bilgi verdiği unutulmamalıdır.

Çalışmamızda, dil ve uslûbu konusunda *TDV İslam Ansiklopedisi*'nin (DİA) yazım kurallarına riâyet edilmeye çalışılmıştır.

1.4. Hipotezleri

Hipotez, Geçerliliğinin kontrolü için teste tabi tutulabilen, fakat henüz test edilmemiş muhtemel çözümlenmeleri içeren önermelerdir (Pazarlı, 1993: 87). Her bilim dalında olduğu gibi hadis alanındaki araştırmalarda da sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi için hipotezlerin önceden oluşturulması gerekir. Hipotez bir anlamda araştırmanın pusulasıdır (Arslantürk, 1999: 42). Bu sebeple hipotez araştırmanın amacına ulaşma da kolaylık sağlamaktadır.

Hipotezler bir dizi öngörü, gözlem ve deneyimlere dayalıdır, gelişigüzel hazırlanmış tahminler değildir. Bir araştırmada genel ve test hipotezi olmak üzere iki tür hipotez bulunmaktadır. Her varlık konunun bütünü, kendi içerisinde bir bütündür. Her bütünün de birtakım alt parçaları olabilir. Din, toplumsal ilişkinin oluşmasına etki etmektedir. Bu etkileşimde en önemli faktörlerden birisi de sünnet ve hadistir. İslam din kültürünün bir ögesi olan sünnet ve hadis genel hipotez olarak ele alınmaktadır.

Test hipotezleri, parçalara ait hipotezlerdir. Araştırmanın test hipotezleri şunlardır:

- 1. Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlileri sünnetin ve dini geleneğin aktarılmasında belli ve etkin bir fonksiyona sahiptir.**
- 2. Hadis-Sünnete ait kavramlar kadın din görevlileri tarafından daha iyi algılanmaktadır.**
- 3. Hadis-Sünnetin bireysel ve sosyal hayattaki uygulanış yaygınlığı kadın din görevlilerinde daha net olduğu düşünülmüştür.**
- 4. Kadın din görevlilerinin hadis kaynakları okuma ve kaynak kullanımı yeterli olmadığı görülmektedir.**
- 5. Kadın din görevlileri görev dışında faaliyet verdikleri alanlar yeterli değildir.**
- 6. Sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan fiiller yeterli seviyede değildir.**
- 7. Ayet, sahih hadis ve mevzu hadis bilgileri net değildir.**

8. Ayrıca bu araştırmaya katılan kadın din görevlilerin hadis ve sünnet kültürü hakkında anketteki sorulara samimi ve gerçeği yansıtan cevaplar verdikleri düşünülmektedir.

İstanbul/Esenyurt Müftülüğündeki kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürü üzerine yaptığımız çalışmada ortaya konulan tüm hipotezler ispatlanmaya çalışıldı.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma, nakle dayalı ve gelenekselliği ile bilinen hadis dalında, ampirik verilere dayalı bir alan araştırmasıdır.
- İstanbul/Esenyurt Müftülüğü ile sınırlıdır.
- Araştırma karma anket şeklinde yapılmıştır.
- Çalışmamız 2019-2020 yılları arasında vaiz ve Kur'an kursu öğreticiliği unvanların da 50 kadın din görevlisi ile yapılmıştır. Araştırmamızın katılımcıları, Esenyurt Müftülüğü kadın din görevlilerinin %86,2'sine tekabül etmektedir.
- Araştırmada elde edilen veriler ve değerlendirmeler ankete katılan katılımcılar ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Kaynaklar

Çalışmada kullanılan kaynaklar genel ve özel olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır.

1.6.1. Genel Kaynaklar

Bu bölüm, "genel kaynaklar" başlığı altında Esenyurt ilçesi genel yapısı hakkında faydalanılan kaynaklardan oluşmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hadis alanında yapılmış çalışmalar faydalanılan kaynaklar arasında zikredilmiştir. Ayrıca temel hadis kitapları, mevzu hadis ile ilgili yazılmış eserler, hadis usûlü ve tarihi kaynakları da bu bölüm de zikredilmiştir. Araştırmanın konusu teorik ve ampirik veriler içerdiği için sosyolojik ve kültürel kitaplardan da faydalanılmıştır.

Araştırmanın konusu olan Esenyurt ilçesinin tarihi, demografik, eğitim, ekonomik ve kültürel yapısı hakkında yazılmış olan tezler, araştırmalar, raporlar taranarak bilgi elde edilmiştir. Mehmet Bingöl tarafından *İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmenlerinin*

Yönetici Olma Eğilimleri: Esenyurt İlçe Örneği, Esra Altıntaş'ın *İdareci, Öğretmen ve Öğrencilerin Görüşlerine Göre İç Göçün Yaşandığı Bölgelerdeki İlköğretim Okullarında Eğitim Öğretim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar (Esenyurt Örneği)*, Burak Özdemir'in *Esenyurt'taki Okulların Misyon ve Vizyon İfadelerinin İncelenmesi*, Sefer Ergen'in *İlköğretim Eğitim Sisteminde Kalabalık Sınıfların Yönetimi ve Esenyurt İlköğretim Okullarında Bir Araştırma* ve Merve Koldaş'ın *Okul Öncesi Eğitim Gören Çocukların Davranış Sorunlarıyla, Anne Babalarının Ebeveynlik Sitilleri Arasındaki İlişki (Esenyurt İlçesi Örnekleme)* adlı yüksek lisans tezleri Esenyurt ilçesinin eğitimi hakkında faydalanan kaynaklardır. Ayrıca Gökhan Bolat'ın *Türkiye'de İç Göç ve Din (İstanbul/Esenyurt/Kıraç Beldesi Örneği)*, Gülsün Sarıoğlu *Türkiye'nin Misafirleri Suriyeli Mültecilerin "Öteki" Bağlamında Göçmen Deneyimi: Esenyurt Örneği* yazılmış olan yüksek lisans tezleri Esenyurt ilçesinin demografik yapısı hakkında istifade edilen kaynaklardır. Esenyurt İlçesinin kültürel yapısı hakkında Fatih Ayhan tarafından yazılan "Esenyurt İlçesinde Nüfusun Gelişimi ve Bu Gelişimde Rol Oynayan Etmenler" adlı makalesi de faydalandığımız kaynaklardır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış "Esenyurt Tem Güneyi 1/5.000 Ölçekli Nazım İmar Planı" plan raporundan da faydalanılmıştır.

Araştırmanın konusu Diyanet İşleri Başkanlığı Esenyurt Müftülüğü kadın din görevlilerini oluşturmaktadır. Bu sebeple Başkanlığın din görevlilerinin mesleki yeterliliklerini artırmak için yaptığı faaliyet raporları, uygulama esasları, çalışma yönetmelikleri, hizmet içi ve ihtisas programlarından istifa edilmiştir.

Temel hadis müsannefâtını oluşturan eserler "Kütüb-i tis'a" anketlere verilen cevaplarda bazı hadislerin tahrirlerinin yapılmasında en önemli kaynaklardan olmuştur. Kütüb-i tis'a'yı oluşturan İmam Buhârî ve İmam Müslim'in *Sahih* 'leri ile Ebû Dâvûd, İmam Tirmizî, İbn Mâce, İmam Nesâî, Darimi'nin *Sünen*'leri, Ahmet b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ve İmam Mâlik'in *el-Muvatta*'sı araştırmada başvuru başlıca eserler olmuştur.

Çalışmamızda mevzû hadislerle ilgili de sorular sorulduğu için mevzû hadislerle ilgili yapılmış başlıca eserlere başvurulmuştur. Bunlardan Aliyyu'l-Kâri'nin *el-Esrâru'l-Merfûa*, İbn Arrâk'ın *Tenzihu's-Şeri'a* ve Aclûnî'nin *Keşfu'l-Hafâ'sı* çalışmada istifade edilen kaynaklar arasındadır.

Ayrıca hadis usûlü, tarihi ve metodolojisiyle ilgili kaynaklardan da faydalanılmıştır. Bunlar Ahmet Yücel'in Hadis Usûlü, Hadis Tarihi, İsmail Lütfi Çakan'ın *Hadis Edebiyatı Çeşitleri-Özellikleri-Faydalanma Usulleri* çalışmada yararlanılan kaynaklar arasındadır.

Çalışma sosyolojik ve kültürel boyutu olduğu için bazı sosyoloji ve kültür ile ilgili kaynaklara da başvurulmuştur. Günay Ünver'in yazmış olduğu "*Din Sosyolojisi*" ve Nurettin Topçu'nun "*Kültür ve medeniyet*" çalışmalarıdır. Dini-sosyolojik içerikli olan çalışmamızda bu tür eserler yol gösterici olmuştur. "Özcan Hıdır'ın "Hadis-Sünnet-Kültür İlişkisi" adlı makalesi de çalışmada yararlanılan kaynaklardandır. Ayrıca bu eserlerin dışında Recep Şentürk'ün "Hadis Rivayet Zincirinin Sosyolojik Boyutları" İslam'ın anlaşılmasında sünnetin yeri ve önemi sempozyumunda sunulmuş tebliğ olan bu çalışmadan da istifade edilmiştir. Burada yer vermeyip çalışmada faydalanılan bazı kitaplar ve makaleler de bulunmaktadır.

1.6.2. Özel Kaynaklar

Konumuz teorik ve ampirik yönleri içeren daha ziyade ampirik yönleri içeren bir çalışma olması sebebiyle bu alanda daha önce yapılmış sipesifik tezler ve makaleler özel kaynaklarımızın arasında yer almıştır. Özel kaynaklardan faydalandığımız tezler, makaleler aşağı da verilmiştir.

a) Tezler

Din görevlilerinin hadis birikim seviyeleri bağlamında yapılan ilk çalışmalardan olan Recep Yılmaz'ın "*Din Görevlilerinin Hadis Birikim Seviyeleri Üzerine Tecrübî Bir Araştırma*" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezi 1994 yılında yapılmıştır. Bu teze ulaşım imkânımız olmamıştır. Fakat Yapılan araştırmanın konusuna benzerlik gösterdiği için bu çalışmaya da yer verilmiştir.

Faydalanılan çalışmalardan biri de Mehmet Bilen tarafından "*T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Tecrübî Bir Araştırma (Ankara, Şırnak Örnekleme)*" 1996 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış bu araştırmadır. Çalışma Ankara ve Şırnak'ta görev yapan 213 İmam Hatip'in vermiş oldukları cevaplara göre anket analiz edilip yorumlanmış ve ankete katılan imamların hadis bilgilerinin niteliği ve düzeyi

belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik ve kavramsal çerçeve belirlenmiş, hadis ve sünnet kavramları ele alınmıştır. İkinci bölümde ise araştırmanın bulguları sunulmuş ve tartışılmıştır. Üçüncü bölümde bulguların sonuçları ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bir diğer çalışma yayınlanmamış yüksek lisans tezi olan, Ebru Çoşkun'un "*İstanbul'da hadis/sünnet kültürü araştırmaları (Eyüp İlçesi Örneği)*" araştırmasıdır. 2002 yılında yapılmış araştırma Eyüp İlçesiyle sınırlıdır. Eyüp İlçesinde oturan herhangi bir ayırım yapılmaksızın halka ulaşılmıştır. Anket 310 katılımcının vermiş olduğu cevaplar ışığında analiz edilmiştir. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde literatür taraması yapılmış, ikinci bölümde anket ve değerlendirme yapılmıştır. Verilen cevaplar göre Eyüp İlçesi halkının, hadis ve sünnet kültürü çerçevesinde hayatını ne kadar sürdürebildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca hadis ve sünnet bilgi ve uygulama olarak ne ölçüde kültürel değişime uğramış olduğu analiz edilmiştir. Eyüp Sultan ziyaretlerinde halkın beklentisinin, batıl inanç, fal, nazar hakkında halkın tavrının ne olduğu incelenmiştir. Çalışmanın sonunda Sünnetin Müslüman birey ve toplumun yaşayış modeli ve standardı olması gerektiği sonucu elde edilmiştir.

Başka bir araştırmada Ahmet Gür tarafından yüksek lisans çalışması olarak tamamlanan "*Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)*" 2011 yılında yapılmış olan bir saha çalışmasıdır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın amacı ve önemi, çalışmada uyulacak yöntem, evren, örnekleme yer verilmiştir. İkinci bölümünde din görevlileri hakkında kavramlar ve tanımlar anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise alan araştırması neticesinde elde edilen istatistiksel bulgulara ve bulguların yorumlarına yer vermektedir. Anket çalışması Mersin ili merkez ilçelerinden olan Akdeniz ve Toroslar ilçe müftülüğüne bağlı din görevlileriyle; Niğde il müftülüğü ile Bor ilçe müftülüğüne bağlı din görevlilerinden 309 kişiyle yapılmıştır. Ankette sorulan sorularla din görevlilerinin hadis alanında bilgileri ölçülmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuç, din görevlilerinin bu alanda usul kitaplarını az okudukları anlaşılmıştır.

Faydalanılan bir diğerk kaynak Davut Kurkut'un "*Sünnetin Hayata Aktarılmasında Din Görevlilerinin Fonksiyonu 'Kayseri Örneği'*" yüksek lisans tezidir. Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde din görevlilerinin sünnet algısı ve sünnetin temel kaynaklarından faydalanma ele alınmıştır. İkinci bölümde ise sünnetin birey ve toplum hayatına etkisi konusunda din görevlilerinin fonksiyonu değerlendirilmiştir. Bu çalışma Kayseri de görev yapan 174 din görevlisinin katıldığı anket şeklinde yapılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuç, sünneti yaşama konusunda din görevlilerinde tam bir bilincin olmadığı görülmüştür. Cevaplar içerisinde "DİB bünyesinde görev yapmak başlı başına kurumsal boyutta sünneti yaşamak demektir." Dikkat çekici bir cevaptır.

Meltem Gündüz'ün 2019 yılında "*Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*" yüksek lisans tezi faydalandığımız kaynaklar arasında bulunmaktadır. Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Kütahya ve Eskişehir illerinde görev yapan 350 din görevlisine betimsel tarama metoduyla anket formu kullanılarak yapılmıştır. Birinci bölümde din görevlilerin görev tanımı yapılmıştır. İkinci bölümde ise anket yapılarak din görevlilerine, hadis usulü, hadis kaynakları, ayet, sahih hadis ve atasözü hakkında sorular sorulmuş, din görevlilerinin dini metinleri bilme yetileri ölçülmeye çalışılmıştır. Anket sorularıyla din görevlilerin hadis bilgisi ve bu hadis bilgisini etkileyen faktörler araştırılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise birinci ve ikinci bölümde elde edilen veriler yorumlanmıştır. Yapılan çalışmada sonuç olarak din görevlilerin hadis alanıyla ilgili okumaların ve kaynak bilgilerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Bazı ayetlerin sahih hadislerle karıştırma oranının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. İmamların hadis bilgilerinin mevzu rivayetlerden oluştuğu varsayımı doğru çıkmıştır.

Ayrıca bu alanda yapılan başka çalışmalarda mevcuttur. Henüz bitmemiş tez olan Derya Küçükuysal tarafından "*Şişli Müftülüğünde Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü*" ile doktora tezi olan Abdullah Orhan'ın "*Çin'de Hadis ve Sünnet Kültürü*" çalışmaları devam etmektedir.

İlgili alanda yapılan araştırmalarla bu yapılan çalışma genel anlamda benzerliği söz konusudur. Ancak onlardan ayrılan yönü de bu çalışma, sipesifik bir bölgede sadece kadın din görevlilerine yönelik olmasındır.

b) Makaleler

Araştırma makalesi olan Hasan Yerkazan tarafından “Diyanet İşleri Başkanlığınca Yurt Dışında Görevlendirilen Din Görevlilerinin Hadis Bilgi ve Kültürü Üzerine Bir Araştırma” faydalanılan bir makaledir. Bu makalede belli bir sınav ve eğitim sürecinden geçerek yurt dışına gönderilen din görevlilerin hadis bilgi seviyeleri ve hadise yaklaşımları incelenmektedir. Anket yurt dışında görevlendirilmiş 105 katılımcının vermiş olduğu yanıtlarla istatistiksel veriler ışığında analiz yapılmıştır. Makalede Yurt dışına gönderilen din görevlilerinin bir kısmının bilgi seviyesi yeterli görülse de din hizmeti verecek olan kişinin daha donanımlı olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bundan dolayı hadis alanında ders ve konu çeşitliliğin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Mehmet Bilen’in “Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine” makalesi, *“T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı’na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Tecrübî Bir Araştırma (Ankara, şırnak örnekleme)”* yayınlanmamış tez zeti mahiyetindedir. Bu iki çalışma erkek din görevlilerine yönelik yapılmıştır. Bu makalede tezde kullanılan anket 2006 yılında Isparta da görev yapan imamlara da uygulanmış ve bu iki çalışma mukayese edilerek sonuç elde edilmiştir. Din görevlilerinin kaynak bilgisiyle ilim, kadın ve yaratılış konularıyla ilgili rivayetleri bilme oranlarını tespite yönelik yapılmış bir çalışmadır. Çalışmada şu sonuca varılmıştır. Katılımcıların sahip oldukları hadis birikiminin büyük lde mevzu hadislerden oluştuğunu ve hadis literatürünü iyi bilmedikleri anlaşılmıştır. Hadis problemleriyle ilgili hiç kitap okunmadığı okunan kitaplarda klasik eserler olduğu ortaya çıkmıştır.

“şırnak İl Merkezinde ve Bağlı Köylerde Görev Yapan Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Tespiti ve Geliştirilmesine Yönelik Teklifler” adlı makale Nurullah Agitoğlu tarafından yazılmıştır. şırnak’ta görev yapan 41 din görevlisiyle yapılmış olan görüşmeler, yazılı cevaplar sonucunda analiz yapılmıştır. 36 tane erkek, 5 tane kadın din görevlisiyle grşlmştir. Din görevlilerinin hadis bilgilerinin düzeyi ve

bu bilgileri kullanma yöntemiyle ilgili sorular sorulmuştur. Verilen cevaplara göre din görevlilerinin hadis bilgilerinin zayıf olduğu ve bunu kendilerinin de farkında olduğu görülmüştür. Nitekim din görevlilerinin hadis bilgi düzeylerinin geliştirilmesi konusunda müftülüklerin ilahiyat fakülteleri ile iş birliğine geçip seminer, kurs vb. bilgilendirici faaliyetlerde bulunulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Hadis'in dünü-bugünü ve geleceği sempozyumunda yer alan Selçuk Çoşkun tarafından yazılan "Halkın Hadis Bilgisi Üzerine Mahalli Bir Araştırma (Bayburt ve yakın çevresinde hadis bilgisi)" mahalli bir çalışmadır. Bu çalışma Bayburt ve yakın çevresinde yaşayan 150 katılımcıya uygulanarak, halkın hadis bilgi seviyesi ölçülmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmayla Bayburt'ta vasat bir hadis bilgisi olduğu kanısına varılmıştır. Halkın çoğu, hadislerin sahih, zayıf, mevzu özellikte olduklarını bilmemektedirler. Halk arasında yaygın olan sözlerin ayet, hadis, atasözü farkını da bilmedikleri görülmüştür. Dolayısıyla bu konuda din görevlilerine çok iş düştüğü sonucuna varılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL/ESENYURT İLÇESİNİN TARİHİ, SOSYO-KÜLTÜREL DURUMU VE ESENYURT MÜFTÜLÜĞÜ

Bölümün birinci kısmında araştırmanın problematiği, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları, araştırmada kullanılan kaynaklar açıklanmıştır. İkinci bölümde ise İstanbul/Esenyurt ilçesinin tarihi, sosyo-kültürel durumu, İstanbul Müftülüğü, İstanbul/Esenyurt İlçe Müftülüğü ve faaliyetleri incelenmeye çalışılmıştır.

2.1. Esenyurt İlçesi

2.1.1. Esenyurt'un Tarihi

XIX. yy. başlarında Ekrem Ömer Paşa'ya ait çiftlik toprağında kurulan yerleşme, buranın hissedarlarından olan Eşkinozgiller'den "Eşkinoz" adını almıştır. 1967'de de yerleşimin adı "Esenyurt" olarak değiştirilmiştir. Eşkinoz Çiftliği'nde çalışanların oluşturduğu yerli halka 1920-1938 yıllarında Romanya ve Bulgaristan'dan göçenlerin katılımı ve son yıllarda iç ve dış göçlerle (Bulgaristan, Almanya, Kars, Ardahan, Artvin vs.) gelen nüfus, etnik yapının bugünkü halini almasını sağlamıştır.

İlk yerleşim, Merkez Mahallesi'nde Köyiçi Mevkiinde oluşmuştur. Bugün hala bu alanda bulunan çingenelerin yaşadığı ve yerleşmenin en yoğun özelliklerini taşıyan Çingene Mahallesi ilk yerleşmenin çekirdek alanlarından biridir. 1920-1938 yıllarında bölgeye gelen Romanya ve Bulgaristan göçmenlerinin ikamet ettiği Merkez Mahallesi'nin kuzey kesiminde bulunan göçmen mahallesi de yerleşmenin en eski bölgesidir. Bugün hala bu alanda bulunan ve göçmen halkın yaşadığı, yerleşmenin en yoğun özelliklerini taşıyan Merkez Mahallesi yerleşmenin çekirdeğidir.

Esenyurt İlçesinin yoğun diğer bir yerleşmesi de Kıraç'tır. İstanbul il yerleşmesi içinde bulunan 1991 yılında Esenyurt'a bağlı olan Kıraç yerleşmesi, adını topraklarının verimsiz olmasından almıştır. İstanbul'un Trakya'ya dönen yüzünde ücra bir Rum Köyü olan Kıraç'ın önceki ismi "Şirin Kız" anlamına gelen "Kalyos" olarak geçmektedir. Rumların yaşadığı küçük bir köy olarak da bilinen Kıraç, 30 Ocak 1923 yılında Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan Türk-Yunan mübadelesine ilişkin protokolle, Yunanistan'da yaşayan Türkler Türkiye'ye, Türkiye'de yaşayan Rumlar ise Yunanistan'a gönderilmiştir. Yunanistan'dan gelen ilk kabile İzmir ve çevresine

yerleştirilmiştir. 1924 yılında ikinci kabile ile Yunanistan'dan deniz yoluyla Marmara'nın koyundaki küçük bir köy olan Mimarsinan'a gelen Türkler arasında 30 aile kendi istekleriyle Kıracı'a yerleşmişlerdir. Tarihe tanıklık eden hiçbir kalıntının kalmadığı Kıracı'ta, o dönemden bu yana ayakta kalmayı başaran tek eser yerleşmenin merkezinde bulunan "Kazlı Çeşme"dir. Yerleşme, Yunanistan'dan gelen Türklerin yerleşmesinin ardından uzun süre adını Kalyos olarak sürdürmüş, 1935 yılında "Kıracı" adını almıştır.

Geçmiş tarihinde verimsiz topraklarına rağmen Kıracı'ta küçük ve büyükbaş hayvancılık insanların geçim kaynağıdır. 1990'lı yıllardan itibaren sanayi sektörü için çekim merkezi haline gelen Kıracı'ta günümüzde 500'ün üzerinde yaklaşık 2.816 hektar üzerine kurulmuş sanayi alanları yer almaktadır. 1997 yılında Kıracı yerleşkesi Esenyurt'tan ayrılarak Büyükçekmece ilçesine bağlı belde belediyesi haline getirilmiştir.

Esenyurt, uzun yıllar boyunca (1987 yılına kadar) Çatalca ilçesine bağlı Büyükçekmece beldesi sınırları içerisinde bir köy yerleşmesiydi. Nüfusun yapısına bağlı geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmuştur. Esenyurt yerleşim alanı 1980'li yıllarda kuru tarımın yapıldığı açık alanlara sahipken günümüzde bu alanlar büyük oranda kentleşmiş ve arsaya dönüşmüştür. Bitki örtüsü olarak özellikli bir alana sahip olmayan ilçe, yol boyu ağaçlandırma ve park olarak düzenlenmiş olan alanlarda bitki örtüsüne sahiptir. Esenyurt Belediyesi'nin hazırlamış olduğu 2015 stratejik planında bu ayrıntılara yer vermektedir.

Esenyurt yerleşim yeri bütünü, Marmara bölgesinin Trakya alt bölgesinde, İstanbul Metropolitan alan sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu bölgenin doğusunda Avcılar, batısında Büyükçekmece, kuzeyinde Başakşehir ve Arnavutköy, güneyinde Beylikdüzü ve E-5 Karayolu bulunmaktadır.

Doğu Marmara alt bölgesi ve Trakya alt bölgesiyle birlikte bir bütün olarak ele alındığında, Esenyurt ulusal ve uluslararası ulaşım sistemlerinin içinde bulunan bir yerleşim alanıdır. Esenyurt'ta ana ulaşım sistemini karayolları oluşturmaktadır. Bu sistemin en önemli iki aksı, Esenyurt'un güney sınırını oluşturan E-5 Karayolu ile Kuzeyinde yerleşmenin içinden geçen Kınalı-Trakya Otoyolu'dur. Yerleşme bu iki önemli ulaşım aksı arasında konumlanmıştır. Bu nedenle karayolu ulaşımı en etkin

ulaşım sistemi olarak gelişmiştir. Buda insanlar tarafından bu b3lgeyi tercih etme sebeplerinden biri olmuştur.

2.1.2. Esenyurt'ta Demografik Yapı

Esenyurt ilçesi, İstanbul ilinin Büyükçekmece ilçesinin semtlerinden biri iken, 2008 yılında Kıraç beldesi ile birleştirilmiştir. Esenyurt ilçesi 22.03.2008 tarih ve 26824 sayılı resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 06.03.2008 tarih ve 5747 no'lu İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna göre ilçe olmuştur. Esenyurt, 1985 yılında nüfusun artması ile belde statüsü kazanmıştır (Ayhan, 2019: 78). Esenyurt 1989 yılında belediye olma niteliği kazanmıştır. Esenyurt idari olarak Büyükçekmece ilçesine bağlı iken 10 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasasıyla birlikte ilk kademe belediyesi olmuş ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlanmıştır.

İstanbul Dünya'nın büyük belli başlı metropollerinde olduğu gibi sürekli olarak nüfus artışına maruz kalmıştır. Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre en fazla göç alan büyükşehir İstanbul'dur. İstanbul'un göç almasının birçok sebebi bulunmaktadır. Kara ve deniz ticaret yollarının bir kavşağı olması, stratejik konumu, büyük bir sanayisinin oluşuyla Türkiye'de ekonomik yaşamın merkezi haline gelmiştir. İstanbul'a her yıl ortalama bir Anadolu kenti eklenmektedir. İstanbul'a göçün en önemli sebeplerinin başında ekonomisinin gelişmiş olması ve büyük sanayisi ile iş imkanlarının fazla oluşu gelmektedir.

Tablo 2.1: İstanbul/Esenyurt ilçesi nüfusu

Yıl	Kişi Sayısı
2000	148.981
2004	277.700
2010	403.895
2011	446.777
2017	846.492

2018	891.120
------	---------

Bu sebeple 2000 yılı nüfus değerlerine göre, İstanbul'da nüfusu en hızlı artan ilçesi Büyükçekmece'dir. İlk kademe belediyeleri içinde de %28,80'ini oluşturan "148.981" nüfuslu Esenyurt Belediyesi olmuştur. İstanbul ili 1970'li yıllardan itibaren, Türkiye ortalamasının üzerindeki nüfus artış hızıyla nüfusunu 2000 yılında 10 milyonun üzerine çıkarmıştır.

Esenyurt nüfusunu 1989-2000 yılları arasında 148.981 kişiye, 2004 yılında da 277.700 kişiye ulaşmıştır. 2010 yılında 403.895 iken bu rakam 2011 yılında 446.777'ye çıkmıştır. İstanbul ili Esenyurt ilçesinin 2017 yılında ilçe nüfusu 846.492'dir. 2018 yılında 891.120 nüfusa yükselmiştir. "Esenyurt, 2010-2015 yılları arasında nüfusu en çok artan ilçe Esenyurt olmuştur" (Gökburun, 2017: 124-125). Esenyurt 2016-2018 yılları arasında İstanbul'un en büyük ilçesi olmuştur. İstanbul Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ciddi boyutlarda demografik değişimlere uğramıştır. Nüfus artışının bu denli hızlı bir şekilde artmasının sebebi bu bölgeye olan göçlerdir.

Göç almasının nedenleri Esenyurt'un E-5, TEM, gümrük ve hava alanına yakın olması bununla birlikte arazi fiyatlarının fazla yüksek olmaması burada sanayinin ve konutun yer seçimi için cazip bir bölge haline gelmesi söylenmektedir. Ayrıca bugün Esenyurt nüfusu ilk kademe belediyeleri arasında en yüksek değerdedir. Sürekli göç almakla beraber genç nüfusun yüksek oranda olduğu bir yerleşimdir. Bu durum Esenyurt'ta nüfus artış hızının yükselmesi olasılığının oldukça muhtemel olduğunu göstermektedir. Bu da bazı olumsuzluklara neden olmaktadır. Özellikle Türkiye'nin doğu bölgelerinden göç alan Esenyurt'ta konut alanlarının artan nüfusu karşılayamaması nedeniyle kaçak yapılaşma hızla yayılmaktadır. Esenyurt'ta yaşanan bu sorunlar İstanbul'un en büyük sorunu olan kontrolsüz nüfus artışı ve kaçak yapılaşmanın temel taşlarından sayılabilir.

Ayrıca İstanbul için önemli ulaşım akslarının yakınında konumlanmasının da etkisiyle sanayinin yer seçtiği Kıraç, bulundurduğu 500'ün üzerinde olan ve giderek artış gösteren sanayi tesisleriyle İstanbul içerisindeki sanayi alanları içerisinde önemli bir pay almıştır. Sanayi tesislerinin artışı, bölgenin göç alma hızını etkilemiş, sadece Kıraç değil, çevresindeki yerleşmeler de hızlı ve kontrolsüz olarak büyümüş, sosyal ve teknik altyapı açısından yetersiz mekânlarda, alt gelir grubundan insanların yaşadığı

bir yerleşim haline gelmiştir. Giderek büyüyen bu niteliksiz konut alanları İstanbul'daki kısıtlı olan yaşam kaynaklarının bozulmasına neden olabilecek en tehlikeli gelişmelerden biri olarak gösterilmektedir.

Esenyurt, yüzölçümü olarak 4311 hektar araziye sahiptir. Esenyurt Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla, ilçe statüsü kazanmıştır. Mahalle başına çok sayıda nüfus yoğunluğunun yaşanması ve yerel yönetimlerin sunmuş oldukları hizmetlerin pratikliğinin artırılması hedeflenerek büyük mahalleler bölünüp yeni mahalleler oluşturulmuştur. 20 olan mahalle sayısı 43'e çıkarılmıştır. İlçe belediyesi web sitesinden aldığımız bilgiye göre bu mahalleler; Akçaburgaz Mahallesi, Akevler Mahallesi, Akşemseddin Mahallesi, Ardıçlı Mahallesi, Aşıkveysel Mahallesi, Atatürk Mahallesi, Bağlarçeşme Mahallesi, Balıkyolu Mahallesi, Barbaros Hayrettin Paşa Mahallesi, Battalgazi Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi, Çınar Mahallesi, Esenkent Mahallesi, Fatih Mahallesi, Gökevler Mahallesi, Güzelyurt Mahallesi, Hürriyet Mahallesi, İncirtepe Mahallesi, İnönü Mahallesi, İstiklal Mahallesi, Koza Mahallesi, Mehmet Akif Ersoy Mahallesi, Mehterçeşme Mahallesi, Mevlana Mahallesi, Namık Kemal Mahallesi, Necip Fazıl Kısakürek Mahallesi, Orhan Gazi Mahallesi, Osman Gazi Mahallesi, Örnek Mahallesi, Pınar Mahallesi, Piri Reis Mahallesi, Saadetdere Mahallesi, Selahaddin Eyyubi Mahallesi, Sultaniye Mahallesi, Süleymaniye Mahallesi, Şehitler Mahallesi, Talatpaşa Mahallesi, Turgut Özal Mahallesi, Üçevler Mahallesi, Yenikent Mahallesi, Yeşilkent Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi, Zafer Mahallesi olmak üzere 43 mahallesi bulunmaktadır.

2.1.3. Esenyurt'un Eğitim ve Sosyo- Kültürel Durumu

Esenyurt'un eğitim durumu incelendiğinde eğitim seviyesinin özellikle İstanbul merkez kısımlarına göre çok düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 2.2: Esenyurt'un eğitim ve sosyo- kültürel durumu

Eğitim Durumu	Yüzde (%)
İlkokul	35,0
İlköğretim	26,0

Ortaokul	8,0
Lise	23,0
Üniversite	8,0
Toplam	100,0

Esenyurt'ta TÜİK-2010'a göre, eğitim durumu oranları İlkokul mezunu %35,0 İlköğretim mezunu %26,0 Ortaokul mezunu %8,0 Lise mezunu %23,0 Üniversite mezunu %8,0 bulunmaktadır. Esenyurt eğitim çağındaki nüfusunun %95'i okuryazar iken %5'i 13472 kişi gibi büyük oranı hala okuma yazma bilmemektedir.

Esenyurt'a yapılan göç nedeniyle eğitim yetersiz kalmaktadır. Tezcan'a göre, yurtiçinde yaşanan göçlerin eğitim açısından doğurduğu sonuçları olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yanlı düşünülmelidir. Göç eden aileler açısından duruma bakıldığında olumlu tarafları olduğunu düşünülmektedir. Çünkü kırsal kesimde ilköğretim ötesi öğrenim olanakları ya yok ya da sınırlı düzeydedir. Kırsal kesimde göç eden aileler bu olanaklara ulaşmak için Esenyurt'a geliyorlar. Olayın olumsuz tarafı ise, Göçlerden önce kırsal kesimdeki okullar eğitim yükünü paylaşmakta idiler. Oysa bugün hızlı göçler nedeniyle kırsal kesimdeki çocukların yükünü de kent okulları üzerine almış durumdadırlar. Bu da okulların yetersiz olmasına neden olmaktadır.

Göçün beraberinde getirdiği sorunlardan birisi de eğitim alanında ortaya çıkan problemlerdir. Göç eden ailelerin birçoğunun göç önceliği ekonomik nedenler oluşturmaktadır. Bundan dolayı çocuklarının eğitimini ikinci planda düşünmektedirler. Çocuğun maddi, manevi ve toplumsal çevresinin değişmesi, çocukta çok kez olumsuz etkiler bırakmaktadır. Çocuk güçsüz kaldığı durumlarda, okuldan ve derslerden soğuyarak, tembellik yapma yoluna sapabilmektedir (Binbaşıoğlu, 2004: 283). Ayrıca göçün eğitim üzerine olumsuz etkilerinden biri de dil sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Anadolu'dan gelen çocuklar aynı dili farklı şekillerde kullanabilmektedirler. Bu durum iletişim sorununa neden olmaktadır. Okul yerlerinin yetersizliği ve sınıfların kalabalık olması nedeniyle Esenyurt'ta eğitimin ciddi yatırımlara ihtiyacı vardır.

Sonuç olarak Esenyurt İlçesi göç alarak geliştiğinden dolayı karmaşık bir kültürel yapıya sahiptir. Göçen halkın mekânsal yer seçiminde genel olarak hemşerilik

gözetilmiştir. Ayrıca ilçede yaşayan Suriye ve Afgan uyruklu mültecilerin, iş imkânı ve uygun şartlarda barınma imkanının olmaması bazı sosyolojik problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mültecilerin en fazla tercih ettikleri, barındıkları yerlerin, yoksulluğun yaygın muhafazakarlığın, dindarlığın belirgin nispeten yaşamın daha ucuz olduğu bölgeler olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2017: 29-30).

Ayrıca Esenyurt'ta göçle gelmiş ailelerin, yeni bir toplumsal alana girmesiyle farklı yaşam tarzlarını kabullenmek zorunda kalmaktadır Uyum sıkıntısı yaşadıkları zaman ise toplumun dışlayıcı tepkisi ile karşılaşabilmektedirler. Bunun yanında kapalı aile yapısının kadınlar üzerindeki baskısı daha yoğun görülmektedir.

Ayrıca kalitesiz ve düzensiz yapılaşma sosyal ve teknik altyapının yetersizliğinden dolayı bu alan orta ve alt gelir grubunun yaşadığı mekânlar haline gelmiştir. Genelde orta gelir grubu Merkez Mahallesi, Örnek Mahallesi, Fatih Mahallesi ve İnönü mahallelerinde yaşamaktadır. Beldede özellikle Örnek Mahallesi'nde konut altı imalathaneler bulunmak, buralarda çalışanların sosyal güvencesi olmaması ve sağlıksız ortamda çalışmaları sosyal yapıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Örnek Mahallesi'nin kuzeyinde imalat fonksiyonları yoğun olarak yer almakta, konut alanları bulunmamaktadır. Bu nedenle bu alanlarda gece nüfusu bulunmaması güvenlik açısından sorun oluşturmaktadır.

2.2. Diyanet ve İstanbul Müftülüğünde Hadis-Sünnet Faaliyetleri

Bu bölümde Diyanet İşleri Başkanlığının hadis-sünnet kültürünün yaygınlaşmasında yayınladığı eserler ve İstanbul il müftülerinin bu alanda yapmış oldukları çalışmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Hadis-Sünnet Kültürünün Yaygınlaştırılmasında Başkanlığın Yayınladığı Eserler

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren halkın dini sahadaki çeşitli problemlerine cevap verebilmek için daha sonraki dönemlerde adına 'Şeyhülislâmlık' veya 'Meşihat' denilen müftülük kurumu kurulmuştur (Işık ve Büyüker, 2019: 77). Osmanlı saltanatının ortadan kaldırılmasıyla Ankara'da Büyük Millet Meclisi tarafından 4 Kasım 1922 tarihinde Şeyhülislâmlık makamı da ortadan kaldırılmıştır. Ancak bu teşkilatın tedvir ettiği bazı görevler Şer'iyeye ve Evkâf Vekâleti'nce yürütülmüş, daha

sonra 3 Mart 1924 tarihinde bu vekâlet kanun çıkarılıp lağvedilerek onun yerine Başkanlığa bağlı olarak ‘Din-i Mübin-i İslâm’ın itikâdât ve ibâdâta dair bütün ahkâm ve mesailinin tedviri ve müessesât-ı diniyyenin idaresi için Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı kurulduğu zamandan günümüze kadar sahih dini bilgi ile toplumu aydınlatma görevini yerine getirmek için birçok faaliyette bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi hadis alanında yapmış olduğu çalışmalardır. 21 Şubat 1925 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde alınan kararla Diyanet İşleri Reisliğinin bazı eserleri telif ve tercüme etmesi istenilmiştir. Cumhuriyet döneminde, Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi devlet destekli ilk telif eser olmuştur. Bu eseri telif etme görevi ilk Babanzâde Ahmet Naîm’e verilmiştir. Ancak üçüncü cildi yayına hazırlandıktan sonra Ahmet Naîm vefat etmiştir. Daha sonra Kâmil Miras telifine devam ederek dokuz cildi tamamlamış ve 1948 yılında basılmıştır. Bu eserde, genel itibariyle geleneksel yorumlara katılan, fikhî meselelerde ise Hanefîlere tabi olan Miras’ın bazı konularda cumhurdan ayrıldığı, kendi görüşünü izah etmekten çekinmediği görülmektedir (Türk, 2006: 28-74). Telif edilen diğer bir çalışmada Hasan Hüsnü Erdem’in *İlâhî Hadisler* eseridir. Bu eserin ilk baskısı 1952 yılında yapılmıştır. Eser Abdurraûf Münâvî’nin (ö.1031/1622) *el-Ithâfâtü’s-seniyye bi’l-ahâdisü’l-kudsiyye* telifi esas alınarak diğer kitaplardan da ilaveler yapılmıştır. Başkanlığın yayınladığı diğer bir eser İmam Nevevi’nin *Riyâzü’s-Sâlihîn ve Tercümesi* Hasan Hüsnü Erdem ve Kıvâmüddin Burslan tarafından dilimize çevrilmiştir. Üç cilt olan bu eserin son baskısı 2000 yılında Başkanlık tarafından yapılmıştır. Ayrıca yetmişli yıllarda yazılmış olan Talat Koçyiğit’in *Hadislerin Işığında İman, İbadet, Ahlak* eseri de hadis alanında yapılmış başka bir çalışmadır.

Seksenli yıllarda Başkanlık tarafından yapılan kırk hadis tercümeleri de bulunmaktadır. Hasan Hüsnü Erdem tarafından Aliyyü’l-Kari’nin *Kırk Kudsî Hadis*’i tercüme edilmiştir. Hasan Hüsnü Edem bu telif eserinde nadirde olsa hadislere açıklama notu koymuştur. Bir diğer eserde Muhyiddin Nevevi’nin Kırk Hadis’i Ahmed Naîm tarafından *Kırk Hadis, İ’tikad, Amel ve Ahlâk Yönünden İnsanlara Kemâlât Rehberi Olacak Hadisler* olarak tercüme edilmiştir. Abdulkadir Karahan’ın *İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhleri* çalışması da başkanlık yayınları arasındadır. Bir diğer çalışmada İ. Hakkı Ünal’ın *40 Hadis 40*

Yorum'u Diyanet aylık dergisinde “Bir Hadis Bir Yorum” başlığıyla kaleme aldığı yazılarından oluşmuştur. A. Himmet Berkî'nin *250 Hadis, Terceme ve İzahı* Başkanlığın farklı bir çalışmasıdır.

Başkanlığın son zamanlarda yapmış olduğu en önemli hadis çalışması, *Hadislerle İslam* eseridir. Başkanlık yedi cilt olarak neşrettiği *Hadislerle İslam* eserini 2013 yılında hadis şerhciliği bakımından farklı bir çalışma olarak okuyucuya sunmuştur. Bu çalışma konulu hadis projesi olarak hazırlanmıştır. Ayrıca eserin başına yüz sayfayı aşkın bir mukaddime yazılarak, burada; kavramsal çerçeve, hadis tarihi, hadis ve sünnetin anlaşılmasında temel ilkeler, hadisin anlaşılması, sünnetin anlaşılması ve konulu hadis projesi hakkında kapsamlı bilgi verilmiştir (Ahatlı, 2013: 239).

Öte yandan Başkanlıkta görev yapan bazı alimlerin eserleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında Diyanet İşleri reisi olan Erzurumlu alim Ömer Nasuhi Bilmen *Hikmet Goncaları 500 Hadis-i Şerif Tercümesi ve İzahı*, emekli müftü Celal Yıldırım'ın *Hadis-i Şeriflere Göre Amellerin Faziletleri bunlardandır*.

Ayrıca Başkanlığın Diyanet İlmi Dergi de hadis alanında birçok makale çalışması bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Mehmet Görmez, “Hz. Peygamber’in Bir Hadis-i Şerifinde Din Tanımı-Bir Hadisin Semantik Tanımı”, Mustafa Öcal’ın “Bir Hadis-i Şerifin Işığında Çocuk Terbiyesi ve Peygamberimizin Eğitim Metodu”, Ali Yardım’ın “Fetih Hadisi Üzerine Bir Araştırma”, Ahmet Serdaroğlu’nun “Helal Belli Haram Bellidir”, “İmanın Şubeleri ve Haya İmandandır”, “Niyet Hadisi ve İzahı” çalışmalarıdır.

2.2.2. İstanbul Müftülüğü ve Hadis-Sünnet Çalışmaları

İstanbul Müftülüğüne 2019 yılında Mehmet Emin MAŞALI göreve gelmiş, on il müftü yardımcısıyla idare etmektedir. Ayrıca İstanbul Müftülüğüne bağlı otuz dokuz ilçe müftülüğü bulunmaktadır. Bu otuz dokuz ilçe müftülükleri, İstanbul müftülüğüne bağlı faaliyet yaptıkları gibi kendi buldukları ilçenin yapısına göre de faaliyet yapmaktadırlar. 20 Ağustos 2020 tarihinde müftülükten alınan verilere göre, İstanbul Müftülüğünde toplamda 8314 personel çalışmaktadır. Bu personelin 324’ü vaiz, 2739’u Kuran Kursu Öğreticisi, 3203’ü İmam Hatip, 1242’si Müezzin, 49’u Din Hizmetleri Uzmanı ve 757 personel ise çeşitli birimlerde çalışmaktadır.

Tablo 2.3: İstanbul Müftülük personel dağılımı

Personel	Frekans (f)	Yüzde (%)
Din Hizmetleri Uzmanı	49	0,59
Vaiz	324	3,90
Kuran Kursu Öğreticisi	2739	32,94
İmam Hatip	3203	38,53
Müezzin	1242	14,94
Diğer	757	9,1
Toplam	8314	100,0

2017-2019 yılında İstanbul müftülüğünün yapmış olduğu faaliyetlere kısaca değinilecektir.

İstanbul Müftülüğü 3678 kursta kadın ve erkeklere yönelik eğitim faaliyeti sürdürmektedir. Bu kurslar ihtiyaç odaklı, hafızlık ve 4-6 yaş kurslarından oluşmaktadır. Ayrıca bu kursların eğitim şartları ve imkanları daha iyi bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Eğiticilere yönelikte kendilerini geliştirmeleri için Aşere Takrib, Tashih-i Huruf, Hitabet ve Diksiyon, Yüz Yüze Vaaz kursları düzenlenmiştir.

İstanbul Müftülüğü hac ve umre hizmetleriyle insanlara faydalı olmaya çalışmaktadır. Nitekim insanların huzur içinde hac ve umre ibadetlerini yerine getirmeleri için bilgilendirici seminerler düzenlenmiştir.

Yapılan faaliyetlerin içinde belki de en önemlisi aile ve dini rehberlik bürosunun yapmış olduğu faaliyetlerdir. Çeşitli projelerle daha fazla insana ulaşılmaya çalışılmış, toplumun her kesimine uzanan eliyle ADRB birimi gençlere, çocuklara, yaşlılara, şehit ailelerine, hasta ve engelli ailelere yönelik eğitimler, şenlikler, ziyaretler düzenlenmiştir.

Ayrıca dünyanın çeşitli ülkelerinden dini ve siyasi temsilciler ile alimlerden oluşan heyetler İstanbul Müftülüğü tarafından ağırlandı, tarihi ve turistik camilerde resmi heyetlerin ibadethanelerin ruhuna uygun bir şekilde ziyaretleri sağlanmıştır.

İnsanlara rehberlik yapan onları dini konularda aydınlatan din görevlilerinin hadis ve sünnetten uzak olması düşünülemez. Nitekim İslami ilimlerin her alanında bilgisi olan farklı görevlerden İstanbul il müftülüğüne getirilen İstanbul il müftüleri hadis alanında yazmış olduğu eserler bulunmaktadır. Hadis alanında eseri olan İstanbul İl Müftülerinden biri de Ömer Nasûhi Bilmendir. Ömer Nasûhi BİLMEN 16 Haziran 1943 tarihinde İstanbul İl Müftüsü olarak seçilmiştir (Işık ve Büyüker, 2019: 173). Temel İslamî ilimler alanında çok sayıda eseri bulunmaktadır. Bütün ilimlere vakıf olan Ömer Nasûhi Bilmen hadis alanında yazmış olduğu “Hikmet Goncaları” adlı kitabında 500 hadisin tercüme ve izahını yapmıştır.

Bir diğer hadis alanında çalışması olan İstanbul İl Müftüsü Bekir Hâki Yener'dir. Bekir Hâki YENER 1960 yılında İstanbul il müftülüğü görevine getirilmiştir. İslami ilimlerin her dalıyla ilgilenmiş olmasına rağmen özellikle hadis alanıyla otorite sayılmaktadır. Nitekim Kütüb-i Sitte ve el-Müsned kitaplarında mevcut hadislerin başından birkaç kelime söylenince o hadis-i şerifi sonuna kadar okumaktadır. İlmi derinliği olan bir hoca olmasına rağmen kaleme aldığı bir eseri bulunmamaktadır.

Ali Fikri YAVUZ 1967 yılında vekaleten İstanbul il müftülüğü yapmıştır. “Peygamberimizin Dilinden Dualar ve Zikirler”, “Zübdetü'l-Buhârî” hadis alanında yazmış olduğu eserleridir.¹

Hasan Kâmil YILMAZ 2017 yılında İstanbul il müftülüğü görevine getirilmiştir. Neşredilmiş otuz kadar eseri bulunmaktadır. Hadis alanında “*Tasavvufi Hadis Şerhleri*”, “*Peygamberimiz ve Günlük Hayatı*”, “*Nefs Terbiyesinde Açlık ve Az Yemek*” eserler kaleme almıştır. *Kırk Hadis Şerhi Metin ve Tercüme/Konevi'den*” adlı tercüme çalışması da bulunmaktadır. Hasan Kâmil YILMAZ daha çok tasavvuf alanında eserleri bulunmaktadır.

2.3. İstanbul/Esenyurt İlçe Müftülüğü ve Hadis-Sünnet Kültürü

Günümüzde kullandığımız, “Din Görevlisi” sözü 1960'lı yıllardan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Bu yıllara kadar din görevlisi yerine cami görevlilerinin maddi ve manevi

¹ Buhârî'nin el-Câmi'us-sahih'inin muhtasarı olan ve Ömer Ziyâeddin Dağistâni tarafından derlenerek Türkçeye çevrilen eserin sadeleştirilmiş şeklidir.

hizmetlerle mabetlerin koruyuculuğunun yapıldığını ifade eden “Hademe-i Hayrat” kavramı kullanılmıştır (Bulut, 2007: 56-57).

Nitekim din görevlisi kavramı, halka dini bilgileri öğretmek ve birlikte yapılması gereken ibadetlerde önderlik etmek amacıyla hizmet veren kişilere denir (Gür, 2011: 29). Hz. Peygamber toplumun hem lideri hem de rehberiydi. Peygamber’i kendine örnek alan din görevlileri cemaatin içinde toplumla bütünleşerek bu kutlu görevi yerine getirmeye çalışmaktadır.

2.3.1. Kadro ve Personel Durumu

İstanbul/Esenyurt Müftülüğüne bağlı 81 tane kadrolu, 3 tane kadrosuz olmak üzere 84 tane cami bulunmaktadır. Bu camilerde görev yapan, 69 tane İmam Hatip, 19 tane Müezzin Kayyım bulunmaktadır. Esenyurt Müftülüğüne bağlı 31 tane Kuran Kursu bulunmaktadır. Bunların 9 tanesi 4-6 yaş Kuran Kursu, 3 tanesi D Grubu, 4 tanesi hafızlık kursudur. Bu kurslarda 58 tane kadın, 9 tane erkek olmak üzere 67 tane Kuran Kursu Öğreticisi görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin, 45 tanesi kadrolu, 13 tanesi sözleşmeli Kadın Kuran Kursu Öğreticisi olarak Esenyurt Müftülüğüne bağlı kurslarda görev almaktadırlar. Esenyurt Müftülüğünde görev yapan bir tane kadın vaiz bulunmaktadır. Bu bilgileri 24 Şubat 2020’de Esenyurt Müftülüğünden alınmıştır. Bu kurslarda, Erkek-Kadın isteyen herkese, öğretim süresinde Kur’an-ı Kerim öğretilmekte ve Dini Bilgiler verilmektedir. Tezin konusu, “Kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürü: İstanbul/Esenyurt ilçesi örneği” olduğu için anket çalışması kadın din görevlilerine uygulanmaktadır.

2.3.2. Kur’an Kursu Faaliyetleri

Türkiye de Kur’an Kursu sayıları azaltılarak 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı faaliyetlerini kesintisiz sürdürmüş dini eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlar Cumhuriyet döneminde Kur’an kursları adıyla, sınırlı ve dar bir alanda, faaliyete devam etmişler; çok partili hayatla birlikte gelişmiş ve yayılmışlardır (Türkönü ve Mümtazer, 1995: 124).

Günümüzde kuran kurslarında Eylül-Mayıs ayları arasında yüzüne ve 4-6 yaş öğrencilerine yönelik sekiz aylık bir program uygulanmaktadır. Bu kurslarda Kur’an-ı Kerim öğretilmekte ve Dini Bilgiler verilmektedir. Ayrıca yazın Haziran-Ağustos

aylarında yaz öğrencilerine ders verilmekte ve hafızlık yapmak isteyen öğrenciler, hazırlık derslerini aldıktan sonra komisyon tarafından seçilip hafızlık yaptırılmaktadır.

2.3.3. Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Faaliyetleri:

Aile ve dini rehberlik bürosunun çalışma sahası geniş alana yayılmaktadır. Sevgi evlerinden, sığınma evlerine, boşanma aşamasına gelmiş ailelerden, uyuşturucu kullananların rehabilite edilmesine kadar çeşitli yerlerde kadın din görevlileri görev almaktadırlar. Sorunları bazen kendi imkanlarıyla hallederken bazen de devlet kanalıyla çözmeye çalışmaktadırlar. Nitekim uyuşturucu kullananlar için belediye ile ortak çalışma yaparak bağımlılıktan kurtulmalarına destek verilmektedir. Yapılan bu faaliyetlerin toplum tarafından bilinmesi için Aile ve Dini Rehberlik Bürosu tanıtım seminerleri vererek topluma kendini tanıtmaktadır.

Kadın din görevlileri çeşitli vesilelerle sağlamış oldukları bir diğer çalışma sevgi evleridir. Bu evlerde Hz. Peygamber'in sünneti yerine getirilerek yetim, öksüz, kimsesiz çocuklara sahip çıkılmaya çalışılmaktadır. Sevgi evlerinde yaşayan çocuk ve gençlere değerler eğitimi verilerek onların yetiştirilmesine katkı sağlanmaktadır. Burada görev yapan kadın din görevlileri, gerekli formasyona ve eğitime sahip olan kişilerden seçilmektedir. Esenyurt İlçe Müftülüğü, üç sevgi evi beş kadın din görevlisi tarafından haftada iki gün ikişer saat ders verilmesi için görevlendirilmiştir. Ayrıca müftülük kanalıyla kadın din görevlileri, ramazanda çocuklara iftar vererek manevi atmosferi birlikte yaşamaktadırlar. Bununla birlikte kadın din görevlileri tarafından çocuklara giysi, ayakkabı gibi küçük hediyeler alınarak onların mutluluklarına ortak olmaya çalışmaktadırlar.

Kadın din görevlileri, konuk evlerinde de görev almaktadırlar. Burada yaşayan kadınlara yönelik programlar, sohbetler düzenlenmekte, Kur'ân-ı Kerim öğrenmek isteyenlere Kur'an öğretilmekte, dini bilgiler konusunda sorusu olanların soruları cevaplanmaktadır.

Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi faaliyeti, Beylikdüzü ilçesine bağlı bu merkez Esenyurt müftülüğüne bağlı kadın din görevlileri tarafından haftada bir defa gidilerek orada bakıma muhtaç yaşlıların moral ve motivasyonlarına katkı sağlamaya

çalışılmaktadırlar. Ayrıca kadın din görevlileri belli zamanlarda Okmeydanı darülaceze ziyaretlerinde de bulunmaktadırlar.

Aile irşadın engelli vatandaşlarına da karşı faaliyeti bulunmaktadır. Engelli olan vatandaşların toplum içinde daha rahat uyum sağlayabilmeleri için çeşitli moral, motivasyon desteği verilmektedir. Kadın din görevlileri tarafından Esenyurt Rehabilitasyon merkezine her hafta perşembe günü gidilerek öğrencilere rehberlik yapılmaktadır. Bununla beraber engelli ailelere de manevi rehberlik seminerleri düzenlenmektedir.

Toplumun her alanında görev yapan kadın din görevlilerimiz polyatif hastaları hastanede ziyaret ederek onlara Kelime-i şهادet getirme, Kur'an okuma, hastalara moral verme gibi faaliyetleri de bulunmaktadır. Hasta yakınlarına da sabır dileyerek onların üzüntülerine bir nebze ortak olmaya çalışılmaktadır

Aile irşad bürosu tarafından yeni evlenecek çiftlere ve evli olan ailelere yönelik çeşitli seminerler verilmektedir. Temel aile bilinci seminerleri öncelikle personele daha sonra personel tarafından öğrenci ve görev mahallindeki cemaate verilmektedir. Hadis ve sünnet ışığında evliliğe ilk adım seminerleri nişanlı ve en az beş yıl evli olan ailelere dört hafta sekiz seminer şeklinde yapılmaktadır. Bu seminerlerle gençlere aile bilinci kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bunun gibi çeşitli seminer ve konferanslar düzenlenmektedir. Ayrıca dağılmış ailelere yönelik, kendi istek ve arzularıyla başvurdukları takdirde onların problemleri fihki literatür taranarak çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Gerekli telkin ve tavsiyeler sunularak evliliğin devamına yönelik çaba sarf edilmektedir.

Esenyurt ilçesinde ikamet eden Şehit ve Gazi ailelerine de yönelik faaliyetler yapılmaktadır. Tespit edilen ailelere kadın din görevlileri tarafından küçük hediyelerle evleri ziyaret edilerek, ailelere moral vermeye çalışılmaktadır. Ailelerin sorunları dinlenilip, her zaman yanlarında olduğu hatırlatılıp, şehitler için Kur'an tilavet edilerek dua yapılmaktadır.

İlçe Müftüsüyle birlikte yeni çocuğu olan veya cenazesi olan personel ziyaret edilerek onlarla tanışılmakta varsa sıkıntıları dinlenilmektedir.

Kadın din görevlileri, bunların dışında farklı faaliyetleri de bulunmaktadır. Çeşitli seminer, konferans, program düzenleyerek toplumun içinde bulunmaya insanlarla ilgilenmeye çalışılmaktadırlar.

2.3.4. Hadis-Sünnet Kültürüne Yönelik Faaliyetler

a) Hadis Ders Halkaları Oluşturma:

Esenyurt İlçesi Müftülük Uzman Vaiz Bünyamin AKGÜL tarafından personele yönelik “Diyanet Gençlik Çalışmaları” merkezinde haftada bir gün “Peygamberimiz ve Gençlik” dersleri yapılmaktadır. Burada gençlerimiz din konusunda aydınlatılmakta ve gençlerin soruları varsa cevaplamaya çalışılmaktadır. Ayrıca haftada bir olmak üzere salı günleri ev-site sohbetleri yapılmakta olup, kadın din görevlileri ev sohbetlerine katılarak buralarda ders halkası oluşturmaktadır. Bu ders halkalarında, *Riyâzu’s-Salihîn*, *kırk hadis* ve farklı hadis kitaplarından okumalar yapılmaktadır. Nitekim camilerde namaz sonralarında erkek guruplarına bir hadis bir ayet okumaları da yapılmaktadır. Özellikle bazı camilerde de cemaate yönelik ders halkası oluşturularak hadis okumaları yapılmaktadır.

Yeni hayata geçirilecek bir çalışma olan Türk ve Mülteci hocalar tarafından seçilmiş hadis kitaplarında ortak metin üzerinde birlikte ders yapma çalışması, Mülteci hocalar kendi dilinde dersi anlatacak Türk hocalarda dersi Türkçe anlatarak cemaatin dersi iki dilde dinlemesi planlanmaktadır. Buradaki amaç, mülteci vatandaşları topluma entegrasyonuna katkı sağlamak, Türkçe öğrenmelerini kolaylaştırmak ve hadis bilgisi edinmelerine katkı da bulunmaktadır.

b) Sabah Namazı Sonrası Hadis Okumaları:

Esenyurt ilçesi Kıraç Hacı Hasan ve Enver Yeşilyurt Camilerinde sürekli olarak cami cemaatiyle sabah namazı buluşmaları yapılmaktadır. Kıraç Muhacir Mahallesi ve Hz. Ebubekir Camilerinde ise genel cemaate yönelik yapılarak namaz sonrasında bazen çorba ikramı yapılmaktadır. Burada sünnet olan ikramda bulunmanın önemi anlatılarak, cemaate bu davranış aşılana çalışılmaktadır. Ayrıca Hz. Osman Caminde de çocuk ve gençlere yönelik sabah namazı sonrasında bir ayet bir hadis okumaları yapılmaktadır.

c) Gençlere Yönelik Faaliyetler:

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik ve Spor Bakanlığıyla birlikte yapmış olduğu protokoller sonucu müftülüklerde gençlik çalışmaları yapılmaktadır. Esenyurt Müftülüğünde de koordinatörler vasıtasıyla gençlere yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Camilerde erkek din görevlileri ve Kur'an kurslarında kadın din görevlileri olmak üzere iki koordinatör ve üyeler faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Özellikle bazı camiler çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Bu camiler, Talatpaşa İmamı Azam, Kıraç Hacı Hasan, Kıraç Muhacir, Hacı Fehime Özyurt, Hz. Ebu Bekir Cami görevlilerinin büyük istek ve arzusuyla gençlik çalışmalarıyla öne çıktığı beş cami bulunmaktadır. Bu camilerin her birinde yaz döneminde binin üzerinde öğrenci gelmekte ve bu öğrencilerden hafızlık, kuran güzel okuma kabiliyeti olan öğrenciler seçilerek bunlarla birebir ilgilenilmektedir. Seçilen öğrencilerden ilköğretimde olanları ortaöğretime, ortaöğretimde olanları liseye, lisede olanları üniversiteye hazırlanmalarında yardımcı olunmaktadır. Ayrıca koordinatörler tarafından sosyal ve kültürel geziler, izcilik kampları, spor faaliyetleri de öğrencilere düzenlenmektedir.

Kur'an kurslarında da gençlik faaliyetleri sürdürülmekte, özellikle bu faaliyetler hafızlık kurslarında daha yoğun yapılmaktadır. Hafız kızlarla hafta da bir hasbihal yapılmakta varsa sorun ve sıkıntıları konuşarak çözülmeye çalışılmaktadır. Gerekli izinler alındıktan sonra hafızlık kurslarında eğitim alan kız öğrencilere yönelik kültürel gezi, piknikler, kamplar düzenlenmektedir.

Kredi yurtlar kurumunda üniversite öğrencilerine yönelik rehberlik faaliyetleri kadın din görevlileri tarafından düzenlenmektedir. Gençlerin ruhuna uygun, düşünce dünyalarına hitap edecek, onların anlatmak istediklerini anlayacak, onlarla güzel diyalogda bulunacak, gençlere rehberlik etmek için görev alan iki tane kadın din görevlisi bulunmaktadır.

Gençlik çalışmalarını daha verimli bir şekilde yürütmek için Esenyurt Müftülüğü "Gençlik Merkezi" inşa etmiş buranın ihtiyaçları müftülük bünyesinde ve yardımseverler tarafından karşılanmaktadır. Müftülüğten aldığımız bilgilere göre bu merkeze sürekli devam eden elli genç bulunmakta. Bu gençler bir nevi kendi okullarında öğrendikleri bilgileri arkadaşlarına aktarmak ve arkadaşlarının da bu

merkeze katılımlarını sağlamaktadırlar. Böylelikle Diyanet İşleri'nin ve Müftülüğün gençlere yönelik yaptıkları faaliyetlerden haberdar olmaktadır.

Bu gençlik merkezine devam eden gençlere, özenli yazma, disiplinli düşünme, kitap okuyup tahlil çıkarma gibi dersler verilerek kendilerini geliştirmeleri sağlanmaktadır. Gençlerle yapılan bir diğer eğitim faaliyeti de merkezin kütüphanesinde bulunan çeşitli kitapları gençlerimiz okuduktan sonra okur-yazar buluşmaları yapılmaktadır. Yazar gençlere söyleşiler düzenleyerek gençlerin edebi yönlerinin geliştirmesini sağlanmaktadır. Ayrıca kendi alanında iyi olan akademisyen hocalar davet edilerek gençlere çeşitli içerikli seminerler de düzenlenmektedir.

d) Esenyurt Müftülüğü Kadın Din Görevlilerinde Hadis-Sünnet Kültürü

Esenyurt Müftülüğüne bağlı görev yapan kadın din görevlileri kendi görev yerleri ve çeşitli vesilelerle farklı mahallelerde görev yapmaktadırlar. İslami ilimlerde alan bilgisi olan kadın din görevlileri tefsir, itikat, siyer, hadis dersleri yapmaktadırlar. ADRB çalışması olarak, hadis alan bilgisi olan hocalar tarafından online olarak cemaate “*Hadislerle İslam*” kitabından dersler yapılmaktadır. Ayrıca kadın din görevlileri görev yaptıkları Kur'an kurslarında cuma günleri kurs öğrencilerine yönelik bir hadis okuyup açıklama yapmaktadırlar. Kurslar arası kırk hadis yarışmaları yapılarak öğrencilerin hadis ezberlemelerine de vesile olunmaktadır. Müftülük tarafından hadis alanında yetkin kişiler tarafından din görevlilerine seminerler verilerek personelin bilgilenmesi sağlanmakta bu seminerler bütün İslami ilimleri kapsamaktadır. Esenyurt'ta kadın din görevlileri hadis-sünnet kültürü bağlamında ev, hasta ziyaretleri, yeni evlenenlere ev hediyesi verme gibi sünnetleri yaygınlaştırmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca düğün ve cenazesi olanlar ziyaret edilerek sevinç ve üzüntüleri paylaşılmaya çalışılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığın önem verdiği faaliyetlerden biri olan gençlik projesinde kadın din görevlileri kendi görev yerlerindeki gençlere ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu gençlerle kültürel geziler, kamp, piknik gibi faaliyetler yapılarak onlara Hz. Peygamber'in örnek hayatı anlatılarak sünnet kültürü kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu tür faaliyetlerle bir araya gelen gençlerin hadisle ilgili soruları varsa cevaplandırılmaya çalışılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın yöntemi yer almaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanması, çözümlenmesi ile ilgili bilgiler verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bilimsel alanda herhangi bir araştırma yapılırken araştırmanın en iyi şekilde yapılabilmesi ve hedeflenen düzeye en kısa ve doğru bir şekilde ulaşılabilmesi için araştırma yöntemlerinin en iyi şekilde seçilmesi ve kullanılması gerekir. Hadis-sünnet dini emir ve yasakları topluma anlatma da başvurulan ikinci temel kaynak olduğu için elde edilen bilgilerin doğruluğu konusunda dikkat edilmesi gerekmektedir. Nitekim bu kaynağa ait verilerin toplumsal hayata yansımaları incelenirken temel bir usule dair objektif ölçülerin ortaya konması zaruridir. Araştırmamız teorik ve ampirik yönleri içerdiği için tek bir yöntem kullanılmamıştır. Zira öncelikle araştırmanın teorik kısmını ortaya koymak için konuyla ilgili olan çeşitli kaynaklar bir araya getirilmiş, daha sonra da bu kaynaklar tek tek incelenmiştir. Araştırma genelde İstanbul ili özelde Esenyurt ilçesinde görev yapan kadın din görevlilerine anket şeklinde yapılmıştır. Bu yöntemle kadın din görevlilerinin hadis/sünnet kültürü araştırılmaya çalışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2019-2020 eğitim ve öğretim döneminde İstanbul ili Esenyurt ilçesi Müftülüğüne bağlı kur'an kurslarında görev yapan sözleşmeli ve kadrolu olmak üzere toplamda 58 kadın din görevlisi bulunmaktadır. İmkanlar doğrultusunda 50 tanesine ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan 50 kadın din görevlileri kolay ulaşılır örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntem gönüllü katılımcılarla yapılmasından dolayı tercih edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı olarak Esenyurt'taki kadın din görevlileri ile yapılmış anket çalışması bulunmaktadır. Anket 46 sorudan oluşmakta ilk sekiz sorusu kişisel bilgiler içermektedir. Katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, yaş, eğitim durumu, görev unvanı, kurumda görev süresi, Esenyurt'ta görev süresi, görev yaptıkları

mahalleler bunlarla demografik verilerin öğrenilmesi için hazırlanmıştır. Anket yöntemi, araştırmacıya sağladığı geniş kitlelere aynı sorularla ulaşma, pek çok veriyi kısa zamanda toplama ve verilen cevapları belli sınırlar içinde değerlendirme avantajı sebebiyle çalışmamızda tercih edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle Esenyurt ilçe müftülüğünden kadın din görevlilerinin anket çalışmasına gerekli yardımda bulunmaları için yazılı izin alınmıştır. Kadın din görevlilerine yapılan çalışmanın amacı, yöntemi ve niteliği konusunda kısa bir bilgi verildikten sonra anketler toplantı öncesinde dağıtılıp doldurulması istenilmiştir. Ayrıca toplantıya katılmayan kadın din görevlileriyle anketler birebir görüşme şeklinde yapılmıştır. Anket formunun kadın din görevlileri tarafından doldurulması 15-20 dakika arası sürmüştür.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın şüphesiz en önemli verileri Esenyurt ilçesindeki kadın din görevlileri ile yapılan anketler neticesinde elde edilen bulgulardır. Ayrıca yapılan anket çalışmaları neticesinde elde edilen bu verilerle Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürü hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Nitekim değişik yollarla (toplantı, birebir görüşme vb.) dağıtılıp toplanan anket bulguları SPSS programı kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen veriler eğitim ve kurumda çalışma süresine göre analiz edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırmada elde edilen veriler analiz edilmektedir. Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlilerinin demografik yapısı incelendikten sonra araştırmanın temel sorusu ile ilgili konuları içeren anket bulguları üzerinde durulacaktır. Ayrıca sonuç ve öneriler kısmı da bu bölümde yer almaktadır.

4.1. Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlileri hakkında genel bilgiler

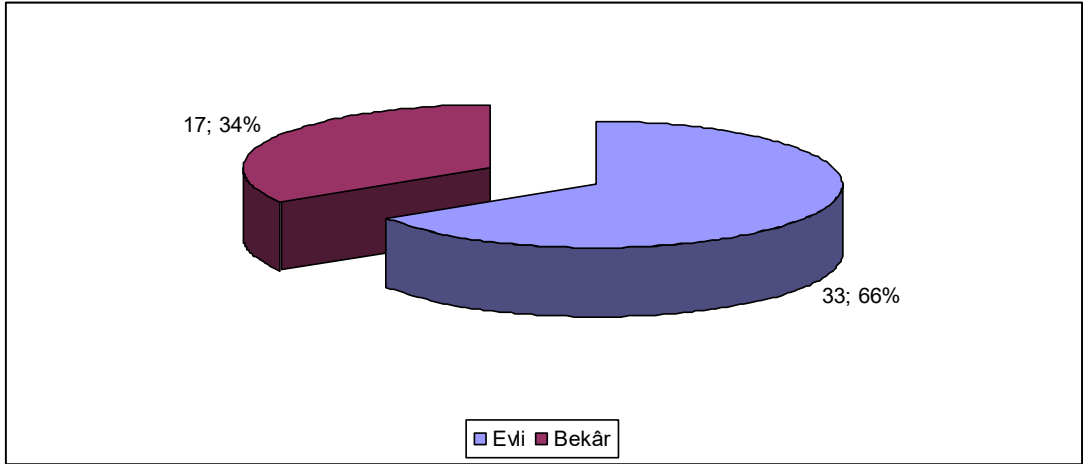
Esenyurt Müftülüğündeki kadın din görevlilerinin özelliklerini belirlemek üzere katılımcılara cinsiyeti, medeni durum, yaş, eğitim, unvan, kurumda görev süresi, Esenyurt'ta görev süresi ve görev yaptıkları mahalleler sorulmuştur. Anket çalışması kadın din görevlilerine yapıldığı için katılımcıların hepsi kadın olduğunu belirtmek gerekiyor. Tablolar ilk olarak medeni duruma göre dağılım yapılmıştır. Tablo 4.1'de medeni durum verilmiştir.

Tablo 4.1: Medeni duruma göre dağılım

Medeni Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evli	33	66,0
Bekâr	17	34,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 33 kişi (%66,0) evli ve 17 kişi (%34,0) bekadır. Bu dağılım Şekil 4.1'de gösterilmiştir.

Şekil 4.1: Medeni duruma göre dağılım

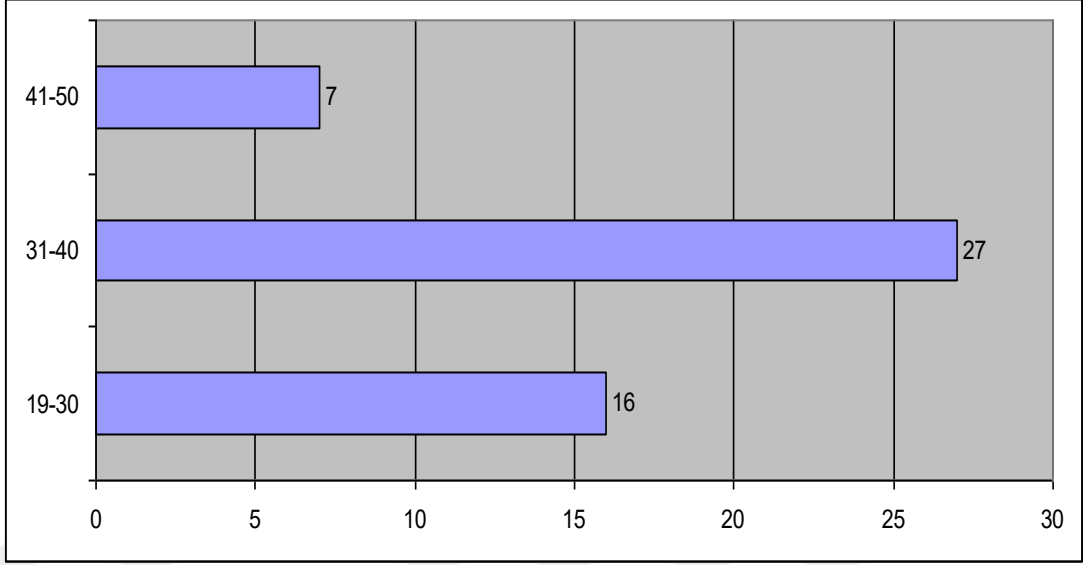
Genel olarak evli katılımcıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2: Yaş dağılımı

Yaş Dağılımı	Frekans (f)	Yüzde (%)
19-30	16	32,0
31-40	27	54,0
41-50	7	14,0
Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanlardan 16 kişi (%32,0) 19-30 arasında, 27 kişi (%54,0) 31-40 arasında, 7 kişi (%14,0) ise 41-50 arasında yaşa sahiptir. Bu dağılım Şekil 4.2’de gösterilmiştir.

Şekil 4.2: Yaş dağılımı

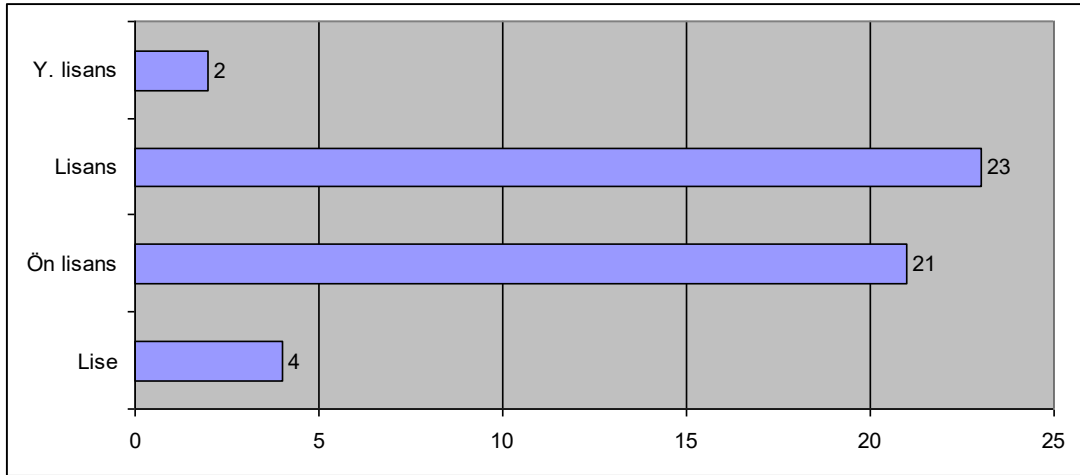
Genel olarak orta ve genç yaş grubundan katılımcılar söz konusudur. Katılımcıların 31-40 yaş grubunun çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Esenyurt müftülüğünde çalışan kadın din görevlilerinin yaş oranına bakıldığında genç bir kitle oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımları Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3: Eğitim durumu

Eğitim Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Lise	4	8,0
Ön lisans	21	42,0
Lisans	23	46,0
Y. lisans	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 4 kişi (%8,0) lise, 21 kişi (%42,0) ön lisans, 23 kişi (%46,0) lisans, 2 kişi (%4,0) yüksek lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Bu dağılım Şekil 4.3'te gösterilmiştir.

Şekil 4.3: Eğitim durumu

Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında çoğunluğun ön lisans ve lisans bölümünden mezun oldukları görülmektedir. Genel olarak eğitim durumu ülkemiz ortalamasının üzerinde bir dağılımın söz konusu olduğu ifade edilebilir. Verilen cevaplara göre, Esenyurt'ta görev yapan kadın din görevlileri üniversite eğitimi almıştır. Üniversite eğitimi almamış 4 kişi bulunmaktadır. Bu verilere göre, kadın din görevlilerinin eğitim almış olmaları din hizmetlerinin verimliliği açısından büyük önem arz etmektedir. Görev unvanına göre dağılım Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4: Görev unvanı

Görev Unvanı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Vaiz	1	2,0
K.K. Öğreticisi	49	98,0
Toplam	50	100,0

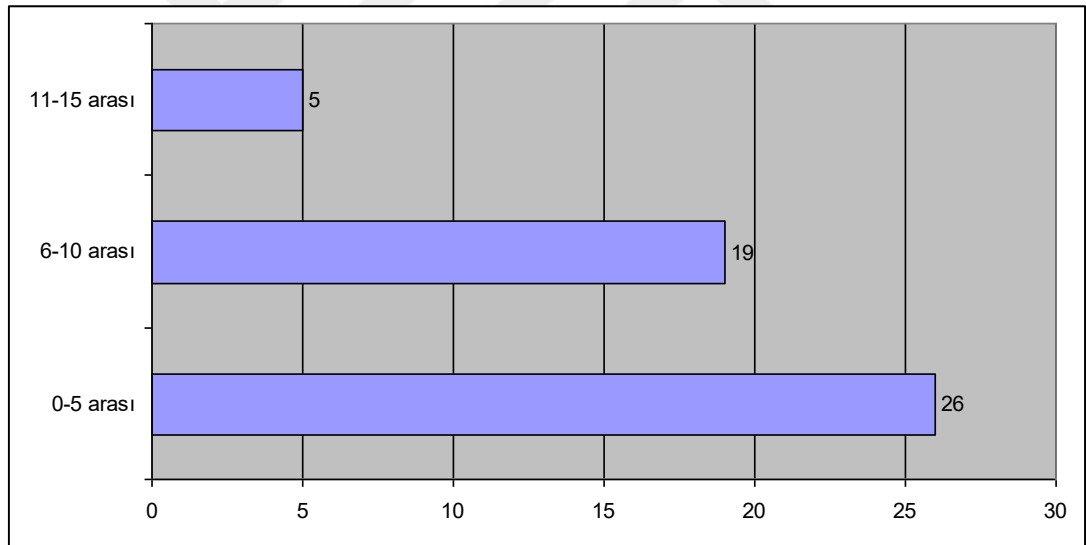
Ankete katılan 50 kişiden 1 kişi (%2,0) vaiz olup, geri kalan 49 kişi (%98,0) Kur'an Kursu öğreticisidir. Genel sonuç olarak katılımcıların çoğunluğu Kur'an Kursu öğreticisidir. Kurumda görev sürelerine göre dağılım Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5: Kurumda görev süresi

Görev Süresi	Frekans (f)	Yüzde (%)
0-5 arası	26	52,0
6-10 arası	19	38,0
11-15 arası	5	10,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.5'e göre katılımcılardan 26 kişi (%52,0) 0-5 yıl arasında, 19 kişi (%38,0) 6-10 yıl arasında, 5 kişi (%10,0) ise 11-15 yıl arasında kurumda kadın din görevlisi olarak çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Anket veri sonucuna göre çoğunluk 0-5 yıllar arasında görev yapmaktadır. Bu dağılım Şekil 4.4'te gösterilmiştir.

Şekil 4.4: Kurumda görev süresi

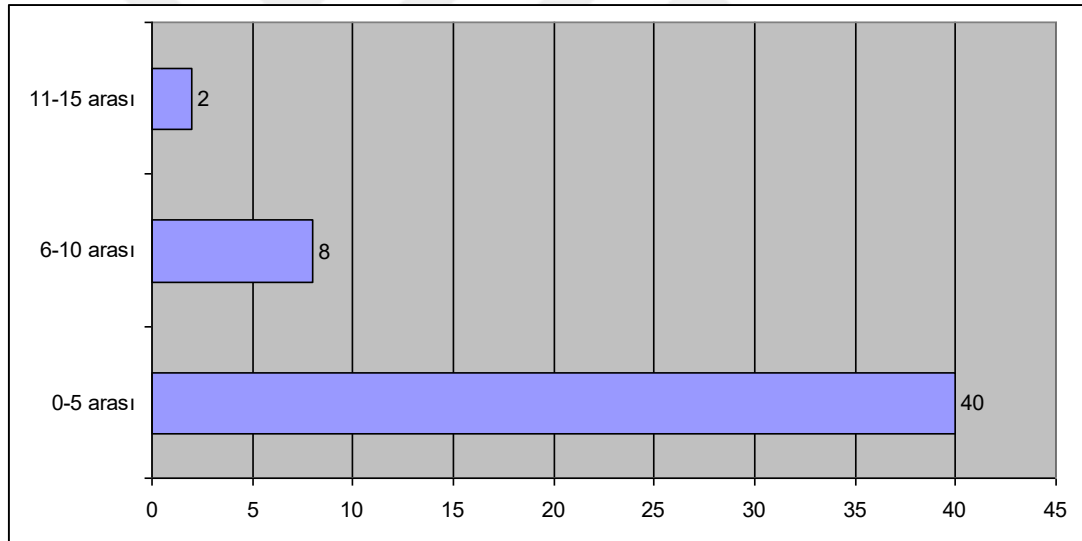
Katılımcıların büyük çoğunluğu 0-5 yılları arasında görev yapmaktadır. Katılımcıların Esenyurt ilçesinde görev yapma sürelerine göre dağılımları Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6: Esenyurt'ta görev süresi

Görev Süresi	Frekans (f)	Yüzde (%)
0-5 arası	40	80,0
6-10 arası	8	16,0
11-15 arası	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 40 kişi (%80,0) 0-5 yıl arasında, 8 kişi (%16,0) 6-10 yıl arasında, 2 kişi (%4,0) ise 11-15 yıl arasında Esenyurt ilçe müftülüğünde görev yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu dağılım Şekil 4.5'te gösterilmiştir.

Şekil 4.5: Esenyurt'ta görev süresi

Genel olarak değerlendirildiğinde, Esenyurt'ta 0-5 yıl arası görev yapanlar çoğunluktadır. Kurumda görev süresi ile Esenyurt Müftülüğünde görev süresinin karşılaştırılması Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7: Kurumda görev süresi ile Esenyurt'ta görev süresinin karşılaştırılması

	Kurumda görev süreniz?		Esenyurt'ta görev süreniz?		
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
	0-5	26	52,0	40	80,0

Seçenek	6-10	19	38,0	8	16,0
	11-15	5	10,0	2	4,0
	Toplam	50	100,0	50	100,0

Genel olarak değerlendirildiğinde, 0-5 yıl aralığında kurumda görev yapanlar 26 kişi (52,0) iken Esenyurt'ta görev yapanlar 40 kişi (80,0), 6-10 yıl aralığında kurumda görev yapanlar 19 kişi (38,0) iken Esenyurt'ta görev yapanlar 8 kişi (16,0), 11-15 yıl aralığında kurumda görev yapanlar 5 kişi (10,0) iken Esenyurt'ta görev yapanlar 2 kişi (4,0) katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Kurumda görev suresi ile Esenyurt'ta görev suresi karşılaştırıldığında 0-5 yıl aralığında görev yapanlar çoğunluktadır. 11-15 yıl aralığında görev yapanlar ise en az olarak görülmektedir. Esenyurt'ta kadın din görevlilerin bulunduğu mahallelere göre dağılım Tablo 4.8'de verilmiştir.

Tablo 4.8: Esenyurt'ta kadın din görevlilerin bulunduğu mahallelere göre dağılım

Mahalle isimleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Albayraklar	4	8,1
Balıkyolu	3	6,1
Cumhuriyet	2	4,0
ınar	2	4,0
Fatih	7	14,2
Gkepler	2	4,0
Güzelyurt	7	14,2
Kıraç	1	2,0
Mehmet Akif	2	4,0
Mehterçeşme	2	4,0
Mevlâna	5	10,2
Namık Kemal	1	2,0

Örnek	1	2,0
Talatpaşa	3	6,1
Turgut Özal	1	2,0
Üçevler	4	8,1
Yenikent	1	2,0
Yeşilkent	1	2,0
Toplam	49	100,0

Katılımcılardan 4 kişi (%8,1) Albayraklar, 3 kişi (%6,1) Balıkyolu, 2 kişi (%4,0) Cumhuriyet, 2 kişi (%4,0) Çınar, 7 kişi (%14,2) Fatih, 2 kişi (%4,0) Gökevler, 7 kişi (%14,2) Güzelyurt, 1 kişi (%2,0) Kıraç, 2 kişi (%4,0) Mehmet Akif, 2 kişi (%4,0) Mehterçeşme, 5 kişi (%10,2) Mevlâna, 1 kişi (%2,0) Namık Kemal, 1 kişi (%2,0) Örnek, 3 kişi (%6,1) Talatpaşa, 1 kişi (%2,0) Turgut Özal, 4 kişi (%8,1) Üçevler, 1 kişi (%2,0) Yenikent, 1 kişi (%2,0) Yeşilkent mahallesinde görev yapmaktadır. 1 kişi (%2,0) ise tüm mahallelerde görev yaptığını yazmıştır. Esenyurt'un 43 mahallesi bulunmakta iken kadın din görevlileri toplamda 19 mahallede görev yapmaktadır. Tablo 4.8'te görüleceği gibi en fazla görev yapılan mahalleler 7 kişi (%14,2) Güzelyurt mahallesi ve 7 kişi (%14,2) oranla Fatih mahallesidir. Her ne kadar Esenyurt ilçesi İstanbul'un büyük bir ilçesi olsa da araştırmada birçok mahalleye ulaşılmadığı görülmektedir. Burada Esenyurt Müftülüğü ve kadın din görevlilerine büyük sorumluluk düşmektedir.

Buraya kadar olan tablolarda ankete katılanların genel bilgileri elde edilmeye çalışıldı. Şimdi katılımcıların hadis/sünnet kültürü hakkında araştırma sorularına bakılacaktır.

4.2. Hadis Metodolojisine Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlilerinin hadis-sünnet bilgisi bazı sorular yöneltilerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcılara hadis-sünnet, sahih, zayıf, mevzu hadis tanımları sorularak hadis usûlü ile ilgili temel kavramların bilinirliği ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde sık kullandıkları üç hadis ve hadis kaynakları da sorularak kadın din görevlileri arasında yaygın olan hadisler ve hadis kaynakları analiz edilmiştir.

4.2.1. Hadis-Sünnet Tanımına Dair Anket Bulguları

Katılımcılara “Hadis” ve “Sünnet” deyince ne anlıyorsunuz? Hadis ile Sünnet arasında fark var mıdır? Soruları sorulmuş ve yanıtlar incelenmiştir. Hadisin anlamına dair görüşlerin dağılımı Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9: Hadisin anlamına dair görüşler

Hadisin Anlamı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hz. Peygamberin davranışları	2	4,0
Hz. Peygamberin hayatı	2	4,0
Metin	1	2,0
Hz. Peygamberin özellikleri	1	2,0
Hz. Peygamberin sözleri	43	86,0
Hz. Peygamberin yaşamı	1	2,0
Toplam	50	100,0

Hadisin anlamı sorusuna katılımcıların 2 kişi (%4,0) Hz. Peygamberin davranışları, 2 kişi (%4,0) Hz. Peygamberin hayatı, 1 kişi (%2,0) metinler, 1 kişi (%2,0) Hz. Peygamberin özellikleri, 43 kişi (%86,0) Hz. Peygamberin sözleri ve 1 kişi (%2,0) Hz. Peygamberin yaşamı yanıtını vermiştir. Hadis, “Söz, fiil, tahrir, yaratılış veya huyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber’e nispet edilen her şeydir.”² Genel olarak çoğunluk hadisleri Hz. Peygamber’in sözleri olarak tanımlamaktadır. Hadis yalnızca söz değil, Hz. Peygamber’e nispet edilen her şeydir. Sünnetin anlamına dair görüşlerin dağılımı Tablo 4.10’da verilmiştir.

² Hadis kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel, 2015: 31-36

Tablo 4.10: Sünnetin anlamına dair görüşler

H.z. Peygamberin;	Frekans (f)	Yüzde (%)
Davranış	11	22,0
Fiil	29	58,0
Yaşam	4	8,0
Söz	2	4,0
Uygulama	4	8,0
Toplam	50	100,0

Sünnetin anlamına ise katılımcıların 11 kişi (%22,0) Hz. Peygamberin davranışları, 29 kişi (%58,0) Hz. Peygamberin fiilleri, 4 kişi (%8,0) Hz. Peygamberin yaşamı, 2 kişi (%4,0) Hz. Peygamberin sözleri, 4 kişi (%8,0) ise Hz. Peygamberin uygulamaları yanıtını vermişlerdir. Çoğunluk %58,0'i sünneti fiil olarak tanımlamıştır. Sünnet kelimesi sözlükte; yol, usul, adet, iyi veya kötü bir kimsenin alışkanlık haline getirdiği davranışları manasına gelmektedir (Yücel, 2015c: 37). Sünneti farklı ilim dallarında alimler, farklı maksatlarına göre değişik tanımlarla tanımlamışlardır. Sünnet, Resûlullâh (s.a.v.) Efendimizin takip edip uyguladığı dinî yol ve tutumlar ve bunları genel prensipler çerçevesi içinde ümmetine uygulamasını emrettiği söz ve fiillerdir (Yerkazan, 2017: 173). İslam'ın ruhu Kur'an, bedeni ise sünnettir. Sünnet İlâhi kelâmın; Kur'an'ın ete kemiğe bürünmüş, Hz. Muhammed (s.a.v.) olarak görünmüş halidir (Yılmaz H.K., 2018: 35). Sünnet ve hadis birbirinin yerine de kullanılmaktadır. "Hadis" ve "Sünnet" arasındaki farklara yönelik soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.11: "Hadis" ve "Sünnet" arasındaki farklar

Hadis ve sünnet arasındaki farklar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Sünnet davranış	40	80,0
Sünnet genel	3	6,0
Sünnet Hadistir	1	2,0
Sünnet hepsi	3	6,0
Sünnet uygulama	2	4,0
Fark yok	1	2,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.11'e göre katılımcıların 40 kişi (%80,0) hadis ve sünnet arasındaki farkı sünnetin davranışları içerdiği şeklinde tanımlarken, 3 kişi (%6,0) sünnetin daha genel olduğunu, 1 kişi (%2,0) sünnetin hadis olduğunu, 3 kişi (%6,0) sünnetin hepsini kapsadığını, 2 kişi (%4,0) sünnetin uygulama olduğunu ve 1 kişi (%2,0) arada fark olmadığını ifade etmişlerdir. Genel olarak çoğunluk sünneti Hz. Peygamber'in davranışları olarak nitelendirmekte katılımcıların çoğunluğu Hz. Peygamber'in fiillerini sünnet, sözlerini de hadis olarak tanımlamaktadırlar.

4.2.2. Sahîh Hadis Tanımına Dair Anket Bulguları

Anketin 11.Sorusu "Sahîh hadisi nasıl tanımlarsınız?" katılımcılara sorularak cevaplar incelenmiştir. Sahîh hadisin anlamına yönelik soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.12'de verilmiştir.

Tablo 4.12: Sahîh hadisin anlamı

Sahîh Hadis Tanımı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Akıl	1	2,0
Cerh	2	4,0
Delil	1	2,0

Doğru	1	2,0
Gerçek	1	2,0
Kaynak	1	2,0
Kesin	1	2,0
Kıyas	1	2,0
Ravi zinciri	21	42,0
Senedi bilinen	15	30,0
Senedi sağlam	4	8,0
Sorgulanmaz	1	2,0
Toplam	50	100,0

Sahih hadisın anlamına y6nelik soruya verilen yanıtların dağılımları 1 kişi (%2,0) Akıl, 2 kişi (%4,0) Cerh, 1 kişi (%2,0) Delil, 1 kişi (%2,0) Doğru, 1 kişi (%2,0) Gerçek, 1 kişi (%2,0) Kaynak, 1 kişi (%2,0) Kesin, 1 kişi (%2,0) Kıyas, 21 kişi (%42,0) Ravi zinciri, 15 kişi (%30,0) Senedi bilinen, 4 kişi (%8,0) Senedi sağlam ve 1 kişi (%2,0) sorgulanmaz şeklindedir. Genel olarak ravi zinciri ve senedi bilinen 6n plana çıkan yanıtlardır. Hadis, Asr-1 Saâdetten g6n6m6ze kadar bize şifahî ve yazılı rivayetlerle ulaşmıştır. İslam alimleri sıhhat açısından hadisleri kısımlara ayırmış ve tanımlamışlardır. Sıhhat açısından bakıldığında sahih hadis, s6zl6kte sıhhatlı ve sağlam anlamına gelmektedir. Terim olarak, adalet ve zabt sahibi râvilerin muttasıl bir isnadla rivâyet ettikleri şâz ve muallel olmayan hadise (Y6cel, 2015c: 159) denir. Bu tanım hadis alimi İbn6's-Salâh (6.643/1245) tarafından yapılmış ve daha etkin kullanılmıştır. Katılımcıların çoğunluğu 21 kişi (%42,0) Ravi zinciri olarak ve 15 kişi (%30,0) senedi bilinen olarak cevaplamıştır. 4 kişi ise senedi sağlam olarak işaretlemiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde sahih hadis tanımları farklılık g6stermektedir. Yukarıdaki tanıma g6re ise senedi sağlam yakın bir ifadedir. Genel olarak kadın din g6revlilerinin sahih hadis kavramı hakkında bilgi sahibi olduğu

görülmektedir. Ayrıca katılımcılardan bir kişinin “Peygamber’in sözleri sorgulanmaz” cevabı dikkat çekmiştir.

4.2.3. Zayıf Hadis Tanımına Dair Anket Bulguları

Katılımcılara “Zayıf hadisi nasıl tanımlarsınız?” sorusu sorularak zayıf hadis kavramının bilinirliği ölçülmüştür. Zayıf hadisin anlamına yönelik soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.13’teki gibidir.

Tablo 4.13: Zayıf hadisin anlamı

Zayıf Hadis Tanımı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cerh olan	2	4,0
Delil gösterilmeyen	1	2,0
Delilsiz olan	1	2,0
Kaynaksız	1	2,0
Kesin değil	1	2,0
Kıyas	1	2,0
Ravi zinciri eksik	20	40,0
Rivayette sıkıntılı olan	1	2,0
Senedi zayıf	15	30,0
Senedi kopmuş	3	6,0
Şartlara göre değişen	1	2,0
Şüpheli	1	2,0
Uydurma	1	2,0

Uygunluk durumu	1	2,0
Toplam	50	100,0

Zayıf hadis, sahih ve hasen hadisin şartlarından birini veya birkaçını taşımayan hadislere (A.g.e.: 174) demektir. Sahih hadisin beş özelliğinden (ravinin adaleti, zabtı, senedin kesintisiz olması, hadisin şâz ve illetli olmaması) birisi ve yahut birkaçı bulunmazsa hadis zayıf olarak isimlendirilmektedir (Sancaklı, 2001: 41). Zayıf hadisin tanımı sorusuna verilen yanıtların dağılımı ise 2 kişi (%4,0) Cerh olan, 1 kişi (%2,0) Delil gösterilmeyen, 1 kişi (%2,0) Delilsiz olan, 1 kişi (%2,0) Kaynaksız, 1 kişi (%2,0) Kesin değil, 1 kişi (%2,0) Kıyas, 20 kişi (%40,0) Ravi zinciri eksik, 1 kişi (%2,0) Rivayette sıkıntılı olan, 15 kişi (%30,0) Senedi zayıf, 3 kişi (%6,0) Senedi kopmuş, 1 kişi (%2,0) Şartlara göre değişen, 1 kişi (%2,0) Şüpheli, 1 kişi (%2,0) Uydurma ve 1 kişi (%2,0) Uygunluk şeklindedir. Burada, (20 kişi) ravi zinciri eksik ve (15 kişi) senedi zayıf en fazla verilen yanıtlardır. Verilen cevaplara bakıldığında ravi zinciri eksik ve senedi kopmuş yanıtları birbirine çok yakın terimlerdir. Katılımcılardan bir kişi şartlara göre değişen cevabı vererek tanımdan uzak yanıt vermiştir. Ayrıca uygunluk cevabı da dikkat çekmektedir. Katılımcılardan bir kişinin uydurma cevabı zayıf hadis ve mevzû hadis kavramlarını karıştırdığı görülmektedir. Kadın din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplara göre çoğunluğun zayıf hadis kavramını bildikleri görülmüştür.

4.2.4. Mevzû Hadis Tanımına Dair Anket Bulguları

Anketin 13. Sorusu olan “Mevzû hadisi nasıl tanımlarsınız? Sorunun cevaplarının analizi yapılmıştır. Mevzû hadisin anlamına yönelik sorulara verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.14’te verilmiştir

Tablo 4.14: Mevzû hadisin anlamı

Mevzû Hadis Tanımı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yanıtsız	3	6,0
Hz. Peygambere ait olmayan	1	2,0
Hadisin konusu	1	2,0
Uydurma sözler	41	82,0
Yalan sözler	3	6,0
Zayıf rivayet	1	2,0
Toplam	50	100,0

Hazreti Peygamber'in söylemediği bir sözü, yalan ve iftira ile ona nisbet etmektir ki, bu manada mevzu, yalan ve iftira ile Hazreti Peygamber'e nisbet edilmiş söz demektir (Koçyiğit, 1992: 276). Mevzû hadisin Peygamber ile hiçbir alakası yoktur. Peygamber'e iftira edilerek, uydurma isnadlar ile söylenmiş sözlerdir. Uydurma isnadın tanımını yapacak olursak, zayıf olan asıl senedin yerine kıymetini artırmak maksadıyla, sahih bir sened uydurulup konmuş olan hadistir (Aydınlı, 2009: 186). Kısacası mevzu hadis, Hz. Peygamber'in ağzından onun sözüymüş gibi uydurma bir senedle söylenmiş sözlerdir. Katılımcılardan 3 kişi (%6,0) mevzu hadise yanıt vermezken, 1 kişi (%2,0) Hz. Peygamber'e ait olmayan sözler, 1 kişi (%2,0) hadisin konusu, 41 kişi (%82,0) uydurma sözler, 3 kişi (%6,0) yalan sözler ve 1 kişi (%2,0) zayıf rivayet şeklinde tanımlamıştır. Çoğunluk 41 kişi (%82,0) uydurma sözler cevabını vermiştir. Genel olarak çoğunluk mevzu hadisi doğru tanımlasa da hadisin konusu gibi tanımdan uzak yanıt verenler mevcuttur.

4.2.5. Hadis-Sünnetin Tespitine Dair Anket Bulguları

Anketin 14. sorusu açık uçlu olup, "Bir sözün veya davranışın hadis-sünnet olduğunun tespitini nasıl yaparsınız?" şeklinde soruldu. Hadis-sünnetin güvenilirliğinin tespiti için hangi yöntemin kullanıldığına yönelik soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.15'te verilmiştir.

Tablo 4.15: Hadis-sünnetin tespiti

Hadis-sünnetin tespiti	Frekans (f)	Yüzde (%)
Akla uygunluk	3	6,0
Akıl-Ayete uygunluk	1	2,0
Aktarana bakarım	1	2,0
Araştırma yaparım	4	8,0
Ayete uygunluk	3	6,0
Ayetler de araştırırım	1	2,0
Hadisler	1	2,0
Kaynak araştırması yaparım	19	38,0
Kaynaklara bakarım	3	6,0
Kıyaslama yaparım	5	10,0
Kur'an ile kıyaslarım	1	2,0
Ravisini araştırırım	5	10,0
Ravi zincirine bakarım	2	4,0
Senedine bakarım	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 3 kişi (%6,0) Akla uygunluk, 1 kişi (%2,0) Akıl-Ayete uygunluk, 1 kişi (%2,0) Aktaran bakarım, 4 kişi (%8,0) Araştırma yaparım, 3 kişi (%6,0) Ayete uygunluk, 1 kişi (%2,0) Ayetler de araştırırım, 1 kişi (%2,0) Hadisler, 19 kişi (%38,0) Kaynak araştırması yaparım, 3 kişi (%6,0) Kaynaklara bakarım, 5 kişi (%10,0) Kıyaslama yaparım, 1 kişi (%2,0) Kur'an ile kıyaslarım, 5 kişi (%10,0) Ravisini araştırırım, 2 kişi (%4,0) Ravi zincirine bakarım, 1 kişi (%2,0) Senedine bakarım

şeklinde. Genel olarak kaynak araştırması yaparım yanıtı çoğunluktadır. Kadın din görevlilerin cevapları çok fazla açıklayıcı olmadığı görülmektedir.

4.2.6. Faydalandıkları Hadis Kaynaklarına Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlileri, toplumu aydınlatmak, onların sorularına cevap vermek için vaaz ve sohbet yöntemini çok kullanmaktadırlar. Nitekim halkın hadis öğrenimini etkileyen kadın din görevlileri bilgi kirliliğine neden olacak durumlardan kaçınmaları gerekmektedir. Bu sebeple hadis bilgilerinin doğru olmasına dikkat etmeli faydalandıkları kaynaklara önem vermeleri gerekmektedir. Anketin 15. Sorusu açık uçlu olup “Sohbet ve vaazlarınızda hangi hadis kaynaklarını kullanıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Sohbet ve vaazlarda kaynak kullanımına yönelik soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.16’daki gibidir.

Tablo 4.16: Sohbet ve vaazlarda kaynak kullanımı

Kaynak İsimleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Hadislerle İslam, Riyâzü’s-Salihîn</i>	25	50,0
<i>Sahîh-i Buhârî</i>	4	8,0
<i>Hadislerle İslam</i>	3	6,0
<i>Riyâzü’s-Salihîn</i>	8	16,0
Kütüb-i Sitte	4	8,0
Sahih hadis	1	2,0
Hayır kullanmıyorum	1	2,0
Yanıtsız	4	8,0
Toplam	50	100,0

Kadın din görevlilerinin 15. soruya verilen yanıtların dağılımı, 4 kişi (%8,0) soruyu yanıtsız bırakmıştır. 25 kişi (%50,0) *Hadislerle İslam, Riyâzü’s-Salihîn*, 4 kişi (%8,0) *Sahîh-i Buhârî*, 3 kişi (%6,0) *Hadislerle İslam*, 4 kişi (%8,0) Kütüb-i Sitte, 8 kişi (%16,0) *Riyâzü’s-Salihîn*, 1 kişi (%2,0) Sahih hadis şeklindedir. 1 kişi de (%2,0) Hayır

kullanmıyorum cevabını vermiştir. Sohbet ve vaazlarda anlatılan konular ayet ve hadise dayandırılmaktadır. 4 kişi soruyu yanıtızsız bırakıp cevap vermemiş olması ve 1 kişinin de hayır kullanmıyorum cevabı vermesi düşündürücü bir durumdur. Çünkü anlatılan konuların ayet, hadis ve kaynakla delil gösterilmesi daha doğru olacaktır. 25 kişinin birden çok hadis kitabı ismi yazması iyi bir durumdur. Öyle ki çeşitli kaynaklardan faydalanılması kişinin hadis bilgisini genişletecektir. Ayrıca Hadislerle İslam, *Riyâzü's-Salihîn* eserlerinin çoğunluk tarafından kullanılmasının bir diğer sebebi diyanet tarafından yapılmış çalışmalar olması gösterilebilir.

4.2.7. Sık Kullandıkları Hadislere Dair Anket Bulguları

Anketin 16.sorusu açık uçlu olup, kadın din görevlilerinden sık kullandıkları üç hadisi yazmaları istenmiştir. Sohbet ve vaazlarınızda sıklıkla kullandığınız üç hadisi yazınız? Sorusuna verilen yanıtlar Tablo 4.17’de verilmiştir.

Tablo 4.17: Esenyurt’taki kadın din görevlileri sohbet ve vaazlarında sıklıkla kullandıkları hadisler

Sohbet ve vaazlarda sık kullanılan hadisler	Hadis Sayısı
“Mü’min mü’minin kardeşidir.”	6
“Din Samimiyettir.”	8
“Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.”	19
“Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.”	3
“Hayra vesile olan hayrı yapan gibidir.”	1
“Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz.”	1
“Kişi sevdiğiyle beraberdir.”	7
“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin.”	1
“Kulun Rabbine en yakın olduğu yer secde mahallidir. Bu sebeple siz secdenizi çoğaltın.”	1
“Müslüman, elinden ve dilinden diğer insanların emin olduğu (güvende olduğu) kimsedir.”	7
“Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olamazsınız.”	3

<i>“Ameller niyetlere göredir.”</i>	10
<i>“Kim ilim tahsil etmek için bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır.”</i>	1
<i>“İnsan ölünce amel defteri kapanır. Üç şey müstesnadır. Sadaka-i câriye, faydalanılan ilim, kendisine dua eden sâlih bir evlattır.</i>	1
<i>“Kim benim ağzımdan yalan bir söz söylese cehennemdeki yerini hazırlasın.”</i>	1
<i>“Namaz kişiyi kötülüklerden alıkoyar.”</i>	1
<i>“Bizi aldatan bizden değildir.”</i>	1
<i>“Gülümsemek sadakadır.”</i>	6
<i>“En hayırlınız tanıyıp tanımadığına selam verendir.”</i>	1
<i>“Acele etmediğiniz sürece her birinizin dualarına cevap verilir.”</i>	2
<i>“Mü’min mü’minin aynasıdır.”</i>	4
<i>“Allah’ın rızası anne babanın rızasındadır. Allah’ın gazabı anne babanın gazabındadır.”</i>	1
<i>“Temizlik imandandır.”</i>	11
<i>“Allah’a ve ahiret gününe inana komşusuna eziyet etmesin. Allah’a ve ahiret gününe inana misafirlerine ikramda bulunsun Allah’a ve ahiret gününe inana ya hayır söylesin ya da sussun.”</i>	1
<i>“Mü’minler kardeştir.”</i>	1
<i>“Dua ibadettir.”</i>	1
<i>“Beş şey gelmeden önce beş şeyin kıymetini bil. İhtiyarlıktan önce gençliğin, hastalıktan önce sağlığın, meşguliyetten önce boş vaktin, fakirlikten önce zenginliğin, ölümden önce hayatın.”</i>	1
<i>“Müslüman bir vücudun azaları gibidir.”</i>	1
<i>“Cibril hadisi”</i>	1
<i>“Sizden biriniz kendisi için istediğini mü’min kardeşi için istemedikçe iman etmiş (kâmil manada) olmaz.”</i>	2
<i>“Cennet annelerin ayakları altındadır.”</i>	1
<i>“Allah sizin bedenlerinize ve yüzlerinize değil, kalplerinize bakar.”</i>	2

<i>“Kişi ile küfür ve şirk arasında namazı terk etmek vardır.”</i>	2
<i>“İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez.”</i>	2
<i>“İşçiye ücretini alınının teri kurumadan veriniz.”</i>	1
<i>“İlim öğrenmek bütün nafile ibadetlerden daha efdaldır.”</i>	1
<i>“Her duyduğunu söylemesi kişiye günah olarak yeter.”</i>	1
<i>“Besmele her kapının anahtarıdır.”</i>	1
<i>“Namaz nurdur.”</i>	1
<i>“Kim bir hayra delalet ederse onu yapan kadar sevap kazanır.”</i>	1
<i>“Dua ibadetin özüdür.”</i>	1
<i>Bir kişi Allah rızası için ailesinin nafakasını temin ederse, onun için sadaka olur.”</i>	1
<i>“Komşusu açken tok yatan bizden değildir.”</i>	2
<i>“Ahlakı güzel olan insan, her yaşta güzeldir.”</i>	1
<i>“Amelsiz ilim meyvesiz ağaca benzer.”</i>	1
<i>“Temizlik imanın yarısıdır.”</i>	1
<i>“Utanmak imandandır.”</i>	1
<i>“Sizin en hayırlınız ahlakı en güzel olanınızdır.”</i>	2
<i>“Tebessüm sadakadır.”</i>	4
<i>“Aldatan bizden değildir.”</i>	1
<i>“Mü’min mü’minin kardeşidir, ona zulmetmez, sırtını çevirmez.”</i>	1
<i>“İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız.”</i>	2
<i>“Allah sizin ne dış görünüşünüze ne de mallarınıza bakar. Ama O sizin kalplerinize ve işlerinize bakar.”</i>	1
<i>“Haya imandandır.”</i>	1
<i>“Evlerinizi Kur’an okumak ve namaz kılmakla nurlandırın.”</i>	1

<i>“Münafıklığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet eder.”</i>	1
Toplam	140

Verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcılar arasında (%13,5)’i “*Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.*” Hadisi en fazla yazılmıştır. İkinci olarak ise (%7,8)’i “*Temizlik imandandır.*” Bu hadisi (%7,1)’le “*Ameller niyetlere göredir.*” Hadisi takip etmektedir. Ayrıca katılımcılardan bir kişi “Sohbetin konusuna göre değişir” cevabını vermiştir. Esenyurt’taki kadın din görevlilerinin vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları üç hadis sorusundan ilk hadise verilen yanıtların konularına göre dağılımları Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18: Vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları hadislerden ilki

Hadislerin konusu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Ahlak	5	10,0
Besmele	1	2,0
Emin olma	3	6,0
Hayır (İyilik)	1	2,0
İbadet	1	2,0
İlim	1	2,0
İman	1	2,0
İsraf	1	2,0
Kalp	2	4,0
Kardeşlik	4	8,0
Komşuluk	1	2,0
Kur’an öğretme	13	26,0

Merhamet	1	2,0
Niyet	5	10,0
Sevgi	1	2,0
Tebessüm	2	4,0
Temizlik	6	12,0
Yanıtsız	1	2,0
Toplam	50	100,0

Üç hadisten ilkin verilen yanıtlardaki konu dağılımı 5 kişi (%10,0) Ahlak, 1 kişi (%2,0) Besmele, 3 kişi (%6,0) Emin olma, 1 kişi (%2,0) Hayır(iyilik), 1 kişi (%2,0) İbadet, 1 kişi (%2,0) İlim, 1 kişi (%2,0) İman, 1 kişi (%2,0) İsrâf, 2 kişi (%4,0) Kalp, 4 kişi (%8,0) Kardeşlik, 1 kişi (%2,0) Komşuluk, 13 kişi (%26,0) Kur'an öğretme, 1 kişi (%2,0) Merhamet, 5 kişi (%10,0) Niyet, 1 kişi (%2,0) Sevgi, 2 kişi (%4,0) Tebessüm, 6 kişi (%12,0) Temizlik şeklindedir. 1 kişi (%2,0) soruya cevap vermemiştir. En fazla verilen konu Kur'an öğretme ile ilgili olurken, bunu temizlik, ahlak ve niyet izlemektedir. Esenyurt'taki kadın din görevlilerin vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları üç hadis sorusundan ikinci hadise verilen yanıtların konularına göre dağılımları Tablo 4.19'da verilmiştir.

Tablo 4.19: Vaaz ve sohbetlerde sık kullanılan hadislerden ikincisi

Hadislerin konusu	Frekans	%
Acele	1	2,0
Ahlak	4	8,0
Akraba	1	2,0
Aldatma	1	2,0
Cibril	1	2,0

Doğruluk	1	2,0
Dua	2	4,0
Emin	1	2,0
İlim	1	2,0
İman	1	2,0
Kardeşlik	1	2,0
Kolaylaştırma	1	2,0
Kolaylık	2	4,0
Komşuluk	1	2,0
Kur'an öğretme	2	4,0
Merhamet	3	6,0
Namaz	4	8,0
Niyet	2	4,0
Sadaka	1	2,0
Samimiyet	6	12,0
Selam	1	2,0
Sevgi	1	2,0
Sevme	1	2,0
Tebessüm	6	12,0

Temizlik	1	2,0
Utanmak	1	2,0
Yanıtsız	2	4,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.19’da vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları hadislerden ikinci hadise verilen yanıtların dağılımı 1 kişi (%2,0) Acele etmeme, 4 kişi (%8,0) Ahlak, 1 kişi (%2,0) Akraba bağları, 1 kişi (%2,0) Aldatma, 1 kişi (%2,0) Cibril hadisi, 1 kişi (%2,0) Doğruluk, 2 kişi (%4,0) Dua, 1 kişi (%2,0) Emin olma, 1 kişi (%2,0) İlim, 1 kişi (%2,0) İman, 1 kişi (%2,0) Kardeşlik, 1 kişi (%2,0) Kolaylaştırma, 2 kişi (%4,0) Kolaylık, 1 kişi (%2,0) Komşuluk ilişkileri, 2 kişi (%4,0) Kur’an öğretme, 3 kişi (%6,0) Merhamet, 4 kişi (%8,0) Namaz, 2 kişi (%4,0) Niyet, 1 kişi (%2,0) Sadaka, 6 kişi (%12,0) Samimiyet, 1 kişi (%2,0) Selam, 1 kişi (%2,0) Sevgi, 1 kişi (%2,0) Sevme, 6 kişi (%12,0) Tebessüm, 1 kişi (%2,0) Temizlik ve 1 kişi (%2,0) Utanmak şeklindedir. 2 kişi (%4,0) ise soruya cevap vermemiştir. Burada ise en fazla ön plana çıkan iki konu samimiyet ve tebessümdür. Onları sırasıyla namaz ve ahlak takip etmektedir. Esenyurt’taki kadın din görevlilerin vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları hadislerden üç hadis sorusundan üçüncü hadise verilen yanıtların konularına göre dağılımları Tablo 4.20’de verilmiştir.

Tablo 4.20: Vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları hadislerden üçüncüsü

Hadislerin konusu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yanıtsız	4	8,0
Adalet	1	2,0
Ahlak	3	6,0
Akraba	1	2,0
Annelik	1	2,0

Birlik	1	2,0
Dedikodu	1	2,0
Dua	1	2,0
Emin	3	6,0
Hayır (İyilik)	1	2,0
İlim	1	2,0
İman	1	2,0
Kardeşlik	7	14,0
Kıymet	1	2,0
Kolaylaştırma	1	2,0
Kur'an öğretme	3	6,0
Nafaka	1	2,0
Namaz	2	4,0
Niyet	3	6,0
Samimiyet	2	4,0
Sevgi	5	10,0
Tebessüm	2	4,0
Temizlik	4	8,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.20’de Kadın din görevlilerin vaaz ve sohbetlerinde sıkça kullandıkları hadislerden üçüncü hadise verilen yanıtların dağılımı 4 kişi (%8,0) soruya yanıt vermemiştir. Katılımcılardan 1 kişi (%2,0) Adalet, 3 kişi (%6,0) Ahlak, 1 kişi (%2,0) Akraba, 1 kişi (%2,0) Annelik, 1 kişi (%2,0) Birlik, 1 kişi (%2,0) Dedikodu, 1 kişi

(%2,0) Dua, 3 kişi (%6,0) Emin olma, 1 kişi (%2,0) Hayır(iyilik), 1 kişi (%2,0) İlim, 1 kişi (%2,0) İman, 7 kişi (%14,0) Kardeşlik, 1 kişi (%2,0) Kıymet, 1 kişi (%2,0) Kolaylaştırma, 3 kişi (%6,0) Kur'an öğretme, 1 kişi (%2,0) Nafaka, 2 kişi (%4,0) Namaz, 3 kişi (%6,0) Niyet, 2 kişi (%4,0) Samimiyet, 5 kişi (%10,0) Sevgi, 2 kişi (%4,0) Tebessüm ve 4 kişi (%8,0) Temizlik şeklindedir. Üçüncü hadiste ise kardeşlik en fazla yazılan hadis olup, bunu sevgi izlemektedir. Üç tabloda da ahlak, kardeşlik, temizlik, Kuran öğretme, niyet, tebessüm ile ilgili hadisler yer almaktadır. Bu da kadın din görevlilerinin hadis bilgilerinin çeşitli ve zengin olduğunu göstermektedir.

4.2.8. İmam Buhârî'nin Tanınırlığına Dair Anket Bulguları

Katılımcılara "Buhârî deyince ne anlıyorsunuz? Sorusu açık uçlu olarak sorulmuş ve cevaplar incelenmiştir. İmam Buhârî deyince akla neyin geldiğine yönelik soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.21'de verilmiştir.

Tablo 4.21: İmam Buhârî kimdir?

İmam Buhârî deyince ne anlıyorsunuz?	F	%
Büyük hadis alimidir.	16	32,0
Sahîh hadis	3	6,0
Hadis külliyatı	3	6,0
Muhammed b. İsmail, Onun <i>el-Câmiu's-Sahîh</i> kitabı Kur'an-ı Kerimden sonra güvenilir kaynak olması	1	2,0
Sahih hadisleri barındıran en önemli hadis kitabının yazarıdır.	2	4,0
Ayetten sonra hadisleri sahih olan kişidir.	1	2,0
Hadisleri sahih yolla aktaran hadis alimidir.	3	6,0
Sahih hadis kitabı	3	6,0
Günümüze kadar sağlam gelmiş hadis kaynağı	3	6,0

En çok hadis rivayet eden kişidir.	1	2,0
En büyük muhaddislerden biridir. Eseri Kur'an- Kerimden sonra en güvenilir kaynaklardan biridir.	4	8,0
Müctehid	1	2,0
En büyük muhaddis ve yüz binlerce hadisi senediyle ezberleyendir.	2	4,0
Kütüb-i sitte	2	4,0
Hadis alanında en kapsamlı çalışmayı yapan kişidir.	1	2,0
Hadis ilmine adanmış bir ömür ve hadis kaynağı olması açısından en bilinen kaynak	1	2,0
Sahîh hadisleri ilk defa bir araya getiren ve bu ilim dalında tartışmasız otorite olarak kabul edilen hadis alimidir.	1	2,0
Hadisleri rivayet eden kişi	1	2,0
Boş	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 1 kişi (%2,0) bu soruya yanıt vermezken, 16 kişi (%32)'si büyük hadis alimi cevabını vermiştir. Onu 8 kişi (%8,0)'le "Sahîh hadisleri barındıran en önemli hadis kitabının yazarı", "En büyük muhaddislerden biridir. Eseri Kur'an- Kerimden sonra en güvenilir kaynaklardan biridir." Cevapları takip etmektedir. Her ne kadar Buhari "Kütüb-i Sitte" de önemli yeri olan *Sahîh-i Buhârî*'yi yazmış olsa da ciddi bir oranda katılımcı bu soruya hadis kitabı yanıtı vermiş, kitap ismi yazmamıştır. Nitekim verilen cevaplara bakıldığında kadın din görevlilerin İmam Buhârî'nin hadisle bağlantısı olduğu bilgisine sahip olduğu görülmüştür.

4.2.9. Başkanlığın Hadis-Sünnet Çalışmaları Hakkında Düşüncelere Dair Anket Bulguları

Katılımcılara “Diyanet İşleri Başkanlığının hadis-sünnet çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruyla kadın din görevlilerinin Başkanlığın çalışmalarını yeterli görüp görmedikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kadın din görevlilerinin Başkanlığın çalışmalarından ne kadar haberdar oldukları incelenmiştir. Diyanetin hadis çalışmalarına yönelik düşüncelerin dağılımı Tablo 4.22’de verilmiştir.

Tablo 4.22: Diyanetin hadis çalışmalarına yönelik düşünceler

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yeterli	20	40,0
Yetersiz	17	34,0
Kararsız	13	26,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 20 kişi (%40,0) yeterli, 17 kişi (%34,0) yetersiz, 13 kişi (%24,0) ise kararsız yanıtını vermiştir. Diyanetin hadis çalışmalarını doğrudan destekleyerek yeterli diyenlerin oranı oldukça düşüktür. Ayrıca kararsız olan kişi sayısı oldukça yüksek olması Başkanlığın hadis çalışmaları hakkında bilgilerinin olmadığını göstermektedir. Bu da Başkanlığın hadis-sünnet kültürü hakkında çalışmalarını kendi personeline yeterince tanıtmamış olmasını ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 4.23: Kadın din görevlilerinin eğitim durumuna göre Diyanetin hadis çalışmalarına yönelik düşünceleri

Hadis Çalışması	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Yeterli	1	25,0	5	23,8	13	56,5	1	50,0	20	40,0
Yetersiz	1	25,0	10	47,6	5	21,7	1	50,0	17	34,0

Kararsız	2	50,0	6	28,5	5	21,7	0	0	13	26,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Diyaretin hadis çalışmalarını kadın din görevlilerinden lise mezunu olan 1 kişi (%25,0)'ı yeterli görürken 1 kişi (%25,0)'i yetersiz görmüş, 2 kişi (%50,0)'si kararsız olduğunu yazmıştır.

Katılımcılardan ön lisans mezunu olanlardan, 5 kişi (%23,8)'i yeterli, 10 kişi (%47,6)'si yetersiz, 6 kişi (%28,5)'i kararsız cevabını vermiştir.

Lisans mezunları ise, 13 kişi (%56,5)'i yeterli, 5 kişi (21,7)'si yetersiz, 5 kişi (%21,7)'si kararsız yanıtını vermiştir.

Yüksek lisans mezunlarından bir kişi (%50,0)'si yeterli görürken, bir kişi (%50,0)'si Başkanlığın hadis çalışmalarını yetersiz bulmuştur.

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde Diyanetin hadis çalışmalarını en fazla yeterli görenler lisans mezunlarıdır. Çalışmaları en az görenler ise, ön lisans mezunlarıdır. Ayrıca lisans mezunlarından 5 kişinin bu konuda kararsız olması düşündürücüdür.

4.2.10. Genel Değerlendirme

Kadın din görevlilerine hadis usulü ve metodolojisi hakkında temel kavramlar sorulmuştur: hadis, sünneti ve sahîh, zayıf, mevzû hadisi tanımlamaları istenmiştir. Genel olarak bu kavramları bildikleri görülmüş ancak çok az da olsa farklı yanıtlar verenlerde olmuştur. Sahîh hadis tanımında “Peygamberlerin sözleri sorgulanmaz”. Yanıtını buna örnek verebiliriz. Ayrıca burada sohbet ve vaazlarda hangi kaynakları kullandıklarını, sıkça kullandıkları üç hadisi yazmaları istenmiştir. Esenyurt'ta kadın din görevlileri kaynak olarak İmam Nevevî'nin eseri *Riyâzüs-Salihîn*'i, hadis olarak da “*Sizin en hayırlınız Kur'an-ı öğrenen ve öğreteninizdir*” en fazla yazılmıştır.

4.3. Hadis-Sünnetin Temel Kaynaklarından Faydalanma Düzeyine Dair Anket Bulguları

Hadis ilminde hadislerin kaynaklarının gösterilmesi ve bilinmesi çok mühim bir husustur. Çünkü hadis ilminde her hadis yer aldığı kaynağa göre değer kazanmaktadır (Yıldırım, 2007: 223). Muteber kabul edilen bir kaynakta bulunan hadis daha makbuldür. Bu bölümde kadın din görevlilerine temel hadis kaynakları ve hadis yöntem ve metodolojisi ile ilgili eserleri okuyup okumadıkları sorulmuştur. Ayrıca kadın din görevlilerin metin ezber durumu, haftalık okunan hadis sayısı da sorulmuştur.

4.3.1. Hadis Kaynaklarını Okuma Düzeyine Dair Anket Bulguları

Esenyurt'taki kadın din görevlilerine temel hadis kitapları sorulmuş, okuma düzeyi anlaşılmasına çalışılmıştır. *Riyâzü's-Salihîn*, İmam Nevevî'nin hadis alanında yazmış olduğu eseridir. *Riyâzü's-Salihîn* bilgi düzeyine yönelik dağılım Tablo 4.24'te verilmiştir.

Tablo 4.24: *Riyâzü's-Salihîn* bilgisi

Okuma Düzeyi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	10	20,0
Bir bölümü	34	68,0
Tamamı	6	12,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 10 kişi (%20,0) *Riyâzü's-Salihîn* eserini okumamış olup, 34 kişi (%68,0) bir bölümünü ve 6 kişi (%12,0) tamamını okuduklarını ifade etmişlerdir. *Sahîh-i Buhârî* kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.25'te verilmiştir.

Tablo 4.25: Sahîh-i Buhârî bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	14	28,0
Bir bölümü	34	68,0
Tamamı	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 14 kişi (%28,0) *Sahîh-i Buhârî* eserini okumamış olup, 34 kişi (%68,0) bir bölümünü ve 2 kişi (%4,0) tamamını okuduklarını ifade etmişlerdir. Müslim kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.26’da verilmiştir.

Tablo 4.26: Sahîh-i Müslim bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	26	52,0
Bir bölümü	24	48,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.26’ya göre katılımcıların 26 kişi (%52,0) Müslim eserini okumamış olup, 24 kişi (%48,0) bir bölümünü okuduklarını ifade etmişlerdir. Tirmizi kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.27’de verilmiştir.

Tablo 4.27: Sünen-i Tirmizi bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	33	66,0
Bir bölümü	17	34,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 33 kişi (%66,0) *Sünen-i Tirmizi* eserini okumamış olup, 17 kişi (%34,0) bir bölümünü okuduklarını ifade etmişlerdir. *Sünen-i Ebû Dâvûd* kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.28’de verilmiştir.

Tablo 4.28: *Sünen-i Ebû Dâvûd* bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	37	74,0
Bir bölümü	13	26,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.28’e göre katılımcıların 37 kişi (%74,0) Ebu Davud eserini okumamış olup, 13 kişi (%26,0) bir bölümünü okuduklarını ifade etmişlerdir. *Sünen-i Nesâî* kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.29’da verilmiştir.

Tablo 4.29: *Sünen-i Nesâî* bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	35	70,0
Bir bölümü	14	28,0
Tamamı	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 35 kişi (%70,0) İmam Nesâî’nin eserini okumamış olup, 14 kişi (%28,0) bir bölümünü ve 1 kişi (%2,0) tamamını okuduklarını ifade etmişlerdir. *Sünen-i İbn Mâce* kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.30’da verilmiştir.

Tablo 4.30: Sünen-i İbn Mâce bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	42	84,0
Bir bölümü	8	16,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.30'a göre katılımcıların 42 kişi (%84,0) *Sünen-i İbn Mâce* eserini okumamış olup, 8 kişi (%16,0) bir bölümünü okuduklarını ifade etmişlerdir. *El-Muvatta* kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.31'de verilmiştir.

Tablo 4.31: el-Muvatta bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	39	78,0
Bir bölümü	11	22,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.31'e göre katılımcıların 39 kişi (%78,0) *el-Muvatta* eserini okumamış olup, 11 kişi (%22,0) bir bölümünü okuduklarını ifade etmişlerdir. *Hadislerle İslam* kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.32'de verilmiştir.

Tablo 4.32: Hadislerle İslam bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	24	48,0
Bir bölümü	22	44,0
Tamamı	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 24 kişi (%48,0) *Hadislerle İslam* eserini okumamış olup, 22 kişi (%44,0) bir bölümünü ve 4 kişi (%8,0) tamamını okuduklarını ifade etmişlerdir. *El-Müsned* kaynağına yönelik bilgi düzeylerinin dağılımı Tablo 4.33'te verilmiştir.

Tablo 4.33: *el-Müsned* bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okumamış	39	78,0
Bir bölümü	10	20,0
Tamamı	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 39 kişi (%78,0) *el-Müsned* eserini okumamış olup, 10 kişi (%20,0) bir bölümünü ve 1 kişi (%2,0) tamamını okuduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.34: Esenyurt'ta kadın din görevlileri hadis kaynakları okuma seviyelerini karşılaştırma bilgisi

Kitap Adı	Tamamını Okudum		Bir Bölümünü Okudum		Okumadım		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
<i>Riyâzü's- Salihin</i>	6	12,0	34	68,0	10	20,0	50	100,0
<i>Buhârî</i>	2	4,0	34	68,0	14	28,0	50	100,0
<i>Müslim</i>	0	0	24	48,0	26	52,0	50	100,0
Tirmizi	0	0	17	34,0	33	66,0	50	100,0
<i>Ebû Dâvûd</i>	0	0	13	26,0	37	74,0	50	100,0
<i>Nesâî</i>	1	2,0	14	28,0	35	70,0	50	100,0
<i>İbn-i Mâce</i>	0	0	8	16,0	42	84,0	50	100,0
<i>Muvatta</i>	0	0	11	22,0	39	78,0	50	100,0

<i>Hadislerle İslam</i>	4	8,0	22	44,0	24	48,0	50	100,0
<i>Müsned</i>	1	2,0	10	20,0	39	78,0	50	100,0

Genel olarak, katılımcıların en fazla okudukları hadis kitabı İmam Nevevi'nin *Riyazü's-Salihin* eseridir. Katılımcılardan 6 kişi %12,0'si bu kitabın tamamını okumuş, 34 kişi %68,0'i bir bölümü okuduklarını belirtmiştir. İkinci olarak en fazla okunan eser, *Sahîh-i Buhârî*'dir. Katılımcılardan 2 kişi %4,0'ü bu kitabın tamamını okumuş, 34 kişi %68'i bir bölümünü okumuştur. Üçüncü olarak *Hadislerle İslam* kitabı en fazla okunmuştur. 4 kişi %8,0'i tamamını, 22 kişi %44,0'ü bir bölümünü okuduklarını belirtmiştir. En az okunan eser, 8 kişiyle %16,0'ı bir bölümü okunan *Sünen-i İbn-i Mâce*'nin eseridir. Onu 11 kişi %22,0'i oranıyla bir bölümü okudukları belirtilen *el-Muvatta* kitabı takip etmektedir. Verilen cevaplara göre, Esenyurt'ta kadın din görevlileri hadis kitaplarını okuma seviyeleri düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca kadın din görevlileri arasında en fazla okunan eserlerin *Riyazü's-Salihin* ve *Sahîh-i Buhârî* olması Başkanlık tarafından telif edilmesinin etkisi olduğunu düşünmekteyiz. *Hadislerle İslam* kitabı da Başkanlığın son zamanlarda yapmış olduğu önemli bir çalışma olması kadın din görevlileri arasında çok okunan eser olmasını sağladığı kanaatindeyiz. Bu tür eserler insanların sünnet/hadisle ilgili düşüncelerini etkilemekte ve ilmi birikimlerinin oluşmasını sağlamaktadır. Özellikle bu tür kitaplar insanlarda dini anlayışlarının bilhassa da hadis kültürlerinin şekillenmesinde önemli bir faktör olmaktadır. Din hizmetinde bulunan kadın din görevlilerin hadis ilmi için önemli olan bu kitapları, okumadıkları zaman vaaz ve sohbetlerinde bunun topluma yansımaları nasıl olmakta ve insan eğitiminde doğru bilgiyi ne kadar verebildiklerini anlamak ve öğrenmek açısından da büyük rol oynamaktadır. Ankete verilen cevaplar sonucunda, hadis ilmiyle ilgili önemli eserlerin çok az okunduğu görülmektedir. Oysa din hizmetinde bulunanların hadis kaynakları hakkında bilgi sahibi olması hizmetin verimliliği açısından öneme sahiptir. Tablo 4.35'te hadis kaynakları eğitim düzeyine göre okuma bilgisi verilmiştir.

Tablo 4.35: Hadis Kaynakları Eğitim Düzeyine Göre Okuma Bilgisi

Kitap Adı	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Boş		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
<i>R.Salihîn</i>	1	2,0	17	34,0	20	40,0	2	4,0	10	20,0	50	100,0
<i>Buhârî</i>	3	6,0	12	24,0	20	40,0	1	2,0	14	28,0	50	100,0
Müslim	0	0	9	18,0	14	28,0	1	2,0	26	54,0	50	100,0
Tirmizi	0	0	8	16,0	9	18,0	0	0	33	66,0	50	100,0
E. Dâvûd	0	0	6	12,0	7	14,0	0	0	37	74,0	50	100,0
Nesâî	0	0	5	10,0	10	20,0	0	0	35	70,0	50	100,0
İ. Mâce	0	0	4	8,0	4	8,0	0	0	42	84,0	50	100,0
Muvatta	0	0	5	10,0	6	12,0	0	0	39	78,0	50	100,0
H. İslam	0	0	14	28,0	11	22,0	1	2,0	24	48,0	50	100,0
Müsned	0	0	3	6,0	8	16,0	0	0	39	78,0	50	100,0

Katılımcılardan lise mezunu 1 kişi (2,0), ön lisans mezunu 17 kişi (34,0), lisans mezunu 20 kişi (40,0), yüksek lisans mezunu 2 kişi (4,0) *Riyâzü's- Salihîn* okuduklarını belirtmiştir. *Sahih-i Buhârî* ise, lise mezunu 3 kişi (6,0), ön lisans mezunu 12 kişi (24,0), lisans mezunu 20 kişi (40,0), yüksek lisans mezunu 1 kişi (2,0) tarafından okunmuştur. *Sünen-i Müslim*, ön lisanstan 9 kişi (18,0), lisanstan 14 kişi (28,0), yüksek lisanstan 1 kişi (2,0) okumuştur. *Sünen-i Tirmizi*, ön lisan mezunu 8 kişi (16,0), lisanstan 9 kişi (18,0) okuduğunu ifade etmiştir. *Sünen-i Ebû Dâvûd*, ön lisan mezunu 6 kişi (12,0), lisans mezunu 7 kişi (14,0) okumuştur. *Sünen-i Nesâî*, ön lisans mezunu 5 kişi (10,0), lisan mezunu 10 kişi (20,0) okunmuştur. *Sünen-i İbn-i Mâce*, ön lisanstan 4 kişi (8,0), lisanstan 4 kişi (8,0) tarafından okunmuştur. Ön lisans mezunu 5 kişi (10,0), lisans mezunu 6 kişi (12,0) *el-Muvatta* okuduğunu belirtmiştir. *Hadislerle İslam*, ön lisan mezunu 14 kişi (28,0), lisans mezunu 11 kişi (22,0), yüksek lisans

mezunu 1 kişi (2,0) okuduğunu ifade etmiştir. *El-Müsned*, ön lisans mezunu 3 kişi (6,0), lisans mezunu 8 kişi (16,0) okumuştur.

Genel olarak katılımcılardan ön lisans ve lisans mezunlarının okumuş oldukları hadis kitapları çeşitlilik göstermektedir. Lise ve yüksek lisans mezunlarının temel hadis kitapları okuma seviyeleri birbirine yakın görülmüştür. Lise mezunları, *Riyâzü's-Salihîn ve Sahîh-i Buhârî* kitaplarını okuduğunu işaretlerken yüksek lisans mezunları ise *Riyâzü's-Salihîn, Sahîh-i Buhârî, Sünen-i Müslim ve Hadislerle İslam'ı* işaretlemişlerdir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar sonucunda temel hadis kitapları okuma düzeyi eğitim seviyesine göre, lisans, ön lisans, yüksek lisans, lise olarak sıralanmıştır. Burada temel hadis kitaplarının ön lisans ve lisans mezunu tarafından en fazla okunduğu görülmüştür.

Tablo 4.36: Hadis kaynakları kurumda görev süresine göre okuma bilgisi

Kitap Adı	0-5		6-10		11-15		Boş		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
<i>R.Salihîn</i>	23	46,0	15	30,0	2	4,0	10	20,0	50	100,0
<i>Buhârî</i>	18	36,0	14	28,0	4	8,0	14	28,0	50	100,0
Müslim	11	22,0	10	20,0	3	6,0	26	54,0	50	100,0
Tirmizi	8	16,0	7	14,0	2	4,0	33	66,0	50	100,0
E. Dâvûd	5	10,0	6	12,0	2	4,0	37	74,0	50	100,0
Nesâî	5	10,0	9	18,0	1	2,0	35	70,0	50	100,0
İ. Mâce	4	8,0	4	8,0	0	0	42	84,0	50	100,0
Muvatta	3	6,0	6	12,0	2	4,0	39	78,0	50	100,0
H. İslam	9	18,0	14	28,0	3	6,0	24	48,0	50	100,0
Müsned	4	8,0	5	10,0	2	4,0	39	78,0	50	100,0

Katılımcılardan 0-5 yıllarında çalışan 23 kişi (%46,0), 6-10 yıllarında 15 kişi (%30,0), 11-15 yıllarında 2 kişi (%4,0) *Riyâzü's-Salihîn* okumuştur. İkinci en fazla okunan

kaynak ise 0-5 yıllarında 18 kişi (%36,0), 6-10 yıllarında 14 kişi (%28,0), 11-15 yıllarında 4 kişi (%8,0) ile *Sahîh-i Buhârî*'dir.

4.3.2. Hadis Yöntem ve Metodolojisi Alanlarında Kitap Okuma Düzeyine Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlilerine anketin 20.sorusu olan “hadis yöntem ve metodolojisi ile ilgili ne tür kitaplar okudunuz?” sorulmuştur. Verilen cevaplar sonucunda katılımcıların hadis ilmi ile ilgili okudukları eserler anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu alandaki eserler hakkında ne düzeyde bilgi sahibi oldukları ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 4.37: Yöntem ve Metodoloji kitapları kullanımı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hadis Usûlü	13	26,0
Hadis Tarihi	3	6,0
Diğer	5	10,0
Birden fazlası	29	58,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 13 kişi (%26,0) hadis usulü kaynağını, 3 kişi (%6,0) hadis tarihi kaynağını, 5 kişi (%10,0) diğer, 29 kişi (%58,0) ise birden fazla kaynağı işaretlemiştir. Mezuniyete göre katılımcıların verdikleri cevaplara bakalım. Yüksek lisans mezunu iki kişiden biri yalnızca hadis usulü, diğeri hadis usulü ve tarihini işaretlemiştir.

Lisans mezunu katılımcılardan, 8 tanesi hadis usûlü, 10 tanesi hadis usûlü ve tarihi, 5 tanesi de hadis usûlü, tarihi ve metodolojisini işaretlemiştir.

Ön lisans mezunları, 3 tanesi hadis usûlü, 2 tanesi hadis tarihi, 3 tanesi diğer, 11 tanesi hadis usûlü, hadis tarihini işaretlemiştir. Ayrıca ön lisans mezunu katılımcılardan bir kişi tüm şıkları işaretlemiş, bir kişide hadis usûlü, tarihi ve metodolojisini işaretlemiştir.

Katılımcılardan mezuniyeti lise olanlar ise, 1 tanesi hadis usûlü, 1 tanesi hadis tarihi, 2 tanesi de diğeri işaretlemiştir.

Genel olarak çoklu kaynak kullanımını çoğunlukta olup, kıyas bakımından yararlı bir durum olduğu ifade edilse de fakat bu yeterli değildir. Çünkü 50 katılımcıdan 46'sı üniversite, 4 tanesi lise mezunudur. Nitekim katılımcıların çoğunluğu üniversite mezunu iken verilen cevaplar düşündürücüdür. Çünkü ilahiyat fakültelerinde bu kitaplar okutulmaktadır.

4.3.3. Hadis-Sünnet Okuma Sıklığı ve Gündeme Taşıma Düzeyine Dair Anket Bulguları

İslam dininin ikinci temel kaynağı olan hadis, Müslümanlara dinin vecibelerini yerine getirmelerinde rehberlik etmektedir. Sahâbe döneminden günümüze kadar hadisler unutulmaması için birçok insan tarafından ezberlenmiş ezberlenmeye devam etmektedir. Çalışmamızda insanlara irşad faaliyeti yürüten kadın din görevlilerine hadis metin ezber durumları ve haftada ortalama kaç hadis okudukları sorulmuştur.

Tablo 4.38: Haftalık okunan hadis sayısı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Düzensiz	49	98,0
100-200	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 49 kişi (%98,0) haftalık belli bir sayıda hadis okuduklarını ifade ederken, 1 kişi (%2,0) ise haftada 100-200 arası hadis okuduğunu ifade etmiştir.

Eğitim düzeyine göre incelendiğinde lisans mezunu bir kişi haftada 100-200 arası hadis okuduğunu ifade etmiştir. Diğer katılımcılar düzensiz şikkını işaretlemiştir.

Ezber bilinen hadis sayısına verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.39'da verilmiştir.

Tablo 4.39: Ezber bilinen hadis sayısı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
300 ve üzeri	1	2,0
200 ve üzeri	2	4,0
100 ve üzeri	4	8,0
50 ve üzeri	17	34,0
50 ve altı	26	52,0
Toplam	50	100,0

Tablo 4.39’da görüleceği gibi, katılımcılardan 1 kişi (%2,0) 300 ve üzeri, 2 kişi (%4,0) 200 ve üzeri, 4 kişi (%8,0) 100 ve üzeri, 17 kişi (%34,0) 50 ve üzeri, 26 kişi (%52,0) 50 ve altında sayıda hadis bildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu 26 kişi (%52,0) 50 ve altı şikkını işaretlemişlerdir. Bunu 17 kişiyle (%34,0) 50 ve üzeri takip etmektedir. Genel olarak kadın din görevlilerinin hadis ezber bilgileri 100’ün altındadır.

Tablo 4.40: Eğitim düzeyine göre hadis metin ezber sayısı

Hadis Sayısı	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
50 Hadis Altı	4	100,0	13	61,9	8	34,7	1	50,0	26	52,0
50 Hadis Üstü	0	0	7	33,3	9	39,1	1	50,0	17	34,0
100 Hadis Üstü	0	0	1	4,7	3	13,0	0	0	4	8,0
200 Hadis Üstü	0	0	0	0	2	8,6	0	0	2	4,0

300 Hadis Üstü	0	0	0	0	1	4,3	0	0	1	2,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Kadın din görevlilerine hadis metin ezber durumu soruldu. Eğitim seviyelerine göre verilen cevaplar şöyledir. Katılımcılardan 50 Hadis Altını lise mezunu 4 kişi (%15,4), ön lisans mezunu 13 kişi (%50,0), lisans mezunu 8 kişi (%30,8), yüksek lisans mezunu 1 kişi (%3,8) işaretlemiştir. 50 Hadis Üstünü ise, ön lisans mezunu 7 kişi (%41,2), lisans mezunu 9 kişi (%52,9), yüksek lisans mezunu 1 kişi (%5,9) olarak cevaplamıştır. 100 Hadis Üstü ise, ön lisans mezunu 1 kişi (%25,0), lisans mezunu 3 kişi (%75,0) tarafından işaretlenmiştir. 200 Hadis Üstü 2 kişi (%100,0) ve 300 Hadis Üstü 1 kişi (%100,0) lisans mezunu tarafından işaretlemiştir. Lisans mezunlarında en fazla hadis metin ezberi olduğu görülmüştür. Arkasından ön lisans mezunları gelmektedir. Haftalık verilen sohbet sayısına yönelik dağılım Tablo 4.41’de verilmiştir.

Tablo 4.41: Görev süresine göre hadis metin ezber sayısı

Hadis Sayısı	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
50 Hadis Altı	17	65,3	6	31,5	3	60,0	26	52,0
50 Hadis Üstü	8	30,7	7	36,8	2	40,0	17	34,0
100 Hadis Üstü	1	3,8	3	15,7	0	0	4	8,0
200 Hadis Üstü	0	0	2	10,5	0	0	2	4,0
300 Hadis Üstü	0	0	1	5,2	0	0	1	2,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Kadın din görevlileri çalışma yılı 0-5 olanlardan, 17 kişi (%65,3)’ü 50 Hadis altı, 8 kişi (%30,7)’si 50 Hadis üstü, 1 kişi (%3,8)’i 100 Hadis üstünü işaretlemiştir.

6-10 olanlar ise, 6 kişi (%31,5)'i 50 Hadis altı, 7 kişi (%36,8)'i 50 Hadis üstü, 3 kişi (%15,7)'si 100 Hadis üstü, 2 kişi (%10,5)'i 200 Hadis üstü, 1 kişi (%5,2)'si 300 Hadis üstünü işaretlemiştir.

Katılımcılardan 11-15 yılları arası görev süresi olanlar ise, 3 kişi (%60,0)'i 50 Hadis altı, 2 kişi (%40,0)'ı 50 Hadis üstü yanıtını vermiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde en fazla hadis metin ezberi 6-10 yıl aralığında görev süresi olan badin görevlileridir.

Tablo 4.42: Haftalık verilen sohbet sayısı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Düzenli değil	32	64,0
Bir	7	14,0
İki	1	2,0
Üç	4	8,0
Her gün	6	12,0
Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın din görevlilerden 32 kişi (%64,0) düzenli sohbet vermediklerini ifade ederken, 7 kişi (%14,0) haftada bir, 1 kişi (%2,0) haftada iki, 4 kişi (%8,0) haftada üç gün, 6 kişi (%12,0) ise her gün sohbet verdiklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak düzensiz verilen sohbetler çoğunluktadır. Kendilerini sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görmeye yönelik sorulara verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.43'te verilmiştir.

Tablo 4.43: Eğitim durumuna göre haftalık verilen sohbet sayısı

Haftalık Sohbet Sayısı	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%

Düzenli Değil	3	75,0	15	71,4	12	52,1	2	100,0	32	64,0
Bir	0	0	3	14,2	4	17,3	0	0	7	14,0
İki	1	25,0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Üç	0	0	1	4,7	3	13,0	0	0	4	8,0
Her gün	0	0	2	9,5	4	17,3	0	0	6	12,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Kadın din görevlilerinden lise mezunu olan, 3 kişi (%75,0)'i düzenli sohbet vermezken 1 kişi (%25,0)'i haftada iki gün sohbet vermektedir. Ön lisans mezunları ise, 15 kişi (%71,4)'ü düzenli değil, 3 kişi (%14,2)'si bir gün, 1 kişi (%4,7)'si üç gün, 2 kişi (%9,5)'i her gün sohbet vermektedir. Lisans mezunu olan kadın din görevlilerinden 12 kişi (%52,1)'i düzenli değil, 4 kişi (%17,3)'ü haftada bir gün, 3 kişi (%13,0)'ı haftada üç gün, 4 kişi (%17,3)'ü ise her gün sohbet vermekte olduğunu işaretlemiştir. Ayrıca yüksek lisans mezunu olan 2 kişi (%100,0)'ü ise düzenli değil şikkını işaretlemiştir. Lisans mezunu olanlarda dağılım daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Kadın din görevlileri genel olarak düzenli değil cevabını vermiştir. Kadın din görevlilerinin görev süresine göre haftalık verilen sohbet sayısı tablo 4.44'te gösterilmektedir.

Tablo 4.44: Görev süresine göre haftalık verilen sohbet sayısı

Haftalık Sohbet Sayısı	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Düzenli Değil	17	65,0	11	57,8	4	80,0	32	64,0
Bir	3	11,5	4	21,0	0	0	7	14,0
İki	1	3,8	0	0	0	0	1	2,0
Üç	2	7,6	2	10,5	0	0	4	8,0
Her gün	3	11,5	2	10,5	1	20,0	6	12,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Kadın din görevlileri 0-5 aralığında görev süresi olan, 17 kişi (%65,0)'i düzenli değil şikkını işaretlerken, 3 kişi (%11,5)'i bir, 1 kişi (%3,8)'i iki, 2 kişi (%7,6)'si üç, 3 kişi (%11,5)'i her gün sohbet verdiğini ifade etmiştir. 6-10 aralığında olanlar ise, 11 kişi (%57,8)'i düzenli değil, 4 kişi (%21,0)'i bir, 2 kişi (%10,5)'i üç, 2 kişi (%10,5)'i her gün şikkını işaretlemiştir. 11-15 aralığı görev süresi olanlar ise, 4 kişi (%80,0)'i düzenli değil, 1 kişi (%20,0)'si her gün cevabını vermiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde 0-5 aralığı daha fazla çeşitlilik göstermektedir. En fazla düzenli değil cevabı 0-5 aralığı görev süresi olanlar işaretlemiştir.

4.3.4. Hadis-Sünnet Kültürü ve Kadın Din Görevlilerine Dair Anket Bulguları

İslam'ı anlamak ve yaşamak için Hz. Peygamber'in örneğinin vazgeçilemez olduğunda şüphe yoktur. Öyleyse sünnet pratikte yaşanılıp daha sonra topluma aktarımı yapılmalıdır. Çalışmamızda Esenyurt'taki kadın din görevlilerine, topluma sünnet kültürü kazandırma konusunda kendini yeterli görüyor musun? Sünnetin hayata aktarılması konusunda kadın din görevlileri üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmekte midir? Soruları sorulmuş cevaplar incelenmiştir.

Tablo 4.45: Kendilerini sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görme

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılıyorum	9	18,0
Kısmen katılıyorum	32	64,0
Katılmıyorum	4	8,0
Kısmen katılmıyorum	1	2,0
Kararsızım	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların kendilerini toplumda sünnet kültürünü kazandırmada yeterli görüp görmediği sorusuna 9 kişi (%18,0) katılıyorum, 32 kişi (%64,0) kısmen katılıyorum, 4 kişi (%8,0) katılmıyorum, 1 kişi (%2,0) kısmen katılmıyorum ve 4 kişi (%8,0)

kararsızım yanıtını vermişlerdir. Çoğunluk olarak katılımcılar kendilerini kısmen ya da tamamen yeterli görmektedir.

Tablo 4.46: Kendilerini sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görmenin eğitim durumuna göre bilgisi

Sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görme	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	1	25,0	4	19,0	3	13,0	1	50,0	9	18,0
Kısmen k.	2	50,0	14	66,6	15	65,2	1	50,0	32	64,0
Katılmıyorum	0	0	1	4,7	3	13,0	0	0	4	8,0
Kısmen k.	1	25,0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Kararsızım	0	0	2	9,5	2	8,6	0	0	4	8,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan ön lisans mezunu 14 kişi (%66,6) kısmen katılıyorum, 4 kişi (%19,0) katılıyorum işaretlemiştir. Lisans mezunu 15 kişi (%65,2) kısmen katılıyorum, 3 kişi (%13,0) katılıyorum yanıtını vermiştir. Soruya 5 kişi olumsuz 4 kişi de kararsız cevabını vermiştir. Çoğunluk topluma sünnet kültürü kazandırma konusunda kendini yeterli görmektedir.

Tablo 4.47: Kendilerini sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görmenin kurumda görev süresine göre bilgisi

Sünnet kültürü kazandırma konusunda yeterli görme	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	4	15,3	3	15,7	2	40,0	9	18,0
Kısmen k.	16	61,5	13	68,4	3	60,0	32	64,0

Katılmıyorum	2	7,6	2	10,5	0	0	4	8,0
Kısmen k.	1	3,8	0	0	0	0	1	2,0
Kararsızım	3	11,5	1	5,2	0	0	4	8,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcıların yanıtlarına göre, 6-10 yıllarında görev yapan 13 kişi (%68,4), 0-5 yıllarında görev yapan 16 kişi (%61,5) kısmen katılıyorum cevapları en fazla verilen cevaplardır. Kadın din görevlilerinden 0-5 yıllarında görev yapan 3 kişi, 6-10 yıllarında 1 kişi kararsız kalmıştır. Sünnetin hayata aktarılmasında kadın din görevlilerinin üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirip getirmediği sorusuna verilen yanıtların dağılımı tablo 4.48’de verilmiştir.

Tablo 4.48: Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluğu yerine getirme

Sünnetin hayata aktarımında sorumluluk	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılıyorum	7	14,0
Kısmen katılıyorum	29	58,0
Katılmıyorum	9	18,0
Kısmen katılmıyorum	3	6,0
Kararsızım	2	4,0
Toplam	50	100,0

Sünnetin hayata geçirilmesinde kadın din görevlilerinin üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirip getirmediği sorusuna 7 kişi (%14,0) katılıyorum, 29 kişi (%58,0) kısmen katılıyorum, 9 kişi (%18,0) katılmıyorum, 3 kişi (%6,0) kısmen katılmıyorum ve 2 kişi (%4,0) kararsızım yanıtını vermişlerdir. Çoğunluk olarak katılımcılar kendilerini sünnetin hayata aktarımında kısmen ya da tamamen yeterli görmektedir. Kendini yeterli görmeyenlerin oranı azımsanmayacak kadar yüksektir.

Tablo 4.49: Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluğu yerine getirmenin eğitim durumuna göre bilgisi

Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluk	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	3	75,0	2	9,5	2	8,6	0	0	7	14,0
Kısmen k.	1	25,0	11	52,3	16	69,5	1	50,0	29	58,0
Katılmıyorum	0	0	5	23,8	3	13,0	1	50,0	9	18,0
Kısmen k.	0	0	1	4,7	2	8,6	0	0	3	6,0
Kararsızım	0	0	2	9,5	0	0	0	0	2	4,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcıların cevaplarına göre, lisans mezunu 16 kişi (%69,5), ön lisans mezunu 11 kişi (%52,3) kısmen katılıyorum işaretlemişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu kısmen veya tamamen katılıyorlar ancak katılmayanların ve kararsızların oranı yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 4.50: Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluğu yerine getirmenin kurumda görev süresine göre bilgisi

Sünnetin hayata aktarımı konusunda sorumluluk	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	5	19,2	1	5,2	1	20,0	7	14,0
Kısmen k.	12	46,1	15	78,9	2	40,0	29	58,0
Katılmıyorum	7	26,9	1	5,2	1	20,0	9	18,0

Kısmen k.	2	7,6	0	0	1	20,0	3	6,0
Kararsızım	0	0	2	10,5	0	0	2	4,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcılardan 6-10 yıllarında görev yapan 15 kişi (%78,9) ile 0-5 yıllarında görev yapan 12 kişi (%46,1) kısmen katılıyorum cevabını vermiştir. Katılmıyorum cevabı 0-5 yıllarında görev yapanlar daha fazla işaretlemiştir. Sünnet kültürünün azaldığı düşüncesine yönelik dağılım Tablo 4.51’de verilmiştir.

Tablo 4.51: Toplumda sünnet kültürünün azaldığı düşüncesi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılıyorum	33	66,0
Kısmen katılıyorum	14	28,0
Katılmıyorum	3	6,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 33 kişi (%66,0) yaşadığımız toplumda sünnet kültürünün azaldığı önermesine katıldıklarını ifade ederken, 14 kişi (%28,0) bu öneriye kısmen katılmakta ve 3 kişi (%6,0) öneriye katılmamaktadır. Çoğunluğun ortak fikri, yaşadığımız toplumda sünnet kültürünün azaldığı yönündedir. Oysa Kur'an'a, Sünnete kısaca Dinin bütününe sahip çıkmak da onu her zaman ve zeminde doğru anlayıp, doğru yorumlayarak Dinin, insana mutluluk veren, onu geliştiren ve olgunlaştıran asli fonksiyonunu hayata geçirmekle mümkündür (Ünal, 2003: 25). Bu da Kur'an ve Peygamberin Sünneti ışığında yapılmaktadır. Sünnet kültürünün devam etmesi Peygamberi iyi tanımak ve bilinçli bir şekilde onu örnek almakla mümkündür.

Tablo 4.52: Toplumda sünnet kültürünün azaldığı düşüncesinin eğitim durumuna göre bilgisi

Toplumda sünnet kültürü azalmakta mı?	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	3	75,0	12	57,1	17	73,9	1	50,0	33	66,0
Kısmen k.	0	0	9	42,8	4	17,3	1	50,0	14	28,0
Katılmıyorum	1	25,0	0	0	2	8,6	0	0	3	6,0
Kısmen k.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kararsızım	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Kadın din görevlilerine toplumda sünnet kültürünün azaldığı ile ilgili soru sorulmuştur. Eğitim durumuna göre yanıtlar, ön lisans mezunları 12 kişi (%57,1) tamamen veya 9 kişi (%42,8) kısmen katıldıklarını ifade etmiştir. Lisans mezunları 17 kişi (%73,9) katılıyorum, 4 kişi (%17,3) kısmen katılıyorum cevabını vermiştir. Çoğunluğa göre, toplumda sünnet kültürü azaldığı ifade edilmiştir.

Tablo 4.53: Toplumda sünnet kültürünün azaldığı düşüncesinin görev süresine göre bilgisi

Toplumda sünnet kültürü azalmakta mı?	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	21	80,7	10	52,6	2	40,0	33	66,0
Kısmen k.	3	11,5	8	42,1	3	60,0	14	28,0

Katılmıyorum	2	7,6	1	3,8	0	0	3	6,0
Kısmen k.	0	0	0	0	0	0	0	0
Kararsızım	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcıların yanıtlarına göre, 0-5 yıllarında görev yapan 21 kişi (%80,7) katılıyorum, 3 kişi (%11,5) kısmen katılıyorum cevabını vermiştir. 0-5'te 2 kişi 6-10'da 1 kişi toplamda 3 kişi katılmıyor diğer tüm katılımcılar tamamen veya kısmen katıldıklarını ifade etmiştir.

4.3.5. Hadis-Sünnet Kültürünün Yaygınlaştırılmasında Sosyal Medyanın Etkisine Dair Anket Bulguları

Günlük hayatta iletişimi kolaylaştırmak için birçok sosyal iletişim ağı bulunmaktadır. Bunların faydaları olduğu gibi bazı durumlarda zararları da olmaktadır. Sahabe döneminde Hz. Peygamber'e bir konu hakkında soru sormak için aylarca deve üzerinde yolculuk yapılıyordu. Günümüzde sahabenin yapmış olduğu yolculuğu insanlar saatlere hatta dakikalara indirerek internet üzerinden yapıyorlar. Sosyal iletişim araçları dünyayı küçülmüş yolculuk internet üzerinden yapılabilmektedir. İletişim araçlarındaki seviye gün geçtikçe ilerleyerek insanlara istedikleri bilgiyi zaman ve mekan kolaylığıyla rahatça ulaştırmıştır. Nitekim başka alanlarda olduğu gibi hadis alanı ile ilgili internette çok fazla site bulunmakta bu siteler sonsuz bilgi okyanusunu andırmaktadır. Dağınık halde olan bu bilgiler, sahilik açısından uydurma, eksik olabiliyorken okuyucu bunu çeşitli sebeplerden dolayı fark edemeyip kişi sitelerdeki yanlış bilgilerle boğulabilmektedir. Ayrıca kullanıcılar doğru sandıkları bilgileri paylaşarak yalan veya yanlış olan bu bilgilerin daha fazla kişiye ulaşmasına sebep olmaktadır (Gül, 2016: 167). Bu sebeple çalışmamızda kadın din görevlilerine sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına neden olup olmadığını sorduk. Sosyal iletişimin mevzû hadisleri yaygınlaştırma etkisine yönelik düşüncelerin dağılımı Tablo 4.54'te verilmiştir.

Tablo 4.54: Sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına yönelik düşünceler

Sosyal iletişim ağlar hakkında düşünce	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılıyorum	34	68,0
Kısmen katılıyorum	10	20,0
Katılmıyorum	3	6,0
Kısmen katılmıyorum	1	2,0
Kararsızım	2	4,0
Toplam	50	100,0

Sosyal iletişimin mevzû hadisleri yaygınlaştırma etkisine yönelik soruya katılımcılardan 34 kişi (%68,0) katılıyorum, 10 kişi (%20,0) kısmen katılıyorum, 3 kişi (%6,0) katılmıyorum, 1 kişi (%2,0) kısmen katılmıyorum ve 2 kişi (%4,0) kararsızım yanıtını vermişlerdir. Bu konuda da kadın din görevlilerinin çoğunluğu sosyal medya iletişim mevzû hadisleri yaygın hale getirdiğini ifade etmişlerdir. Nitekim İslam toplumunun geçmiş tarih ve kültürüne yönelik bilimsel araştırmalar için sahîh hadis kadar uydurma hadisin de önemi büyüktür. Sosyal medyada genelde İslam, özelde ise hadis ile ilgili açılan sayfalarda da bilgi kirliliğine rastlamak mümkündür. Nitekim sosyal medyayla birlikte bilginin özgürce dolaşımı ve paylaşımı daha kolay sağlanabilirken, kullanıcılar aktif biçimde sahip oldukları her şeyi paylaşabilmektedirler (Gül, 2019: 1097). Bu da bazen kötü niyetli kişiler tarafından yanlış kullanılmaktadır. Paylaşılan rivayetlerin kaynağını göstermeme veya yanlış kaynak gösterme şeklinde de yanlış bilgi verilmektedir. Bu sebeple dinini sağlıklı kaynaklardan öğrenmek isteyen bir Müslüman, Hz. Peygamber'e nispet edilen bu tür sözlerin yalan olup olmadığını araştırması ve sosyal iletişim ağlarındaki bilgiyle yetinmemesi gerekmektedir.

Tablo 4.55: Sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına yönelik düşüncelerin eğitim durumuna göre bilgisi

Sosyal iletişim ağları hakkında düşünceler	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	2	50,0	14	66,6	17	73,9	1	50,0	34	68,0
Kısmen k.	1	25,0	4	19,0	5	21,7	0	0	10	20,0
Katılmıyorum	1	25,0	1	4,7	0	0	1	50,0	3	6,0
Kısmen k.	0	0	0	0	1	4,3	0	0	1	2,0
Kararsızım	0	0	2	9,5	0	0	0	0	2	4,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Kadın din görevlilerine, sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına neden olmakta mıdır? Sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan lisans mezunu 17 kişi (%73,9) katılıyorum en fazla verilen cevaptır. Onu 14 kişi (%66,6) ile ön lisans mezunları takip etmektedir.

Tablo 4.56: Sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzû hadislerin yaygınlaşmasına yönelik düşüncelerin eğitim durumuna göre bilgisi

Sosyal iletişim ağları hakkında düşünceler	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Katılıyorum	17	65,3	15	78,9	2	40,0	34	68,0
Kısmen k.	6	23,0	2	10,5	2	40,0	10	20,0
Katılmıyorum	3	11,5	0	0	0	0	3	6,0
Kısmen k.	0	0	0	0	1	20,0	1	2,0

Kararsızım	0	0	2	10,5	0	0	2	4,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcılardan 6-10 yılında görev yapan 15 kişi (%78,9) katılıyorum cevabıyla en fazla oran olmuştur. 0-5 yılında görev yapanlardan 17 kişi (%65,3) katılıyorum, 6 kişi (%23,0) kısmen katılıyorum ve 3 kişi (%11,5) katılmıyorum cevabını vermiştir.

4.3.6. Genel Değerlendirme

Bu bölümde Esenyurt'taki kadın din görevlilerine hadis-sünnetin temel kaynaklarından faydalanma düzeyi ile ilgili sorular sorulmuştur. Böylelikle kadın din görevlilerin temel hadis kaynakları ve hadis yöntem ve metodolojisi alanlarında kitap okuma düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre, çoklu kaynak kullanımı çoğunluktadır. Ayrıca katılımcılara hadis-sünnet okuma sıklığı ve hadis sohbet sayısı sorulmuş verilen cevaplar sonucunda yetersiz olduğu görülmüştür. Kadın din görevlilerine hadis-sünnet kültürünün yaygınlaşmasında sosyal iletişim ağlarının etkisi, toplumda sünnet kültürünün azaldığı hakkında katılım soruları da sorulmuştur. Bu sorulara olumlu cevaplar alındığı gibi olumsuz cevaplarda azımsanmayacak kadar fazladır.

4.4. Dini Metinler ve Meşhur Sözlerinin Kaynağının Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlilerine halk arasında yaygın olan dini sözlerin kaynak bilgi düzeyini öğrenmek için karışık sorular sorduk. Sorular ayet, kutsi hadis, sahih hadis, mevzu hadis, atasözü ve alimlerin meşhur sözlerinden oluşmaktadır.

4.4.1. Fetih Hadisinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlilerine İstanbul'un fethi ile ilgili hadisin kaynak bilgisi sorulmuştur. İstanbul'un fethi ile ilgili hadisin kaynağına yönelik verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.57'deki gibidir.

Tablo 4.57: Fetih hadisin bilinirliği

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Ahmed b. Hanbel'in <i>Müsned</i> 'i	20	40,0
Buhârî'nin <i>Sahih</i> 'i	10	20,0
Müslim'in <i>Sahih</i> 'i	2	4,0
Bu söz hadis değildir	3	6,0
Cevapsız	15	30,0
Toplam	50	100,0

“Konstantiniyye (*İstanbul*) elbet feth olunacaktır, onu fetheden komutan ne güzel komutandır! Onu fetheden ordu ne güzel ordudur”.³ hadisinin kaynağının ne olduğu sorusuna katılımcıların 20 kiři (%40,0) Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i, 10 kiři (%20,0) Buhârî'nin *Sahih*'i, 2 kiři (%4,0) Müslim'in *Sahih*'i, 3 kiři (%6,0) bu söz hadis değil yanıtını vermiştir. Katılımcıların 15 kiři (%30,0) ise cevapsız şikkını işaretlemiştir. Hadis-i şerif Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'in de geçmektedir. Katılımcılardan 20 kiři Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'in işaretleyerek doğru cevaplamıştır. Genel olarak hadis dersi veren eğitmenlerin olduğu bir yapı dūřünüldüğünde, bilgi düzeyinin dūřük olduğu, verilen yanıtların tutarsız olduğunu ifade etmek mümkündür. Fetih hadisinin bilinirliğinin eğitim durumuna göre bilgi düzeyi Tablo 4.58'de verilmiştir.

Tablo 4.58: Fetih hadisinin bilinirliğinin eğitim durumuna göre bilgi düzeyi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Ahmed b.Hanbel M.	3	75,0	9	42,8	8	34,7	0	0	20	40,0

³ Bk. Buhârî'nin et-Tarihu'l-Kebir, et-Tarihu's-Sağir

Buhârî'nin S.	0	0	3	14,2	7	30,4	0	0	10	20,0
Müslim'nin S	0	0	2	9,5	0	0	0	0	2	4,0
Bu söz hadis değil	0	0	0	0	1	4,3	2	100,0	3	6,0
Cevapsız	1	25,0	7	33,3	7	30,4	0	0	15	30,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Fetih hadisine yönelik soruya kadın din görevlilerinden ön lisans mezunu olanlar 9 kişi (%42,8)'i doğru cevaplamıştır. Onu 8 kişi (%34,7)'i ile lisans mezunları takip etmektedir. Yüksek lisans mezunu olan iki kişi ve lisans mezunu bir kişi fetih hadis için "bu söz hadis değildir" şıkkını işaretlemişlerdir. Zira İstanbul'un fethi ile ilgili olan hadis "Kütüb-i tis'a" da bulunan Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'in de yer almaktadır. Ayrıca cevapsız cevabını işaretleyenlerin sayısının da fazla olduğu görülmüştür. Tablo 4.59'da fetih hadisinin bilinirliği görev süresine göre verilmiştir.

Tablo 4.59: Fetih hadisinin bilinirliğinin kurumda görev süresine göre bilgi düzeyi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Ahmed b.Hanbel M.	6	23,0	10	52,6	4	80,0	20	40,0
Buhârî'nin Sahîh'i	7	26,9	3	15,7	0	0	10	20,0
Müslim'in Sahîh'i	2	7,6	0	0	0	0	2	4,0
Bu söz hadis değildir	1	3,8	2	10,5	0	0	3	6,0
Cevapsız	10	38,4	4	21,0	1	20,0	15	30,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcıların cevaplarına göre, en fazla doğru cevabı 11-15 yılları arasında görev yapanlar vermiş onu 6-10 yılları arası görev yapanlar takip etmektedir. Sonuca göre görev süresi yükseldikçe hadisin kaynak bilinirliği de yükselmektedir.

4.4.2. “*Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.*” Rivayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

“*Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.*” (Aliyyu’l-Kari, t.y.: 288; Acluni, t.y.: 164). Alimler bu rivayeti teknik açıdan sıkıntılı bulduğu için rivayet zinciri ile Hz. Peygamber’e dayandırmamış mevzû hadis olarak kabul etmişlerdir. “*Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım*” Rivayetin kaynağının ne olduğuna yönelik verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.60’ta verilmiştir.

Tablo 4.60: “*Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.*” Rivayeti ile ilgili kaynak bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kur’an ayeti	5	10,2
Sahîh hadis	9	18,3
Atasözü	3	6,1
Mevzû hadis	23	46,9
Cevapsız	9	18,3
Toplam	49	100,0

Katılımcıların yanıtları 5 kişi (%10,2)’si ayet, 9 kişi (%18,3)’ü sahîh hadis, 3 kişi (%6,1)’i atasözü, 23 kişi (%46,9)’ü mevzû hadis yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların 9 kişi (%18,3)’ü ise bu soruya yanıt vermemiştir. Bir kişi de şıkları işaretlemeyip boş bırakmıştır. Burada katılımcıların çoğunluğu mevzû hadis yanıtını verirken, yine ciddi bir oranda katılımcı sahîh hadis yanıtını vermiştir. Her ne kadar oran düşük olsa da beş katılımcı kaynak olarak ayet demiştir. Dini eğitimlerde kaynağa yönelik verilen bu yanıtlarda, özellikle ayet yanıtı oldukça sakıncalı bir durum teşkil etmektedir. Mevzû (الموضوع) sözlükte, koymak, bir kimseyi mertebesinde aşağı düşürmek, borcundan bir miktar eksiltmek, hakaret etmek, uydurmak manalarına gelen vada’a kök fiilinden

alınma bir kelimedir. Birçok hadis ıstılahı gibi ismi mef'ul kalıbında gelmiştir (Uğur, 1992: 226). Hadis ıstılahında ise, Hazreti Peygamber'in söylemediği bir sözü, yalan ve iftira ile ona nisbet etmektir ki, bu manada mevzu, yalan ve iftira ile Hazreti Peygamber'e nisbet edilmiş söz demektir (Koçyiğit, 1992: 276).

Tablo 4.61: “Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.” Rivayeti ile ilgili kaynağın eğitim durumuna göre bilgisi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an ayeti	1	25,0	2	9,5	2	9,0	0	0	5	10,2
Sahih hadis	1	25,0	8	38,0	0	0	0	0	9	18,3
Atasözü	0	0	1	4,7	2	9,0	0	0	3	6,1
Mevzu hadis	1	25,0	6	28,5	14	63,6	2	100,0	23	46,9
Cevapsız	1	25,0	4	19,0	4	18,1	0	0	9	18,3
Toplam	4	100,0	21	100,0	22	100,0	2	100,0	49	100,0

“Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım” Rivayeti kaynak bilgisi sorusuna kadın din görevlilerinden en fazla lisans mezunu olan 14 kişi (%63,6)'sı mevzu cevabını vererek doğru yanıtlamıştır. Katılımcılardan lise, ön lisans, lisans mezunları bu rivayete ayet, sahih hadis gibi sakıncalı cevaplar vermişlerdir. Ancak yüksek lisans mezunu olan iki kişinin de doğru cevap vermesi sevindiricidir. Ayrıca lisans mezunu bir kişi soruyu boş bırakmıştır. “Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.” Rivayetinin görev süresine göre Tablo 4.62’de bakılacaktır.

Tablo 4.62: “Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.” Rivayeti ile ilgili kaynağın kurumda görev süresine göre bilgisi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	4	15,3	1	5,5	0	0	5	10,2

Sahîh hadis	4	15,3	2	11,1	3	60,0	9	18,3
Atasözü	2	7,6	1	5,5	0	0	3	6,1
Mevzû hadis	9	34,6	12	66,6	2	40,0	23	46,9
Cevapsız	7	26,9	2	11,1	0	0	9	18,3
Toplam	26	100,0	18	100,0	5	100,0	49	100,0

Kadın din görevlilerinden görev süresine göre en fazla 6-10 yıl aralığında görev yapan 12 kişi (%66,6) doğru yanıt vermiştir. Yıllara göre dağılımda 0-5 ve 6-10 yıllarında görev yapanlardan Kur'an âyeti şikkını işaretleyen varken 11-15 yıllarında görev yapanlardan işaretleyen olmamıştır. Ayrıca 6-10 yıllarında görev yapan bir kişide soruyu boş bırakmıştır.

4.4.3. Namaza Meyli Olmayanın Kulağı Ezanda Olamaz Rivayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

Bu bölümde halk arasında meşhur olan “Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz”⁴ sözü kadın din görevlilerine soruldu. Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz “sözünün kaynağı nedir? sorusuna verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.63'te incelenmiştir.

Tablo 4.63: Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz kaynağı

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Atasözü	44	88,0
Mevzû hadis	2	4,0
Cevapsız	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 44 kişi (%88,0) bunun bir atasözü olduğunu bilmelerine karşın, 2 kişi (%4,0) mevzû hadis yanıtını vermiş ve 4 kişi (%8,0) bu soruya yanıt vermemiştir. Atasözü, uzun gözlem ve tecrübelerden sonra varılmış hükümleri, hikmetli bir tarzda

⁴ Atasözü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Salan, 1998: 286

kısa olarak ifade eden eskilerden kalma sözlere denir (Doğan, 1996: 80). Katılımcılardan 2 kişi mevzû hadis yanıtını vermiş fakat mevzû hadis ile atasözü söylemiş olarak birbirinden çok farklıdır.

Tablo 4.64: Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz kaynağının eğitim durumuna göre bilgisi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sahîh hadis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Atasözü	3	75,0	19	90,4	20	86,9	2	100,0	44	88,0
Mevzû hadis	1	25,0	1	4,7	0	0	0	0	2	4,0
Cevapsız	0	0	1	4,7	3	13,0	0	0	4	8,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu 20 kişi (%86,9)'ü atasözü yanıtını vererek soruyu doğru cevaplamıştır. Onu 19 kişi (%90,4) ile ön lisans mezunları takip etmektedir. Yüksek lisans mezunu olanların tümü doğru cevap vermiştir. Genel olarak tüm eğitim durumuna göre katılımcılar bu soruyu doğru cevaplamıştır. Aynı soru görev süresine göre Tablo 4.65'te verilmiştir.

Tablo 4.65: Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz kaynağının kurumda görev süresine göre bilgisi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	0	0	0	0	0	0	0	0
Sahîh hadis	0	0	0	0	0	0	0	0
Atasözü	21	80,7	18	94,7	5	100,0	44	88,0

Mevzû hadis	2	7,6	0	0	0	0	2	4,0
Cevapsız	3	11,5	1	5,2	0	0	4	8,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Kadın din görevlilerinin yanıtına göre en fazla doğru cevabı 5 kişi (%100,0) ile 11-15 yıllarında görev yapanlar vermiştir. Onu 18 kişi (%94,7) ile 6-10 yıllarında görev yapanlar takip etmektedir. Nitekim görev süresi arttıkça soruyu bilme oranı da artmaktadır.

4.4.4. “...Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar...” Ayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

Ayet, Kur’an’da bir süre olsun veya bir sureden birkaç fasıl ya da tek bir fasıl olsun, bir hükme delalet eden her cümleye denir. (Türker, 2010: 161). “Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar” (Fâtır, 35/28). İfadesine verilen cevaplara yönelik dağılım Tablo 4.66’da verilmiştir.

Tablo 4.66: “...Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar...” ayetin bilinirlik düzeyi

Kaynak	Frekans (f)	Yüzde (%)
Âyet	36	72,0
Sahîh hadis	6	12,0
Mevzû hadis	1	2,0
Cevapsız	7	14,0
Toplam	50	100,0

Fatır Suresi 28. ayette geçen ifadeye katılımcılardan 36 kişi (%72,0) ayet yanıtını verirken, 6 kişi (%12,0) sahîh hadis, 1 kişi (%2,0) mevzû hadis yanıtını vermişlerdir. Katılımcılardan 7 kişi (%14,0) ise bu soruyu cevapsız olarak işaretlemiştir. Katılımcılardan 36 kişi (%72,0)’ı âyet yanıtı vermiş olsa da önemli bir kısmı (%28,0) ya yanlış cevap vermiş ya da cevapsız şikkını işaretlemiştir. Sonuca göre,

Esenyurt'taki kadın din görevlilerin meşhur olan âyetin bilinirlik seviyesi oranı düşük çıkmıştır.

Tablo 4.67: “...Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkar...” âyetin eğitim durumuna göre bilinirlik düzeyi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	2	50,0	13	61,9	20	86,9	1	50,0	36	72,0
Sahîh hadis	1	25,0	2	9,5	2	8,6	1	50,0	6	12,0
Atasözü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mevzû hadis	0	0	1	4,7	0	0	0	0	1	2,0
Cevapsız	1	25,0	5	23,8	1	4,3	0	0	7	14,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu 20 kişi (%86,9)'ü Kur'an âyeti cevabını vermiştir. Ön lisans mezunlarından 13 kişi (%61,9)'ü âyet cevabını vermiş onu 1 kişi (%50,0) ile yüksek lisans mezunları takip etmektedir. Bütün eğitim seviyelerinde âyet ve sahih hadis işaretlenmiştir. Bu da âyet ile sahih hadis bilgisinin net olmadığını göstermektedir. Ön lisans mezunu 1 kişi soruya mevzû cevabını vermiştir.

Tablo 4.68: “...Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkar...” âyetin kurumda görev süresine göre bilinirlik düzeyi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	19	73,0	13	68,4	4	80,0	36	72,0
Sahîh hadis	2	7,6	4	21,0	0	0	6	12,0
Atasözü	0	0	0	0	0	0	0	0
Mevzû hadis	1	3,8	0	0	0	0	1	2,0
Cevapsız	4	15,3	2	10,5	1	20,0	7	14,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcılardan 0-5 yıllarında çalışan 19 kişi (%73,0)'ü Kur'an âyeti cevabını vermiştir. 6-10 yıllarında çalışanlardan 13 kişi (%68,4)'ü doğru yanıt vermiş, 11-15 yıllarında görev yapanlardan ise 4 kişi (%80,0)'i soruyu doğru yanıtlamıştır. Sonuç olarak soruyu bilme düzeyi ile görev süresi arasında orantı görülmemiştir.

4.4.5. “Her Geleni Hızır, Her Geceyi Kadir Bil” Rivayetinin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

Katılımcılara “Her geleni Hızır, Her geceyi Kadir bil” (Yurtbaşı, 1994: 175) sözünün kaynak bilgisi sorulmuştur. Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil sözünün kaynağına yönelik verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.69'ta verilmiştir.

Tablo 4.69: “Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil” sözünün kaynak bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Atasözü	44	88,0	
Mevzu hadis	3	6,0	
Cevapsız	3	6,0	
Toplam	50	100,0	

İnternette bazı yerlerde Hz. Mevlânâ ile de ilişkilendirilen bu atasözüne katılımcılardan 44 kişi (%88,0) atasözü, 3 kişi (%6,0) ise mevzu hadis yanıtını vermişlerdir. Ayrıca 3 kişi (%6,0)'ı de bu sorunun cevapsız şikkını işaretlemiştir. Genel olarak, her geleni Hızır, her geceyi kadir bil sözü kadın din görevlilerinden 44 kişi (%88,0) tarafından bilindiği görülmüştür. Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil sözünün eğitim durumuna göre kaynak bilgisi Tablo 4.70'te verilmiştir.

Tablo 4.70: “Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil” sözünün eğitim durumuna göre kaynak bilgisi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Sahîh hadis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Atasözü	2	50,0	19	90,4	21	91,3	2	100,0	44	88,0
Mevzû hadis	1	25,0	2	9,5	0	0	0	0	3	6,0
Cevapsız	1	25,0	0	0	2	8,6	0	0	3	6,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Kadın din görevlilerinin eğitim durumuna göre yanıtları, yüksek lisans mezunu kişi (%100,0)'ü atasözü yanıtı vererek doğru cevaplamıştır. Onu 21 kişi (%91,3) ile lisans mezunları ve 19 kişi (90,4) ile ön lisans mezunları takip etmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bilinme oranının da yüksek olduğu görülmüştür. Tablo 4.71'de kurumda görev süresine göre incelenmiştir.

Tablo 4.71: “Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil” sözünün kurumda görev süresine göre kaynak bilgisi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	0	0	0	0	0	0	0	0
Sahîh hadis	0	0	0	0	0	0	0	0
Atasözü	21	80,7	19	100,0	4	80,0	44	88,0
Mevzû hadis	2	7,6	0	0	1	20,0	3	6,0
Cevapsız	3	11,5	0	0	0	0	3	6,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil sözünün kurumda görev süresine göre, en fazla 19 kişi (%100,0) ile 6-10 yıllarında görev yapanlar soruyu doğru cevaplamıştır. Onu 21 kişi (%80,7) ile 0-5 yıllarında çalışanlar takip etmektedir.

4.4.6. “Ölüyü Üç Şey Takip Eder...” Hadisin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

“Ölüyü (mezara kadar) üç şey takip eder: Ailesi, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri döner, biri bâki kalır: ailesi ve malı geri döner, ameli kendisiyle bâki kalır” (Buhârî, Rikâk, 42; Müslim, Zühd, 1; Tirmizi, Zühd, 35; Nesâî, Cenaiz, 52) hadisinin kaynak bilgisi katılımcılara sorulmuştur. Verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.72'de gibidir.

Tablo 4.72: “Ölüyü üç şey takip eder...” hadisin kaynak bilgisi

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Âyet	1	2,0
Sahîh hadis	46	92,0
Mevzû hadis	1	2,0
Cevapsız	2	4,0
Toplam	50	100,0

Hadisin kaynağına ilişkin katılımcılardan 46 kişi (%92,0) sahîh hadis, 1 kişi (%2,0) ayet, 1 kişi (%2,0) ise mevzû hadis yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların 2 kişi (%4,0) ise bu soruya yanıt vermemişlerdir. Katılımcılardan 46 kişi (%92,0)’si soruyu sahîh hadis diyerek doğru cevaplamıştır. Soruya 1 kişinin ayet cevabını vermesi düşündürücüdür.

Tablo 4.73: “Ölüyü üç şey takip eder...” hadisin eğitim durumuna göre kaynak bilgisi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur’an âyeti	1	25,0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Sahîh hadis	3	75,0	19	90,4	23	100,0	1	50,0	46	92,0
Atasözü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mevzû hadis	0	0	1	4,7	0	0	0	0	1	2,0
Cevapsız	0	0	1	4,7	0	0	1	50,0	2	4,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu 23 kişi (%100,0)'ü sahîh hadis cevabını vermiştir. Ön lisans mezunları 19 kişi (%90,4), lise mezunları 3 kişi (%75,0), yüksek lisans mezunlarından ise 1 kişi (%50,0) soruyu doğru cevaplamıştır.

Tablo 4.74: “Ölüyü üç şey takip eder...” hadisin kurumda görev süresine göre kaynak bilgisi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	1	3,8	0	0	0	0	1	2,0
Sahîh hadis	24	92,3	19	100,0	3	60,0	46	92,0
Atasözü	0	0	0	0	0	0	0	0
Mevzû hadis	0	0	0	0	1	20,0	1	2,0
Cevapsız	1	3,8	0	0	1	20,0	2	4,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcılardan 6-10 yıllar arasında görev yapan 19 kişi (%100,0) en fazla doğru cevap vermiştir. Onu 24 kişi (%92,3) ile 0-5 yıl aralığında görev yapanlar takip etmektedir.

4.4.7. “Cennet Sevilmeyen Şeylerle, Cennet ise Şehvetle Çevrelenmiştir.” Hadisin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

“Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem ise şehvetle çevrelenmiştir” (Buhârî, Rikâk, 28; Müslim, Cennet,1; Tirmizi, Sıfatü'l-cennet, 20) ifadesi katılımcılara sorulmuş kaynak bilgisi ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcıların yanıtlarının dağılımı Tablo 4.75'te verilmiştir.

Tablo 4.75: “Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem şehvetle çevrelenmiştir.” hadisin kaynak bilgisi

Kaynak	Frekans (f)	Yüzde (%)
Âyet	5	10,0
Sahîh hadis	25	50,0

Atasözü	1	2,0
Mevzû hadis	5	10,0
Cevapsız	14	28,0
Toplam	50	100,0

Hadis'in kaynağına yönelik soruya katılımcılardan 5 kişi (%10,0) âyet, 25 kişi (%50,0) sahîh hadis, 1 kişi (%2,0) atasözü, 5 kişi (%10,0) mevzû hadis yanıtını vermişlerdir. Katılımcılardan 14 kişi (%28,0) bu soruya cevapsız yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların yarısı doğru olan sahîh hadis cevabını vermişken yarısı yanlış cevap vermişlerdir. Katılımcılardan 5 kişinin ayet cevabı vermesi ve 14 cevapsız şıkkının işaretlemesi düşündürücüdür.

Tablo 4.76: “Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem şehvetle çevrelenmiştir.” hadisin eğitim seviyesine göre kaynak bilgisi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	1	25,0	2	9,5	2	8,6	0	0	5	10,0
Sahîh hadis	1	25,0	10	47,6	14	60,8	0	0	25	50,0
Atasözü	0	0	0	0	1	4,3	0	0	1	2,0
Mevzû hadis	1	25,0	2	9,5	2	8,6	0	0	5	10,0
Cevapsız	1	25,0	7	33,3	4	17,3	2	100,0	14	28,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu 14 kişi (%60,8)'i, ön lisans mezunu 10 kişi (%47,6)'sı, lise mezunu 1 kişi (%25,0)'ı sahîh hadis cevabını vererek soruyu doğru cevaplamıştır. Yüksek lisans mezunu 2 kişi (%100,0) cevapsız şıkkını işaretlemiştir. Tablo 4.77'te kurumda görev süresine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 4.77: “Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem şehvetle çevrelenmiştir.” hadisin kurumda görev süresine göre kaynak bilgisi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur'an âyeti	5	19,2	0	0	0	0	5	10,0
Sahîh hadis	7	26,9	15	78,9	3	60,0	25	50,0
Atasözü	1	3,8	0	0	0	0	1	2,0
Mevzû hadis	5	19,2	0	0	0	0	5	10,0
Cevapsız	8	30,7	4	21,0	2	40,0	14	28,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcıların cevaplarına göre, 6-10 yıllarında görev yapan 15 kişi (%78,9) en fazla cevap vermiştir. Onu 3 kişi (%60,0) ile 11-15 yıllarında görev yapanlar takip etmektedir. Görev süresi ile sorunun bilinirlik seviyesi arasında orantı bulunmamaktadır.

4.4.8. “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığı Ben Yarattım...” Kutsi Hadisin Bilinirliğine Dair Anket Bulguları

Katılımcılara “Ben Allah’ım, ben Rahman’ım. Akrabalığı, ben yarattım ve ona kendi ismimden bir bölüm verdim. O halde kim akrabaya iyilik bulunursa, ben de ona iyilikte bulunurum. Kimde akraba ile ilişkisini keserse ben de onunla ilişkiyi keserim.” (Tirmizi, Birr, 9) kutsi hadisi sorulmuştur. Kutsi hadisin kaynağına ilişkin soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.78’de gibidir.

Tablo 4.78: “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığı Ben Yarattım...” kutsi hadisin kaynak bilgisi

Kaynak	Frekans (f)	Yüzde (%)
Âyet	8	16,0

Kutsi hadis	35	70,0
Merfu hadis	1	2,0
Mevkuf hadis	0	0
Cevapsız	6	12,0
Toplam	50	100,0

Tirmizi’de geçen bu hadisin kaynağına katılımcılardan 8 kişi (%16,0) âyet, 35 kişi (%70,0) kutsi hadis, 1 kişi (%2,0) merfu hadis ve 6 kişi (%12,0) cevapsız şıkkını işaretlemişlerdir. Çoğunluk kutsi hadisi işaretlerken 15 kişi farklı cevaplar vererek yanlış şıkkı işaretlemişlerdir.

Tablo 4.79: “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığı Ben Yarattım...” kutsi hadisin eğitim durumuna göre bilgisi

Kaynak	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur’an âyeti	2	50,0	4	19,0	2	8,6	0	0	8	16,0
Kutsi hadis	1	25,0	15	71,4	18	78,2	1	50,0	35	70,0
Merfu hadis	0	0	0	0	1	4,3	0	0	1	2,0
Mevkuf hadis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cevapsız	1	25,0	2	9,5	2	8,6	1	50,0	6	12,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu 18 kişi (%78,2), ön lisans mezunu 15 kişi (%71,4), yüksek lisans mezunu 1 kişi (%50,0), lise mezunu 1 kişi (%25,0) kutsi hadis cevabını vermiştir. Lisans mezunu 1 kişi merfu hadis cevabını vermiştir.

Tablo 4.80: “Ben Allah’ım Ben Rahman’ım Akrabalığı Ben Yarattım...” kutsi hadisin kurumda görev süresine göre bilgisi

Kaynak	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Kur’an âyeti	5	19,2	2	10,5	1	20,0	8	16,0
Kutsi hadis	18	69,2	14	73,6	3	60,0	35	70,0
Merfu hadis	0	0	1	5,2	0	0	1	2,0
Mevkuf hadis	0	0	0	0	0	0	0	0
Cevapsız	3	11,5	2	10,5	1	20,0	6	12,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Genel olarak kadın din görevlilerinin yanıtlarına göre, 6-10 yıllarında görev yapan 14 kişi (%73,6)’sı en fazla doğru cevabı vermiştir. Kur’an âyeti şıkkı ile yıllar arasında orantı olduğu görülmüştür.

4.4.9. Genel Değerlendirme

Bu bölümde Esenyurt Müftülüğünde görev yapan kadın din görevlilerine halk arasında yaygın olan dini metinler ve meşhur sözlerin kaynak bilgisi sorulmuştur. Mesela, İstanbul fethi ile ilgili hadisin bilinirliğini ölçmek için kaynaklar verilip hangi eserde olduğu işaretlenmesi istenilmiştir. Genel sonuca bakıldığında kadın din görevlilerinin tümü İstanbul da ikamet etmekte fakat çoğunluğun İstanbul ile ilgili hadisin kaynağını bilmediği görülmüştür. Katılımcılardan 14 kişi (%28,0) cevapsız şıkkını işaretlerken 3 kişi (%6,0) ” bu söz hadis değildir” demiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler esnasında bazı söylemlerle karşılaşmıştır. Bunlar arasında hocaları tarafından mevzu denilmesi, kitaplarda zayıf hadis olarak okudukları gibi açıklamalar yapılmıştır.

Anketin 29. Sorusu “*Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım*”⁵ sözünün kaynak bilgisi için katılımcıların yanıtları çeşitlilik göstermektedir. Katılımcılardan 5 kişi Kur’an âyeti, 9 kişi sahîh hadis cevabını vermiştir. Bu sözün âyet olarak cevaplanması bilgi düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

⁵ Bk. Aliyyu’l-Kari, t.y.: 288; Acluni, t.y.: 164

Ayrıca “Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz”, “Her geleni Hızır, her geceyi Kadir bil” atasözleri de sorulmuş çoğunluk doğru cevabı vermiştir.

Âyet sorusu olan “*Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar.*” (Fâtır, 35/28) ifadesi nedir? Sorusunun yanıtlarına bakıldığında 1 kişinin mevzu hadis demesi dikkat çekicidir.

Sahîh hadis sorularından “*Ölüyü üç şey takip eder...*” (Buhârî, Rikâk, 42; Müslim, Zühd, 1; Tirmizi, Zühd, 35; Nesâî, Cenaiz, 52) en çok bilinen hadis olmuşken “*Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem ise şehvetle çevrelenmiştir*” (Buhârî, Rikâk, 28; Müslim, Cennet, 1; Tirmizi, Sıfatü’l-cennet, 20). Hadisini katılımcıların yarısı bilmiş yarısı bilememiştir. Ayrıca akraba ilişkilerine yönelik hadis çoğunluk tarafından bilinmiştir. Genel sonuç olarak Esenyurt’taki kadın din görevlilerine karışık âyet, hadis ve atasözü ile ilgili ifadeler sorulmuş bu ifadelerin kaynak bilgilerini karıştırdıkları görülmüştür. Ayrıca âyete mevzû hadis cevabı verilmiş olması dikkat çekicidir. Allah kelamının mevzû hadisle karıştırılması bilgi seviyesinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

4.5. Hadis-Sünnet Kültürünün Yaygınlaştırma Yöntem ve Faaliyetlerine Dair Anket Bulguları

Diyanet İşleri Başkanlığı kurum içi ve dışı olmak üzere din hizmeti alanında birçok faaliyette bulunmaktadır. Gerek kur’an kurslarında veya camilerde gençlere yönelik spor faaliyeti, kültürel gezi, kamp-piknik, sohbet gibi faaliyetler düzenlemektedirler. Ayrıca MEB, yurt-öğrenci, vakıf-dernek, huzur evleri-sevgi evleri, sağlık kuruluşlarında, ceza-infaz kurumlarında sosyo-kültürel din hizmeti vermektedirler. Nitekim din görevlileri görev mahallinde cemaat ve talebelerinin düğün-cenaze, ev, işyeri ziyaretlerine, hasta ziyaretlerine giderek din konusunda toplumu aydınlatma ve hadis-sünnet kültürü bilinci oluşturmaya çalışmaktadırlar.

4.5.1. Sosyal-Kültürel ve Spor Faaliyetlerine Dair Anket Bulguları

Esenyurt’taki kadın din görevlilerine hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta ne tür faaliyetler yaptıklarını sorduk. Amacımız, verilen yanıtlarla kadın din görevlilerinin hadis-sünnet kültürünün yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmada yeterli gayreti gösterip göstermediklerini incelemektir. Hadis- sünnet

kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta yapılan faaliyetler sorusuna verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.81’de gibidir.

Tablo 4.81: Hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta yapılan faaliyetler bilgisi

Faaliyetler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kültürel gezi	2	4,0
Kamp-piknik	2	4,0
Sohbet	26	52,0
Kültürel gezi-Sohbet	4	8,0
Kültürel-Sohbet-Kamp-Piknik	7	14,0
Cevapsız	9	18,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 2 kişi (%4,0) gençlere daha fazla ulaşabilmek için kültürel gezilerden, 2 kişi (%4,0) kamp-pikniklerden, 26 kişi (%52,0) sohbetlerden yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 4 kişi (%8,0)’i kültürel gezi, sohbet ve 7 kişi (%14,0)’ü kültürel gezi, sohbet, kamp-piknik birden fazla cevap vermiştir. Katılımcılardan 9 kişi (%18,0) ise bu soruyu cevapsız olarak işaretlemişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu %52,0 sohbeti işaretlemiş bulunmaktadır. Verilen cevaplara bakıldığında gençlere sohbet faaliyeti ile daha fazla ulaşılmaktadır. Sonuç olarak 41 kişi %82,0’si gençlerle faaliyet yaptığını işaretlemiştir.

Tablo 4.82: Hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta yapılan faaliyetlerin eğitim durumu bilgisi

Faaliyetler	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Spor faaliyeti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kültürel gezi	0	0	1	4,7	0	0	1	50,0	2	4,0
Kamp-piknik	0	0	2	9,5	0	0	0	0	2	4,0
Sohbet	2	50,0	10	47,6	13	56,5	1	50,0	26	52,0
Kültürel gezi, sohbet	0	0	1	4,7	3	13,0	0	0	4	8,0
Kültürel g., sohbet, kamp	0	0	3	14,2	4	17,3	0	0	7	14,0
Cevapsız	2	50,0	4	19,0	3	13,0	0	0	9	18,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu olanların (%95,2)'si sohbet, kamp-piknik, kültürel gezi olmak üzere gençlerle faaliyette bulunmaktadır. Yüksek lisans mezunu olanlar ise sohbet ve kültürel gezi faaliyetini yaptığını söylemiştir. Genel olarak (%82,0)'si faaliyetlerden bir ya da daha fazlasını işaretlerken 9 kişi (%18,0)'ı cevapsız şıkkını işaretlemiştir.

Tablo 4.83: Hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta yapılan faaliyetlerin kurumda görev süresine göre bilgisi

Faaliyetler	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Spor faaliyeti	0	0	0	0	0	0	0	0
Kültürel gezi	0	0	1	5,2	1	20,0	2	4,0
Kamp-piknik	1	3,8	1	5,2	0	0	2	4,0
Sohbet	16	61,5	8	42,1	2	40,0	26	52,0
Kültürel gezi, sohbet	1	3,8	2	10,5	1	20,0	4	8,0
Kültürel gezi, sohbet, kamp	1	3,8	5	26,3	1	20,0	7	14,0
Cevapsız	7	26,9	2	10,5	0	0	9	18,0

Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0
--------	----	-------	----	-------	---	-------	----	-------

Kadın din görevlilerinden 0-5 yıllarında görev yapan 7 kişi (%26,9)'u, 6-10 yıllarında görev yapan 2 kişi (%10,5)'i cevapsız şıkkını işaretlemiştir. Görev süresi arttıkça gençlerle yapılan faaliyet oranı da yükselmektedir.

4.5.2. Farklı Kurumlardaki Faaliyetlere Dair Anket Bulguları

Diyanet İşleri Başkanlığın farklı kurumlarla anlaşmalar imzalayarak buralara din hizmeti verecek görevli göndermektedir. Görev dışında faaliyet gösterilen alanlara yönelik soruya verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.84'te verilmiştir.

Tablo 4.84: Farklı kurumlardaki faaliyet alanları

Görev alanı dışı faaliyetler	Frekans (f)	Yüzde (%)
MEB	1	2,0
Yurt-öğrenci evi	5	10,0
Vakıf-Dernek	3	6,0
Huzur evleri-sevgi evleri	4	8,0
Birden fazla	8	16,0
Cevapsız	29	58,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların 1 kişi (%2,0) görev dışında MEB'de, 5 kişi (%10,0) yurt-öğrenci evlerinde, 3 kişi (%6,0) vakıf-derneklerde, 4 kişi (%8,0) huzur evleri-sevgi evlerinde, görevleri dışında faaliyet gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca 8 kişi (%16,0) ise görev dışında birden fazla faaliyet gösterdiklerini söylemişlerdir. Katılımcılardan 29 kişi (%58,0) ise bu soruyu cevapsız olarak işaretlemiştir. Genel olarak görev dışında faaliyet oranı düşük olup, yurt-öğrenci evleri en fazla görev yapılan yerlerdir.

Tablo 4.85: Farklı kurumlardaki faaliyet alanları eğitim bilgisi

Faaliyetler	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
MEB	1	25,0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Yurt-Öğrenci evi	0	0	2	9,5	3	13,0	0	0	5	10,0
Vakıf-Dernek	1	25,0	0	0	2	8,6	0	0	3	6,0
Huzur evleri-sevge evleri	1	25,0	2	9,5	1	4,3	0	0	4	8,0
Birden fazla	0	0	2	9,5	6	26,0	0	0	8	16,0
Cevapsız	1	25,0	15	71,4	11	47,8	2	100,0	29	58,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Kadın din görevlilerinden lise mezunu 1 kişi (%25,0)'i, ön lisans mezunu 15 kişi (%71,4)'ü, lisans mezunu 11 kişi (%47,8)'i, yüksek lisans mezunu 2 kişi (%100,0)'ü cevapsız cevabını vermiştir. Genel olarak görev dışında faaliyet oranı düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 4.86: Farklı kurumlardaki faaliyet alanları kurumda görev süresine göre bilgisi

Faaliyetler	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
MEB	1	3,8	0	0	0	0	1	2,0
Yurt-Öğrenci evi	3	11,5	2	10,5	0	0	5	10,0
Vakıf-Dernek	3	11,5	0	0	0	0	3	6,0

Huzur evleri-sevgi evleri	1	3,8	1	5,2	2	40,0	4	8,0
Birden fazla	1	3,8	6	31,5	1	20,0	8	16,0
Cevapsız	17	65,3	10	52,6	2	40,0	29	58,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcıların cevabına göre, 17 kişi (%65,3)'ü 0-5 yıllarında görev yapanlar, 10 kişi (%52,6) 6-10 yıllarında görev yapanlar, 2 kişi (%40) ile 11-15 yıllarında çalışanlar cevapsız yanıtını vermiştir. Görev süresi arttıkça cevapsız oranı düşmektedir.

4.5.3. Mahalli Faaliyetlere Dair Anket Bulguları

Kur'an kursu veya camilerde görev yapan kadın din görevlileri cemaatte hadis-sünnet kültürü oluşturmak için fiili etkinlikler düzenlemektedirler. Bu etkinlikler (düğün ve cenazelerine gitme, ev, hasta, işyeri ziyaretleri) ile cemaatin mutluluklarını ve hüznelerini paylaşırlar. Cemaat veya talebelerle sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan somut fiili etkinliklerin dağılımı Tablo 4.87' de verilmiştir.

Tablo 4.87: Sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan fiili etkinlikler

Etkinlikler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Düğün ve cenazelere katılım	2	4,0
Ev ziyaretlerinde bulunurum	11	22,4
Hasta ziyaretine giderim	1	2,0
İşyerlerini ziyaret ederim	0	0
Birden fazla	25	51,0
Cevapsız	10	20,4
Toplam	49	100,0

Katılımcılardan 2 kişi (%4,0) sünnet kültürü oluşturmak için düğün ve cenazelere katıldıklarını, 11 kişi (%22,4) ev ziyaretinde bulduklarını, 1 kişi (%2,0) hasta

ziyaretine gittiklerini, 10 kişi (%20,4) ise cevapsız işaretlemişlerdir. Ayrıca 25 kişi (%51,0) birden fazla şık işaretlemiştir. 1 kişi de soruyu boş bırakmıştır. Çoğunluk (%51,0)'i bir veya daha fazla etkinliğe katılmıştır. Bu oranın çok yüksek olmadığı kanaatindeyiz.

Tablo 4.88: Sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan fiili etkinliklerin eğitim durumuna göre bilgisi

Etkinlikler	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Düğün ve cenazelerine	0	0	2	10,0	0	0	0	0	2	4,0
Ev ziyaretleri	1	25,0	5	25,0	5	21,7	0	0	11	22,4
Hasta ziyareti	0	0	1	5,0	0	0	0	0	1	2,0
İş yerlerinizi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Birden fazla	1	25,0	10	50,0	13	56,5	1	50,0	25	51,0
Cevapsız	2	50,0	2	10,0	5	21,7	1	50,0	10	20,4
Toplam	4	100,0	20	100,0	23	100,0	2	100,0	49	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu 13 kişi (%56,5), ön lisans mezunu 10 kişi (%50,0) birden fazla şık işaretlemiştir. En fazla ön lisan mezunları (%90,0) mahalli etkinliğe katılmıştır.

Tablo 4.89: Sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yapılan fiili etkinliklerin kurumda görev süresine göre bilgisi

Etkinlikler	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Düğün ve cenazelerine	0	0	1	5,2	1	20,0	2	4,0

Ev ziyaretleri	11	44,0	0	0	0	0	11	22,4
Hasta ziyareti	1	4,0	0	0	0	0	1	2,0
İş yerlerini zi.	0	0	0	0	0	0	0	0
Birden fazla	4	16,0	17	89,4	4	80,0	25	51,0
Cevapsız	9	36,0	1	5,2	0	0	10	20,4
Toplam	25	100,0	19	100,0	5	100,0	49	100,0

Katılımcılardan 0-5 yıllarında görev yapan 11 kişi (%44,0) ev ziyaretini cevaplamıştır. 6-10 yıllarında görev yapan 17 kişi (%89,4) ve 11-15 yıllarında görev yapan 4 kişi (%80,0) birden fazla etkinlik işaretlemiştir.

4.5.4. Genel Değerlendirme

Bu bölümde kadın din görevlilerine hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırma yöntem ve faaliyetlerini sorduk. Genel sonuç, hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlerle yapılan sohbet, kültürel gezi, kamp-piknik faaliyetlerini yeterli seviyede olsa da 9 kişi bu soruyu cevapsız olarak işaretlemiştir. Nitekim bu faaliyetler farklı kurumlarda da yürütülmektedir. Fakat kadın din görevlilerin bu kurumlarda görev yapma seviyesi çok düşük görülmüştür. 29 kişi (%58,0) cevapsız yanıtını verirken 21 kişi (%42,0) görev alanı dışında farklı kurumda faaliyet yapmıştır. Ayrıca cemaat ve talebelerle sünnet bilinci oluşturmak için yapılan etkinliklerde 39 kadın din görevlisi faaliyet gösterirken 11 kişi bunu cevapsız veya boş bırakmıştır. Toplumunu aydınlatmada önemli fonksiyonu olan kadın din görevlilerin bu çalışmalarda daha fazla aktif olması gerektiği kanaatindeyiz.

4.6. Esenyurt Müftülüğünde Görev Yapan Kadın Din Görevlilerin Hadis-Sünnet Kültürü Bağlamında Yaşadığı Sıkıntılara Dair Anket Bulgular

Esenyurt İlçesinin genel yapısına bakıldığında, göç alan bir ilçe olduğu için farklı dini guruplar ve mezhepler bulunmaktadır. Bu sebeple cemaat ve talebeler arasında farklı düşünceler yaygındır. Kadın din görevlilerine yaşadıkları sıkıntılar ile ilgili açık uçlu sorular sorduk. Bu sorular açık uçlu olmasından dolayı eğitim durumuna göre ve kurumda görev süresine göre bilgisi verilmemiştir.

4.6.1.Hadis-Sünnet Anlatımında Hassasiyetlerine Dair Anket Bulguları

Anketin 39. Sorusu “Vaaz ve sohbetlerinizde hadislerin kaynağını ve ravisini belirtiyor musunuz?” ve 40. Sorusu “Esenyurt ilçesinde hadis-sünnet anlatımında en fazla nelere dikkat ediyorsunuz? Dikkat ettiğiniz hassasiyetler nelerdir? Soruları sorulmuştur. Sohbetlerde kaynak ve ravi belirtme sorusuna verilen yanıtların dağılımı Tablo 4.90’da verilmiştir.

Tablo 4.90: Vaaz ve sohbetlerde kaynak ve ravi belirtmek

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	12	24,0
Hayır	6	12,0
Bazen	23	46,0
Sorduklarında	6	12,0
Cevapsız	3	6,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 12 kişi (%24,0) sohbetlerde kaynak ve ravi belirttiklerini ifade ederken, 6 kişi (%12,0) belirtmedikleri, 23 kişi (%46,0) bazen belirttikleri, 6 kişi (%12,0) ise sorduklarında belirttikleri yanıtını vermiştir. Katılımcılardan 3 kişi (%6,0) ise bu soruyu cevapsız olarak işaretlemiştir. Katılımcıların çoğu bazen kaynak belirttiklerini söylemişler, bunu 12 kişi (%24,0) ile evet cevabı takip etmektedir. Olumsuz yanıtlar az olmasına rağmen yeterli değildir. Çünkü kaynak ve ravi belirtmek insanların aklında şüphe bırakmayacaktır. Ayrıca hadisin kaynak ve ravisini bilmeyenler bu vesile ile öğrenmiş olurlar.

Tablo 4.91: Vaaz ve sohbetlerde kaynak ve ravi belirtmenin eğitim durumuna göre bilgisi

Etkinlikler	Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	1	25,0	5	23,8	6	26,0	0	0	12	24,0
Hayır	2	50,0	0	0	3	13,0	1	50,0	6	12,0
Bazen	0	0	13	61,9	9	39,1	1	50,0	23	46,0
Sorduklarında	1	25,0	2	9,5	3	13,0	0	0	6	12,0
Cevapsız	0	0	1	4,7	2	8,6	0	0	3	6,0
Toplam	4	100,0	21	100,0	23	100,0	2	100,0	50	100,0

Katılımcılardan lisans mezunu 6 kişi (%26,0), ön lisans mezunu 5 kişi (%23,8), lise mezunu 1 kişi (%25,0) vaaz ve sohbetlerinde kaynak ve ravi belirttiğini söylemiştir. Kadın din görevlilerinden 23 kişi (%46,0) bazen cevabını vermiştir. Çoğunluk bazen cevabını vermiştir.

Tablo 4.92: Vaaz ve sohbetlerde kaynak ve ravi belirtmenin kurumda görev süresine göre bilgisi

Etkinlikler	0-5		6-10		11-15		Toplam	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Evet	9	34,6	2	10,5	1	20,0	12	24,0
Hayır	4	15,3	2	10,5	0	0	6	12,0
Bazen	7	26,9	13	68,4	3	60,0	23	46,0
Sorduklarında	3	11,5	2	10,5	1	20,0	6	12,0

Cevapsız	3	11,5	0	0	0	0	3	6,0
Toplam	26	100,0	19	100,0	5	100,0	50	100,0

Katılımcılara, vaaz ve sohbetlerinizde kaynak ve ravi belirtiyor musunuz? Sorusu sorulmuştur. En fazla evet cevabını 9 kişi (%34,6) ile 0-5 yıllarında görev yapanlar vermiştir. Katılımcıların çoğunluğu bazen yanıtını vermiştir. En fazla bazen yanıtı 13 kişi (%68,4) ile 6-10 yıllarda görev yapanlarda görülmektedir.

40.soru açık uçlu olup, cevapların çeşitli olmasından dolayı tablo kullanılmamıştır. Katılımcılara, “Esenyurt ilçesinde hadis-sünnet anlatımında en fazla nelere dikkat ediyorsunuz? Dikkat ettiğiniz hassasiyetler nelerdir?” sorusu sorulmuştur.

Katılımcılardan 1 kişi %2,0’si fikir belirtmemiş, 4 kişi %8,0’ı ise soruyu boş bırakmıştır. 1 kişi %2,0’si hadisi açıklamadan önce kısaca usul bilgisi verme, 2 kişi %4,0’ü Peygamber’in örnek yaşantısını günlük hayatla ilişkilendirme, 1 kişi %2,0’si Bazı hadislerin zaman ve mekana göre yorumlamaya açık olduğundan bahsetme, 2 kişi %4,0’ü günümüz sorunlarıyla ilgili hadisleri kullanmayı önemseme, 1 kişi %2,0’si genellikle diyanet yayınlarından faydalanma, 2 kişi %4,0’ü hadisleri yorumlamadan verme, 1 kişi %2,0’si günlük yaşamda ihtiyaç duyulan ve yaygın olan hadisleri anlatmaya çalışma, 4 kişi %8,0’i ahlakla ilgili hadisleri daha fazla anlatmaya çalışma, 8 kişi %16,0’sı tartışmalı hadisleri kullanmamaya çalışma, 1 kişi %2,0’si hadisin sürekliliği her asra hitap edeceğinden bahsetme, 6 kişi %12,0’si seviyeyi dikkate almayı önemseme, 13 kişi %26,0’sı güvenilir kaynaklardan hadis seçme, 1 kişi %2,0 ‘si ihtiyaç duyulan konulara göre hadis seçme, 2 kişi %4,0’ü sıhhati konusunda problemleri anlatmama olarak cevap vermişlerdir. Katılımcıların çoğu, %26,0’sı güvenilir kaynaklardan hadis seçme konusunda hassas davrandıklarını söylemişlerdir. %16,0’sı olan tartışmalı hadisleri kullanmamaya çalışma cevabı takip etmektedir.

Eğitim durumuna göre lise mezunu olanların yanıtları, 1 kişi (%25,0) günlük yaşamda ihtiyaç duyulan ve yaygın olan hadisleri anlatmaya çalışma, 1 kişi (%25,0) ahlakla ilgili hadisleri daha fazla anlatmaya çalışma, 1 kişi (%25,0) de tartışmalı hadisleri kullanmamaya çalışma olarak söylemiştir. Ayrıca 1 kişi (%25,0) soruyu boş bırakmıştır.

Ön lisans mezunu olanların yanıtları, 2 kişi (%9,5) günümüz sorunlarıyla ilgili hadisleri kullanmayı önemseme, 1 kişi (%4,3) Peygamber'in örnek yaşantısını günlük hayatla ilişkilendirme, 3 kişi (%14,2) tartışmalı hadisleri kullanmamaya çalışma, 3 kişi (%14,2) ahlakla ilgili hadisleri daha fazla anlatmaya çalışma, 2 kişi (%9,5) sıhhati konusunda problemlili hadisleri anlatmama, 2 kişi (%9,5) seviyeyi dikkate almayı önemseme, 3 kişi (%14,2) güvenilir kaynaklardan hadis seçme, 1 kişi (%4,7) bazı hadislerin zaman ve mekana göre yorumlamaya açık olduğundan bahsetme, 1 kişi (%4,7) genellikle diyanet yayınlarından faydalanma şeklinde söylemiştir. Ayrıca 3 kişi (%14,2) soruyu boş bırakmıştır.

Lisans mezunu olanların yanıtları, 1 kişi (%4,3) hadisi açıklamadan önce kısaca usul bilgisi verme, 2 kişi (%8,6) hadisleri yorumlamadan verme, 4 kişi (%17,3) tartışmalı hadisleri kullanmamaya çalışma, 1 kişi (%4,3) hadisin sürekliliği her asra hitap edeceğinden bahsetme, 4 kişi (%17,3) seviyeyi dikkate almayı önemseme, 10 kişi (%43,4) güvenilir kaynaklardan hadis seçme olarak soruyu cevaplamıştır. Ayrıca 1 kişi (%4,3) fikir belirtmemiştir.

Yüksek lisans mezunu olanların yanıtları, 1 kişi (%50,0) ihtiyaç duyulan konulara göre hadis seçme, 1 kişi (%50,0) Hz. Peygamber'in örnek yaşantısını günlük hayatla ilişkilendirme şeklinde cevaplamıştır.

Genel olarak lisans mezunlarından 10 kişi (%43,4) güvenilir kaynaklardan hadis seçme olarak cevaplamıştır. Katılımcıların cevapları çeşitli olsa da olumlu yanıtlar çoğunluktadır.

Cevapların çeşitli olmasından dolayı kurumda görev süresine göre bakılmamıştır.

4.6.2. Hadis-Sünnet Kültürü ile İlgili En Fazla Yapılan Tartışma Konuları ve Sıkça Sorulan Sorulara Dair Anket Bulguları

Anketin 41.sorusu açık uçlu olup, katılımcılara, "Görev mahallinizde hadis ve sünnet kültürü ile ilgili en fazla hangi konularda tartışma yapılıyor; size en fazla sorulan sorular nelerdir? Sorusu yöneltildi. Katılımcıların verdiği cevaplar tartışma konuları ve sıkça sorulan sorular olarak iki şekilde verilecektir.

Birincisi; tartışma yapılan konular, 2 kişi %4,0'ü bazı dua ve zikirlerin sayıyla yapılması gerektiği, 1 kişi %2,0'si sünnetler yapılmadığı takdirde vebali olduğu, 4 kişi %8,0'i halk arasında yaygın mevzu hadisler ve atasözlerin sahih gibi kabul edilmesi, 1 kişi %2,0'si hurafeler konusu, 1 kişi %2,0'si farklı mezhebi görüşler, 1 kişi %2,0'si mevliidi şerifi okumalarına kurandan daha fazla önem verme, 4 kişi %8,0'i larla ilgili hadisler hususunda, 4 kişi %8,0'i kandil gecelerinde yapılan ibadetlerin fazileti, 2 kişi %4,0'ü nafile ibadetlerin fazileti abartılı yorumlanması ve Peygamber'in beşer üstü varlık algısı, 1 kişi %2,0'si nefesine kolay gelen hadisleri kabul edip, zor geleni yok saymak olarak cevaplamışlardır. 5 kişi %10,0'u tartışma yapmadıklarını söylemiştir. Katılımcılardan 1 kişi (%2,0) "Görev mahallimiz hadis tartışmaları yapacak seviyede değildir.", 1 kişinin (%2,0) de "Yaş gurubu küçük olduğundan dolayı konuyu ben belirleyerek ihtiyacı neyse sınıfın o konuyla ilgili hadis-sünnet anlatıyorum" cevapları sorumuzla alakalı değildir. Ayrıca 22 kişi %44,0'i soruyu cevapsız bırakmıştır. Katılımcıların çoğunluğu %44,0'i soruya cevap vermediği ve soruyla alakasız cevaplar verildiği için doğru sonuca ulaşamamıştır.

İkincisi; sorulan sorular, hadislerin sıhhat dereceleri %8,0'i, nafile ibadetler, zekat %6,0'sı, kredi, boşanma %4,0'ü, nafile oruç ve namazlar %10,0'u, Günlük yaşantıda sünnet %2,0'si, mevzu hadisler %8,0'si, mültecilere yardım %4,0'ü, sahih hadis kaynakları %2,0'si, fihhi konular %2,0'si, giyim, makyaj, tesettür %4,0'ü, namaz, tesettür %4,0'ü, nafile ibadetler, tesettür %4,0'ü, gusül, oruç %2,0'si, ların özel durumu, tesettür %2,0'si, nafile ibadetler, kul hakkı %2,0'si, tesettür %8,0'si, tesettür, temizlik %2,0'si, faiz tesettür %4,0'ü, ların özel halleri, temizlik, abdest, ibadetler %2,0'si, tesettür, faiz, kredi %2,0'si, kandil gecelerinde yapılan ibadetler %10,0'u, sürelerin ne kadar, niçin okunması şeklinde cevaplar verilmiştir. Katılımcıların %8,0'i soruyu cevaplamamıştır.

Kadın din görevlilerine görev mahallinizde hadis ve sünnet kültürü ile ilgili size en fazla sorulan sorular nelerdir? Sorusu soruldu. Katılımcılardan 15 kişi tesettür, 11 kişi nafile ibadet ve bununla birlikte çoklu cevap verilmiştir. Çoğunluk tesettür ve nafile ibadetler hakkında soru sormuştur. Bununla birlikte kadın din görevlilerine farklı konularda sorular sorulduğu da görülmektedir. Toplumunu aydınlatma görevini yüklenen kadın din görevlilerine bu konuda çok iş düştüğü anlaşılmaktadır.

Bu soruların eğitim durum ve kurumda görev süresi bilgisi verilmemiştir.

4.6.3. Hadis-Sünnet Sıhhat Bilgisine Dair Anket Bulguları

Katılımcılara 42.soru açık uçlu olarak sorulmuştur. Kadın din görevlilerine, “Sıhhati konusunda şüphelendiğiniz hadis konusunda genelde ne yaparsınız? Sorusu sorulmuş ve yanıtlar Tablo 4.93’te verilmiştir.

Tablo 4.93: Hadiste Şüpheyi giderme bilgisi

Yöntemler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kaynağına bakma	16	32,0
Araştırma yapma	21	42,0
Sohbette anlatmama	6	12,0
Sahih olmadığını söyleme	2	4,0
Kaynağını söyleme	3	6,0
Cevapsız	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 16 kişi (%32,0) kaynağına bakma, 21 kişi (%42,0) araştırma yapma, 6 kişi (%12,0) sohbette anlatmama, 2 kişi (%4,0) sahii olmadığını söyleme, 3 kişi (%6,0) kaynağını söyleme olarak cevaplamıştır. 2 kişi (%4,) ise soruyu cevaplamamıştır. Çoğunluğun %42,0’si araştırma yaptığını söylemesi iyi bir durumdur. Onu %32,0 ile kaynağına bakma takip etmektedir. Araştırma, kaynağına bakma, kaynağını söyleme gibi yapılan işler olumlu bir durumu ortaya koymaktadır.

4.6.4. Sahii Bilinen Bir Hadisin Uydurma Olduğunun Söylenmesine Karşı Tutumlarına Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlilerine “Sahii bildiğiniz bir hadise ‘bu uydurma hadistir.’ diyene karşı yönteminiz nedir? Sorusu sorulmuştur.

Tablo 4.94: Sahii bilinen hadis için “bu uydurma hadistir.” diyene karşı uygulanan yöntemler

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kaynağına bakıp cevaplama	9	18,0
Kaynağa bakmasını söyleme	2	4,0
Araştırma	2	4,0
Dayanak göstermesini isteme	5	10,0
Güvenilir kaynakta yerini gösterme	14	28,0
Delil göstererek açıklama	7	14,0
Tartışmaya girmeden açıklama yapma	3	6,0
Kaynağını bilip bilmediğini sorma	1	2,0
Birlikte araştırmayı önerme	2	4,0
Böyle bir durumla karşılaşmamış	2	4,0
Cevapsız	3	6,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 9 kişi (%18,0) kaynağına bakıp cevaplama, 2 kişi (%4,0) kaynağına bakmasını söyleme, 2 kişi (%4,0) araştırma, 5 kişi (%10,0) dayanak göstermesini isteme, 14 kişi (%28,0) güvenilir kaynakta yerini gösterme, 7 kişi (%14,0) delil göstererek açıklama, 3 kişi (%6,0) tartışmaya girmeden açıklama yapma, 1 kişi (%2,0) kaynağını bilip bilmediğini sorma, 2 kişi (%4,0) birlikte araştırmayı önerme cevaplarını verirken 2 kişi (%4,0) ise böyle bir durumla karşılaşmamıştır. Azınlıkta olsa 3 kişi (%6,0) bu soruyu boş bırakmış cevaplamamıştır. Katılımcıların çoğunluğu %28,0'i güvenilir kaynakta yerini göstermeyi, %18,0'i kaynağına bakıp cevap vermeyi tercih etmiştir.

4.6.5. Hadislere Mesafeli Kişilere Yönelik Tutumlarına Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlilerine “Hadislere yönelik mesafeli tutum takınan kişilere karşı yöntem veya tutumunuz nedir? Cami ve kursunuzda bu tür kişiler var mıdır?” sorusu sorulmuştur. Açık uçlu 44. sorunun ilk kısmında cevapların çeşitli olmasından dolayı tablo kullanılmayacaktır.

Katılımcılardan 5 kişi (%10,0) tartışmamaya dikkat ederim, 4 kişi (%8,0) uygun bir dille anlatmaya çalışırım, 20 kişi (%40,0) hadisin önemini anlatırım, 2 kişi (%4,0) Peygamber efendimizi anlatırım, 10 kişi (%20,0) hadisin dini yaşantımızda bize örnek olduğunu açıklamaya çalışırım, 5 kişi (%10,0) vahiy-insan ilişkisini anlatırım, 4 kişi (%8,0) hadisler Kuran-ı açıkladığını söylerim, Çoğunluk %40,0'ı hadisin önemini anlatırım cevabını vermiştir. Ayrıca 44. Sorunun ikinci kısmı olan hadise mesafeli tutum takınan kişiler kursunuzda var mı? Sorusuna verilen yanıtlar Tablo 4.95'te verilmiştir.

Tablo 4.95: Hadise mesafeli tutum takınan kişiler cami ve kursta bulunması bulguları

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Var	3	6,0
Yok	47	94,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 3 kişi (%6,0) var, 47 kişi (%94,0) yok cevabını vermiştir. Hadislere yönelik mesafeli tutum takınan kişiler cami ve kursunuzda var mıdır?" sorusuna %94,0'ü yok cevabı vermiştir. Hadislere yönelik mesafeli tutum takınan az sayıda da olsa kişi bulunmaktadır.

4.6.6. Farklı Mezhep ve Dini Gurupların Etkinliklerine Katılımlarına Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlilerine, "Farklı mezhep ve din mensuplarının herhangi bir etkinliğine katıldınız mı?" sorusu yöneltildi.

Tablo 4.96: Farklı mezhep ve din mensupları etkinliğine katılımı bulguları

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hayır katılmadım	44	88,0
Evet katıldım	6	12,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların, 44 kişi (%88,0) hayır katılmadım, 6 kişi (%12,0) evet katıldım cevabını vermiştir. Çoğunluk %88,0'i hayır katılmadım cevabını vermiştir.

4.6.7. Mülteci Öğrenci ve Problemlerine Dair Anket Bulguları

Kadın din görevlilerine, “Kursunuzda mülteci öğrenci var mı? Varsa yaşadığınız problemler nelerdir.?” Sorusu sorulmuştur. Cevaplar iki şekilde ele alınacaktır.

Tablo 4.97: Kursta mülteci öğrenci var olması bulguları

	Frekans (f)	Yüzde (%)
Var	21	42,0
Yok	29	58,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan 21 kişi (%42,0) var, 29 kişi (%58,0) yok şikkını işaretlemiştir. Verilen iki cevap birbirine yakın olması Esenyurt’un mülteci göçü bakımından yoğun bir ilçe olduğunu göstermektedir. Kadın din görevlilerine kursunuzda mülteci varsa yaşanan problemler soruldu. Verilen cevaplar çeşitli olduğu için tablo kullanılmayacaktır. 21 kişi kurslarında mülteci var cevabı vermiştir. Bu sayıya göre analiz edilecektir.

Katılımcıların, 2 kişi (%4,0) dil problemi, yaşantı ve düşünce farklılığı, 3 kişi (%6,0) dil problemi, 2 kişi (%4,0) sosyal ve kültürel yapı, 2 kişi (%4,0) iletişim, 1 kişi (%2,0) okul kuralları, 1 kişi (%2,0) dil problemi, Kur’an- Kerim okuyuş farklılığı, 2 kişi (%4,0) dil problemi kültür farkı, 2 kişi (%4,0) dil problemi, iletişim, kültür farkı cevaplarını vermiştir. 6 kişi (%12,0) sıkıntı yaşamadık cevabını vermiştir. Verilen cevaplar tek tek analiz edilince çoğunluğun 8 kişi dil problemi, 6 kişi kültür farklılığı, 4 kişi de iletişim problemi yaşamaktadır. Hiçbir problemle karşılaşmayan 6 kişi de azımsanmayacak kadar çoktur.

4.6.8. Genel Değerlendirme

Bu bölümde sorular açık uçlu olup cevaplar çeşitlilik göstermektedir. Bu sebeple bazı yerlerde tablo kullanılmamaktadır. Katılımcılara 40.soruda Esenyurt ilçesinde hadis-sünnet anlatımında kadın din görevlilerin nelere dikkat ettikleri ve dikkat ettikleri hassasiyetler sorulmuştur. Genel olarak, güvenilir kaynak kullanma ve tartışmalı hadisleri kullanmama çoğunlukta yazılmıştır. Nitekim katılımcıların çoğunluğu anketin 41.sorusuna cevap vermediği için değerlendirmeye alınmamıştır. Farklı bir

soru olan hadiste şüpheyi giderme yöntemi ile ilgili 42.soru sorulmuş verilen cevaplar konuyla bağlantılıdır. Kadın din görevlilerine sorulan bir diğer soru farklı mezhep ve din mensuplarının herhangi bir etkinliğe katıldınız mı? Sonuç olarak hayır katılmadım cevabı çoğunluktadır. Mülteci öğrenci ve problemleri ile ilgili soruda sorulmuştur. Esenyurt ilçesi yoğun göç aldığı için verilen cevaplardan 21 kişi kursunda mülteci öğrenci var demiştir.

4.7. Sonuç

Yapılan bu araştırmada, kadın din görevlilerinin hadis bilgileri ve hadis eğitimine yönelik uygulamalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada bu kapsamda yarı yapılandırılmış demografik nitelikli anket formu üzerinden, derinlemesine analiz yapılarak, elde edilen veriler istatistiksel analiz yöntemleri ile incelenmiştir.

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, eğitim durumunun nispeten ülkemizdeki nüfusa göre yüksek olduğu, olaylara ve sorulara daha fazla çok yönlü bakabilen ve eğitime daha fazla açık bir yapının olduğu ifade edilebilir. Nitekim çok sorudan oluşan uzun bir anket formunda, özellikle açık uçlu sorular başta olmak üzere, tüm sorulara içtenlikle ve yoğun katılımı ile yanıtlar verilmiştir. Bu durum, kadın din görevlilerinin araştırma ve geliştirme çalışmaları ya da meslek içi eğitimlere uygun bir düşünce yapısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Özellikle ülkemizde kadın din görevlilerinin sayısının ve niteliğinin artması, İslam bilimlerinin gelecek nesillere daha iyi aktarılmasında önemli role sahip olabilir. Çünkü kadın din görevlileri aracılığı ile kadınların eğitimi, aynı zamanda kadınların anne olmaları hasebiyle, gelecek nesillerin de daha iyi eğitilmesinde anahtar role sahiptir.

Kadın din görevlileri halkla direkt muhatap olma ve onlarla sürekli temasta bulunma özelliğine sahiptirler. Din hizmeti sunarken İslam dininin ikinci kaynağı olan hadisten uzak olamayacakları aşıkardır. Fakat her kadın din görevlisinin hadis bilgi düzeyi yeterli olmayabilir. Toplum etkileme yönü olan kadın din görevlilerinin İslami ilimler konusunda yeterli düzeyde bilgi birimlerinin bulunması gerekmektedir. Çünkü onların aracılığı ile toplumun sağı ve doğru bir hadis/sünnet anlayışına ve buna bağlı olarak sağı bir din anlayışına kavuşma noktasında desteklenmiş olacaktır. Bu sebeple bu tür araştırmalar önem arz etmektedir.

Nitekim çalışmamızda kadın din görevlilerinin bilgi düzeyini ölçmek için açık uçlu olarak hadis-sünnet, sahih, zayıf, mevzû hadis gibi temel hadis kavramlarını sorduk. Sonuç olarak kadın din görevlileri bu kavramlardan sahih hadisi bildikleri zayıf ve mevzû hadisi karıştırdıkları görülmüştür. Ayrıca vaaz ve sohbetlerinde faydalandıkları hadis kaynakları ve sık kullandıkları hadisleri yazmaları da istenmiştir. Kaynak olarak İmam Nevevî'nin *Riyâzü's-Salihîn* eseri, hadis olarak da “*Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.*” en fazla yazılanlardır. Örnek hadislere bakıldığında Kur'an öğretmenin fazileti ön plana çıkarken, diğer dikkat çekici iki konu ise tebessüm ve sevgidir. Kadınlarda erkeklere göre sevginin ve şefkatin daha fazla ön plana çıktığını gösteren bu bulgu, dini vecibelerin yanında kalp ile yapılan her işin önemli olduğu bir inanç sisteminde, doğru bir yaklaşımdır. Verilen hadislerde ahlak ve samimiyet de ön plana çıkmaktadır. İnanç akıl ile olurken, iman aynı zamanda kalp ile tasdik gerektiren bir süreçtir. Bu bağlamda ele alındığında kadın din görevlilerinin sevdirmeye konusunda başarılı olduklarını, verdikleri örnek hadislerden çıkarmak mümkündür. Yine çocukların eğitiminde sevginin önemi günümüzde birçok eğitim yaklaşımında ön plana çıkarken, kadın din görevlilerinin modern eğitimin yaklaşımlarının aslında İslam dininin öğretilerinde olduğunu göstermeleri bakımından önemli bulguların elde edildiği ifade edilebilir.

Öte yandan özellikle hadis kaynaklarının kullanımı, çeşitlilik gösterse de bu konuyla ilgili bilgi düzeyinin yeterince yüksek olmadığı ifade edilebilir. Araştırmada sorulan temel hadis kaynaklarından birçoğunu kadın din görevlileri kısmen okuduklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle, daha fazla temel hadis kaynak okumalarına yardım edecek şekilde yönlendirilmelerinde yarar vardır. Din hizmetinde bulunanların hadis kaynakları hakkında bilgi sahibi olması hizmetin verimliliği açısından önemlidir. Kadın din görevlilerinin temel hadis kaynakları hakkında genel bilgi sahibi olması gerekirken bir yandan da Başkanlığın hadis-sünnet çalışmalarını takip etmelidirler. Oysa anketler sonucunda Başkanlığın hadis-sünnet kültürü hakkında çalışmaları yeterli görenlerin sayısı azdır. Çoğunluk çalışmaları yetersiz görmekte ya da fikir beyan etmemektedir. Kadın din görevlilerinin karasız kalmaları Başkanlığın hadis-sünnet kültürü hakkında çalışmalarını kendi personeline yeterince tanıtmamış olduğunu göstermektedir.

Ayrıca kadın din görevlilerine ayet ve hadislerin kaynakları ile ilgili sorular sorulmuş ve ciddi sıkıntılar görülmüştür. Kuşkusuz bir hadis ya da ayetin kaynağı sorulduğunda, kişilerin yanlış hatırlama ya da yanılma payları olabilir. Ancak söz konusu Allah kelamının kaynağını göstermek ve bireylere dini yaşantıyı öğretmek olduğunda, bir ayet ya da hadisin kaynağında istatistiki olarak %5'lik yanılma payı dahi kabul edilemez. Bir ayeti verip, bunun kaynağı ne diye sorulduğunda buna hadis ya da atasözüdür gibi yanıtların verilmesi, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın haram demediği şeyleri haram, helal demediği şeyleri helal gibi gösterme ayetinde olduğu gibi, itikati anlamda ciddi sıkıntıdır. Bu noktada verilen bir ifadenin ayet mi, yoksa hadis mi olduğu noktasında beklenen, bilenlerin doğru cevabı vermesi ve emin olmayanların yanıtsız bırakmasıdır. Ancak yanıtlar içerisinde Fatır Suresi 28. ayette geçen ifadeye 6 kişi sahih hadis, 1 kişi mevzu hadis demiştir ki, mevzu hadisin anlamı düşünüldüğünde, imanı dahi tehlikeye atacak bir durumun söz konusu olduğu ifade edilebilir. Bu ayete hadis diyenlerin 6 kişi olması konunun hassasiyeti bakımından oldukça yüksek bir orandır.

Kuşkusuz bireyler bir eğitim sürecinde bilgi ve birikimlerini aktarırken, yanlış hatırlamalar ya da yanılmalar olabilir. Ancak sosyal bilimler ya da müspet bilimlerde kabul edilebilirlik sınırları olan bu durumun, İslami bilimlerde kabul edilebilir olmadığını ifade etmek mümkündür. Günümüzde yazılı bir İslam literatürü olsa da geçmişten günümüze özellikle hafızlık ve kuran kurslarının faaliyeti aracılığıyla, dinin yayılışı daha çok sözlü kültür üzerine dayanmaktadır. Bu nedenle bir tane yanlış bilgi toplum içerisinde paylaşılarak büyümekte ve günümüzde İslam aleminde en önemli sorunların başında gelen ve kimi zaman bireylerin imanlarına dahi mal olan bidatların artmasına neden olabilmektedir. Özellikle ayetlerin hadis ya da atasözü gibi görülmesi kişinin imanını tehlikeye sokabilir.

Bu sorunun çözülmesinin en önemli yöntemi, kaynak kullanımınıdır. Bunun yanında bireylerin kendi bilgileri bakımından, olabildiğince araştırmacı bir tutum sergilemelidir. Örneğin şu ifade bir ayet midir, böyle bir ayet var mıdır sorusuna muhatap olan İslam dininde eğitim veren kişiler, kesinlikle emin olmadığı durumda, kitaba başvurmalıdır. Nitekim her ne kadar farklı mezheplerde bakış açıları kısmen değişiklik gösterse de genel olarak İslam itikatınca içtihat için temel kaynak Kur'an-ı Kerim olup, daha sonra hadislere teşvik edilmelidir. Buradan hareketle en temel iki

kaynak konusunda belagat ehli olmadan ya da kesin emin bir ezber olmadan verilecek her yanıtta, temel rehber olarak Kur'an-ı Kerim ve hadis/sünnet olmalıdır.

4.8. Öneriler

Din görevlisi, hizmet alanında gerekli olan temel dini bilgileri iyi almış olmalıdır. Temel İslam bilimlerine dair verilen derslerin hem içerik hem de süre bakımından yetersiz oluşu yüzünden öğrencilerin istenilen seviyeye ulaşabilmeleri mümkün olamamaktadır. Üniversitelerde ders programları ve müfredatının mesleki ihtiyaca göre yeniden düzenlenmelidir. Ayrıca kadın din görevlilerinin hadis, sünnet, sahih hadis gibi alanın temel kavram ve ıstılahları konusunda zayıf bir bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu yüzden kadın din görevlilerinin hadis bilgilerinin geliştirilmesi konusunda müftülüklerin ilahiyat fakülteleri ile iş birliğine geçip seminer, kurs vb. bilgilendirici faaliyetlerde bulunulması acil bir ihtiyaç olarak görünmektedir.

Bu araştırmaya benzer çalışmalar bulunmaktadır. Fakat kadın din görevlilerinin hadis/sünnet kültürü incelemesi bulunmamaktadır. Kadın din görevlileri erkek görevlilere oranla çeşitli faaliyetler aracılığıyla daha çok kesime ulaşmaktadır. Ailelerin evlerine kadar girerek toplumun kültür düzeylerinde birebir etkileri bulunmaktadır. Bundan dolayı bu tür alan araştırmalarına ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Sünnetin teorik bilgiden çok Hz. Peygamberin ameli uygulamaları söz konusudur. Bu konuda kadın din görevlilerine çok büyük sorumluluk düşmektedir. Din görevlisi mülakatlarında bu görevin sorumluluklarını yerine getirebilecek kişilerin seçilmesi gerekmektedir.

Anket sonucunda İslami ilimlerde alan okumalarının az olduğu ortaya çıkmıştır. Temel İslami bilimlerle ilgili makale ve güncel konularla ilgili kitap okumalarına kadın din görevlilerinin teşvik edilmeleri gerekmektedir.

Hadisleri yok sayan veya mesafeli takınan kesimlerle etkin mücadele edebilmek için yeterli düzeyde hadis bilgi ve kültürüne sahip olma bilinci kadın din görevlilerine kazandırılmalıdır. İlgili kurumlar tarafından sempozyum, çalıştay, konferans, seminer vs. gibi etkinlikler yapılarak kadın din görevlilerin daha etkin olmaları ve güven duygusu kazanmalarına katkıda bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, (1932). *Keşfu'l-Hafâ*. I-II, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî.
- Agitoğlu, N. (2020). Şırnak il merkezinde ve bağlı köylerde görev yapan din görevlilerinin hadis bilgilerinin tespiti ve geliştirilmesine yönelik teklifler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(49), 155-162.
- Ahatlı, E. (2013). Cumhuriyet Dönemi Hadis Şerhçiliği Bibliyografyası, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11(21), 201-210.
- Altıntaş, E. (2012). *İdareci, Öğretmen ve Öğrencilerin Görüşlerine Göre İç Göçün Yaşandığı Bölgelerdeki İlköğretim Okullarında Eğitim Öğretim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar (Esenyurt Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aliyy-ül Kârî, (1952). *Kırk Kudsi Hadis*, (H. H. Erdem, Çev.). Ankara: DİB yayımları.
- (1986). *El-Esrârü'l-Merfû'a*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî.
- Arslantürk, Z. (1999). *Araştırma Metod ve Teknikleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Aydın, H. (2003). Vahiy Kültürünün İnsani Kültüre Dönüştürülmesi Zorunluluğu ve Sünnetin Önemi, *Diyanet İlmî Dergi*, Özel Sayı: 2: 226.
- Aydınlı, A. (2009). *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İstanbul: İFAV.
- Ayhan, F. (2019). Esenyurt ilçesinde nüfusun gelişimi ve bu gelişimde rol oynayan etmenler, *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 12(1): 67-81.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 231-274.
- Berkî, A. H. (1983). *250 Hadis Terceme ve İzahı*, Ankara: DİB Yayınları.
- Binbaşoğlu, C. (2004). *Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Bilen, M. (1996). “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Tecrübî Bir Araştırma” Ankara, Şırnak Örnekleme (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bilen, M. (2007). Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine, *İslami İlimler Dergisi* (2): 81-104.
- Bolat, G. (2013). “Türkiye’de İç Göç ve Din” İstanbul/Esenyurt/Kıraç Beldesi Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- El- Buhârî, (1992). *El-Camiü's-Sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Bulut, M. (2007). Din Görevlileri Üzerine Bazı Tespitler, *Diyanet İlmi Dergisi*, 41(3): 56-57.
- Çağrı, M. (2008, Ekim). Din Görevlileri Toplumdaki Yeri, Görevi ve Eğitimi, *Sosyal ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz ve Cami Tartışmalı İlmi Toplantı*, İstanbul: Üsküdar Belediyesi Altunizade Kültür Merkezi.
- Çolak, A. (2013). Anadolu Kültürünün Temel Kaynağı Olarak Kur'an ve Sünnet, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(4): 40-50.
- Çoşkun, E. (2002). “İstanbul da hadis/sünnet kültürü araştırmaları” Eyüp İlçesi Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoşkun, S. (1993, Ekim). Halkın Hadis Bilgisi Üzerine Mahalli Bir Araştırma (Bayburt ve Yakın Çevresinde Hadis Bilgisi), *Hadis'in Dünü-Bugünü ve Geleceği Sempozyumu*, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İlim Yayma ve Eğitim Vakfı.
- Demir, F. (1994). Hadis Olduğu Öne Sürülen Bir Söz Üzerinde Yapılan Değerlendirme ve Spekülasyonların Düşündürdükleri, *Diyanet İlmi Dergi*, 30(4):3-10.

- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2017). Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>.
- Doğan, M. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: İz Yayınları.
- Ebû Dâvûd, (1988). *Sünen-i Ebû Dâvûd*. Beyrut.
- En-Nesâî, (1992). *Sünen-i Nesâî*. I-VIII, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Erdoğan, E. (2017). Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yöntemi (İstanbul Örneği), *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri Dergisi*, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, 29-30.
- Er-Râgıb el-İsfehânî. (2010). *Müfredat Kuran Kavramlar Sözlüğü* (Y. Türker, Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Esenyurt Belediyesi. (2015). Stratejik Planı.
- Et- Tirmizi, (1992). *Sünen-i Tirmizî*. I-V, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Gökberk, M. (1997). *Değişen Dünya Değişen Dil*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gökburun, İ. (2017). İstanbul'da nüfusun gelişimi ve ilçelere dağılımı, *Journal Of Anatolian Cultural Research*.
- Gül, R.E. (2016). Sosyal Medyada Hadis Kullanımı-Facebook ve Twitter Özelinde-, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30: 163-182.
- , (2019, Nisan). Dini Bilgiyi Gençliğe Ulaştırmada Sosyal Medyanın Önemi. *5.Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*. ASEAD, Antalya-Kemer.
- Görmez, M. (2003). Hz. Peygamber'in Bir Hadis-i Şerifinde Din Tanım- Bir Hadisin Semantik Tahlili, *Diyanet İlmi Dergi*, (Özel Sayı): 331-338.
- Gündüz, M. (2019). *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Gür, A. (2011). *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hasanova, S. V. (2019). *Bulgaristan'da Hadis Kültürü (1878–1950)* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hıdır, Ö. (2001). İslam Toplumunun İnşası ve Sünnet, *İslami Edebiyat Dergisi*, 3(33): 55-62.
- (2005). Yahudi Kültürünün Hadislere Etkisi İddiaları Üzerine, *Hadis Tetkikler Dergisi*, 1(3): 7-37.
- (2017). *Hıristiyan Kültürü ve Hadisleri (Zühd Hadisleri-Literatürü Özelinde)*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Işık, A. & Büyüker, K. (2019). *Ağa Kapısından Şeyhülislamlığa İstanbul Müftülüğü*. Ankara: TDV Yayınları.
- İbn Hanbel, A. (1992). *El-Müsned*. I-IV, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Mâce, (1992). *Sünen-i İbn Mâce*, I-II, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Malik, E. (1992). *El-Muvatta*. I-II, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Karahan, A. (1991). *İslam Türk Edebiyatında Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhlari*, Ankara: DİB Yayınları.
- Karapınar, F. (2015). Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 15(1): 117-137.
- Koçyiğit, T. (1992). *Hadis Terimler Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayıncılık.
- (2017). *Hadis Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları.
- (2017). *Hadis Usûlü*. Ankara: TDV Yayınları.
- Köktaş, Y. (2015). *Günümüz Hadis Tartışmaları*. İstanbul: İFAV Yayınları.

- Koldaş, M. (2019). *Okul Öncesi Eğitim Gören Çocukların Davranış Sorunlarıyla, Anne Babalarının Ebeveynlik Sitilleri Arasındaki İlişki (Esenyurt İlçesi Örnekleme)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nevevî, M. (1981). *Kırk Hadis, İ'tikad, Amel ve Ahlâk Yönünden İnsanlara Kemâlât Rehberi Olacak Hadisler*, (Naîm, A. Çev.). İstanbul: DİB Yayınları.
- Müslim, (1992). *Sahîhü'l- Müslim. I-III*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Özafşar, M. E. (2001, Haziran). *Hadis/Sünnet ve Kültür, İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Önemi, Kutlu Doğum Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özdemir, B. (2019). *Esenyurt'taki Okulların Misyon ve Vizyon İfadelerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pazarlı, O. (1993). *Mantık*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Salan, Z.P. (1998). *Açıklamalı Örnekli Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Salan Yayınları.
- Sancaklı, S. (2001). Günümüzde Zayıf ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemleri, *Diyanet İlmi Dergi*, 37(1): 39-60.
- Şeker, N. (2011). İslam Kültürü ve Değişim Bağlamında Sünnet Algısı, *Ekev Akademi Dergisi*, 15(47): 175-194.
- Şentürk, R. (2003). Hadis Rivayet Zincirinin Sosyolojik Boyutları. *İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri, Kutlu Doğum Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Turhan, M. (1997). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: Altınordu Yayınları.
- Türk, R. (2006). *Kâmil Miras'ın Hayatı, Eserleri ve Hadisçiliği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Uğur, M. (1992). *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: DİB Yayınları.

- Ünal, İ.H. (2003). İslam Kültürünün Sürekliliğini Sağlamada Hadis ve Sünnetin Rolü. İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri, *Kutlu Doğum Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yerkazan, H. (2017). *Diyanet İşleri Başkanlığınca Yurt Dışında Görevlendirilen Din Görevlilerinin Hadis Bilgi ve Kültürü Üzerine Bir Araştırma*. AUID 9: 165-197.
- Yıldırım, A. (2007). Günümüz Tasavvuf Kitaplarında Hadis Kültürü (Kıbrıs'ın Tasavvufi Sohbetler Adlı Eseri Örneği), *İslami İlimler Dergisi*, (2): 213-228.
- Yılmaz, H. K. (2018). Ehli İrfan Nezdinde Sünnetin Yeri ve Önemi, *Din ve Hayat TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 4-7: 35.
- Yılmaz, S. (2019). “*Kentsel Yoksulluk ve İşçi Sınıfı*” İstanbul/Esenyurt Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Yurtbaşı, M. (1994). *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*. Ankara: Özdemir Yayınları.
- Yücel, A. (2015). *Hadis Tarihi*. İstanbul: İFAV Yayınları.
- (2015). *Hadis Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları.
- (2015). *Oryantalist Hadis Anlayışı ve eleştirisi*. İstanbul: İFAV yayınları.

EKLER

EK 1. Anket Formu

ANKET FORMU

Bu anket Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslam Bilimleri Bilim Dalı'nda "**Kadın Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü: İstanbul-Esenyurt İlçesi Örneği**" konulu yüksek lisans tez araştırmasına veri sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Ankette sorulan sorular tamamen bilimsel amaçlıdır. Cevap verenin kimliği gizli kalacaktır. Sorulara doğru ve samimi cevaplar vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından son derece önemlidir. Lütfen hiçbir soruyu atlamayınız. Ad, soyad bilgilerinizi yazmayınız. Katılımınız için teşekkür ederim.

SEVDA ECDER

Yüksek Lisans Öğrencisi

Aşağıdaki soruları cevaplarken ilgili kutucuğa (X) koyarak belirtiniz.

DEMOGRAFİK (KİŞİSEL) BİLGİLER						
1	Cinsiyetiniz	Erkek ☐	Kız ☐			
2	Medeni durumunuz	Evli ☐	Bekâr ☐			
3	Yaşınız	19-30 ☐	31-40 ☐	41-50 ☐	50-57 ☐	58-65 ☐
4	Eğitim durumunuz	Lise ☐	Ön Lisans ☐	Lisans ☐	Y. Lisans ☐	Doktora ☐
5	Görev unvanınız	Vaiz ☐	İmam ☐	Müezzin ☐	K. K. Öğreticisi ☐	
6	Kurumda görev süreniz	0-5 ☐	6-10 ☐	11-15 ☐	15-20 ☐	20 ve üz. ☐

7	Esenyurt'ta görev süreniz	0-5 ☐	6-10 ☐	11-15 ☐	15-20 ☐	20 ve üz ☐
8	Esenyurt'ta faaliyet alanlarınız mutlak olarak hangi mahalle veya mahallelerdir?					
9	"Hadis" ve "sünnet" deyince ne anlıyorsunuz?					
10	Hadis ile sünnet arasında fark var mıdır? Varsa belirtiniz.					
11	Sahih hadisi nasıl tanımlarsınız?					
12	Zayıf hadisi nasıl tanımlarsınız?					
13	Mevzu hadisi nasıl tanımlarsınız?					
14	Bir sözün veya bir davranışın hadis-sünnet olduğunun tespitini nasıl yaparsınız?					
15	Sohbet ve vaazlarınızda hangi hadis kaynaklarını kullanıyorsunuz?					
16	Sohbet ve vaazlarınızda sıklıkla kullandığınız üç hadis yazınız.	1. 2. 3.				
17	Buhari deyince ne anlıyorsunuz?					

18	Diyanet İşleri Başkanlığının hadis-sünnet çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?					
19	Okuduğum Hadis Kitapları	R.Sâlihîn ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	Buhari ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	Müslim ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	Tirmizi ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	Ebu Davud ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü
		Nesâî ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	İbn-i Mâce ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	Muvatta ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	Hadislerle İslam ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü	Ahmed b. Hanbel Müsned ☐ Tamamı ☐ Bir bölümü
20	Hadis yöntemi ve metodolojisi ile ilgili ne tür kitaplar okudunuz?	Hadis Usulü ☐	Hadis Tarihi ☐	Hadis Metodolojisi ☐		Diğer ☐
21	Haftada ortalama kaç hadis okuyorsunuz?	Düzenli değil ☐	100-200 ☐	200-300 ☐	300-500 ☐	500 ve üzeri ☐
22	Hadis metin ezber durumunuz nedir?	300 Hadis Üzeri ☐	200 Hadis Üzeri ☐	100 Hadis Üzeri ☐	50 Hadis Üzeri ☐	50 Hadis Altı ☐
23	Haftada cemaate veya talebelere yaptığınız hadis sohbet sayısı	Düzenli değil ☐	Bir ☐	İki ☐	Üç ☐	Her gün ☐
24	Topluma sünnet kültürü kazandırma konusunda kendimi yeterli görüyorum.	Katılıyorum ☐	Kısmen Katılıyorum ☐	Katılmıyorum ☐	Kısmen Katılmıyorum ☐	Kararsızım ☐
25	“Sünnetin hayata aktarılması” konusunda din görevlileri üzerine düşen sorumluluğu	Katılıyorum ☐	Kısmen Katılıyorum ☐	Katılmıyorum ☐	Kısmen Katılmıyorum ☐	Kararsızım ☐

	yerine getirmektedir					
26	Yaşadığımız toplumda sünnet kültürü azalmaktadır.	Katılıyorum ☐	Kısmen Katılıyorum ☐	Katılmıyorum ☐	Kısmen Katılmıyorum ☐	Kararsızım ☐
27	Sosyal iletişim ağlarının yaygınlaşması mevzu hadislerin yaygınlaşmasına neden oldu.	Katılıyorum ☐	Kısmen Katılıyorum ☐	Katılmıyorum ☐	Kısmen Katılmıyorum ☐	Kararsızım ☐
28	“Konstantiniyye (İstanbul) elbet feth olunacaktır, onu fetheden komutan ne güzel komutandır! Onu fetheden ordu ne güzel ordudur” hadisi-sözünün kaynağı nedir?	Ahmed b. Hanbel’in Müsned’i ☐	Buhari’nin Sahih’i ☐	Müslim’in Sahih’i ☐	Bu söz hadis değildir ☐	Cevapsız ☐
29	“Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” sözü nedir?	Kur’an ayeti ☐	Sahih hadis ☐	Atasözü ☐	Mevzu hadis ☐	Cevapsız ☐
30	“Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olamaz” sözü nedir?	Kur’an ☐	Sahih hadis ☐	Atasözü ☐	Mevzu hadis ☐	Cevapsız ☐
31	“Allah’tan kulları içinde ancak âlimler korkar” ifadesi nedir?	Kur’an ☐	Sahih hadis ☐	Atasözü ☐	Mevzu hadis ☐	Cevapsız ☐
32	“Her geleni Hızır, her geceyi kadir bil” sözü nedir?	Kur’an ☐	Sahih hadis ☐	Atasözü ☐	Mevzu hadis ☐	Cevapsız ☐
	“Ölüyü üç şey takip eder. İkisi geri döner, biri orada onunla	Kur’an ☐	Sahih hadis ☐	Atasözü ☐	Mevzu hadis ☐	Cevapsız ☐

33	beraber kalır: Ölüyü ailesi, malı ve ameli takip eder. Neticede ailesi ve malı geri döner. Sadece ameli kalır” ifadesi nedir?	☐	☐	☐	☐	☐
34	“Cennet sevilmeyen şeylerle, cehennem ise şehvetlerle çevrelenmiştir” ifadesi nedir?	Kur’an ☐	Sahih Hadis ☐	Ata Sözü ☐	Mevzu hadis ☐	Cevapsız ☐
35	“Ben Allah’ım, ben Rahman’ım. Akrabalığı ben yarattım ve ona kendi ismimden bir bölüm verdim. O halde, kim akrabaya iyilikte bulunursa, ben de ona iyilikte bulunurum. Kim de akraba ile ilişkisini keserse ben de onunla ilişkimi keserim.” Bu sözün kaynağı nedir?	Kur’an ☐	Kutsi Hadis ☐	Merfu Hadis ☐	Mevkuf Hadis ☐	Cevapsız ☐
36	Hadis-sünnet kültürünü yaygınlaştırmak için gençlere ulaşmakta ne tür faaliyetler yapmaktasınız?	Spor faaliyeti ☐	Kültürel gezi ☐	Kamp-Piknik ☐	Sohbet ☐	Cevapsız ☐
37	Hadis- Sünnet Kültürünü yaygınlaştırmak için görev alanı dışında hangi kurumlarda faaliyetler yapmaktasınız?	MEB. ☐	Yurt- Öğrenci evi ☐	Vakıf- Dernek ☐	Huzur evleri- sevgi evleri ☐	Cevapsız ☐

38	Cemaat veya talebelerinizde sünnet bilinci-kültürü oluşturmak için yaptığımız somut-fiili etkinlikler nelerdir?	Düğün ve Cenazelerine katılım	Ev ziyaretlerinde bulunurum	Hasta ziyaretine giderim.	İş yerlerini ziyaret ederim.	Cevapsız
		☐	☐	☐	☐	☐
39	Sohbet ve vaazlarınızda hadislerin kaynağını ve râvisini belirtiyor musunuz?	Evet	Hayır	Bazen	Sorduklarında	Cevapsız
		☐	☐	☐	☐	☐
40	Esenyurt ilçesinde hadis-sünnet anlatımında en fazla nelere dikkat ediyorsunuz? Dikkat ettiğiniz hassasiyetler nelerdir?					
41	Görev mahallinizde hadis ve sünnet kültürü ile ilgili en fazla hangi konularda tartışma yapılıyor; size en fazla sorulan sorular nelerdir?					
42	Sıhhati konusunda şüphelendiğiniz hadis konusunda genelde ne yaparsınız?					
43	Sahih bildiğiniz bir hadise “bu uydurma hadistir”, diyene karşı yönteminiz nedir?					

44	Hadislere yönelik mesafeli tutum takınan kişilere karşı yöntem veya tutumunuz nedir? Cami veya kursunuzda bu tür kişiler var mıdır?	
45	Farklı mezhep ve din mensuplarının herhangi bir etkinliğine katıldınız mı?	Hayır katılmadım: Evet katıldım:
46	Kursunuzda mülteci öğrenciniz var mı? Varsa yaşadığınız problemler nelerdir?	

Ek 2. Esenyurt Müftülüğünden Alınan İzin

T.C.
ESENYURT KAYMAKAMLIĞI
İlçe Müftülüğü

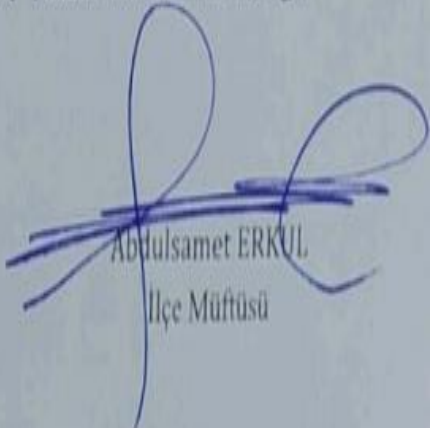
Sayı : 66279109-250-199086
Konu : Anket Çalışması Hk.

24.02.2020

ESENYURT KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNE

İlçemiz Güzelyurt Merkez Kız Kur'an Kursu Öğreticisi olup, Sebahattin Zaim Üniversitesinde Yüksek Lisans Eğitimi gören Sevde FCDER'e Yüksek Lisans alanı ile ilgili anket çalışmasında yardımcı olunması hususunda;

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Abdulsamet ERKUL

İlçe Müftüsü

ÖZGEÇMİŞ

Sevda ECDER

EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslâm Bilimleri Bilim Dalı,
2021, İstanbul

Lisans: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2012, İstanbul

MESLEKİ DENEYİM

2007-2021 Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursu Öğreticiliği, Esenyurt-İstanbul